

EKONOMIA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ SAMORZĄD WSPÓŁPRACA

Raport
**STAN EKONOMII SPOŁECZNEJ W REGIONIE
ŁÓDZKIM W ROKU 2015**

Raport

STAN EKONOMII SPOŁECZNEJ

W REGIONIE ŁÓDZKIM W ROKU 2015

został opracowany oraz wydrukowany w ramach realizacji projektu pn. „Koordynacja i rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Osi priorytetowej IX Włączenie społeczne, Działania IX.3 Rozwój ekonomii społecznej, Poddziałanie IX.3.2 Koordynacja ekonomii społecznej

Skład i druk:

Spółdzielnia Socjalna „KSERO ZAWISZA”

91-836 Łódź ul. Krawiecka 10ABC

www.kserozawisza.pl

Publikacja bezpłatna

Nakład: 500 egzemplarzy

Wydawca:

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

Jednostka Organizacyjna

Samorządu Województwa Łódzkiego

ul. Snycerska 8, 91-302 Łódź

tel. 42 203 48 00

fax.42 203 48 17

www.rcpslodz.pl

www.es.rcpslodz.pl

Raport

dotyczący badania pn.

STAN EKONOMII SPOŁECZNEJ W REGIONIE ŁÓDZKIM W ROKU 2015

Zamawiający: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

Wykonawca: Fundacja im. Królowej Polski św. Jadwigi

Puszczykowo, październik 2016 r.

Spis treści

Streszczenie.....	5
1. Wprowadzenie.....	13
1.1 Cel główny badania	13
1.2 Cele szczegółowe badania i szczegółowe pytania badawcze.....	13
1.3 Funkcje badania i kryteria ewaluacyjne	15
1.4 Zakres podmiotowy badania	16
1.5 Definicje.....	16
2. Metodologia badania	19
2.1 Model realizacji badania oraz analizy wyników	19
2.2 Metody i techniki badawcze	19
3. Analiza i interpretacja wyników	23
3.1 Charakterystyka sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie.....	23
3.1.1 Liczebność PES w województwie łódzkim w 2015 roku.....	23
3.1.2 Badania ankietowe PES – struktura próby	27
3.1.3 Stan zatrudnienia.....	28
3.1.4 Charakter prowadzonej działalności gospodarczej.....	29
3.1.5 Sytuacja finansowa	33
3.1.6 Wykorzystywanie środków zewnętrznych.....	37
3.1.7 Współpraca PES z innymi podmiotami i instytucjami	41
3.1.8 Analiza współpracy jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej	46
3.1.9 Trudności i bariery doświadczane przez podmioty ekonomii społecznej.....	58
3.2 Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych	64
3.3 Dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim – założenia i wdrażanie	66

3.4	Poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników	69
3.5	Stan realizacji Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020 oraz stan realizacji działań systemowych w zakresie ekonomii społecznej realizowanych na poziomie województwa.....	79
3.6	Infrastruktura wsparcia OWES w regionie	84
3.6.1	<i>Działania podjęte przez OWES na rzecz ekonomii społecznej w 2015 roku.....</i>	<i>84</i>
3.6.2	<i>Działania, które nie zostały podjęte mimo dostrzeganej potrzeby</i>	<i>91</i>
3.6.3	<i>Ocena skuteczności i trafności działań prowadzonych przez OWES.....</i>	<i>92</i>
3.7	Podsumowanie – ogólna ocena stanu ekonomii społecznej w regionie...	92
4.	Wnioski i rekomendacje	97

Wykaz skrótów używanych w tekście

BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CATI	Komputerowo wspomagany wywiad telefoniczny
CAWI	Ankieta internetowa
CIS	Centrum integracji społecznej
DR	Analiza danych zastanych
ES	Ekonomia społeczna
FGI	Zogniskowany wywiad grupowy
FIO	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony
KIS	Klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
NGO	Organizacja pozarządowa
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
TDI	Telefoniczny wywiad pogłębiony
PAPI	Wywiady kwestionariuszowy z zastosowaniem papierowego kwestionariusza
PES	Podmiot ekonomii społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PS	Przedsiębiorstwo społeczne
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej
RPO WŁ	Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego
WTZ	Warsztaty terapii zajęciowej
ZAZ	Zakład aktywności zawodowej

Streszczenie

Niniejszy raport zawiera wyniki badania pn. „Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2015”, realizowanego przez Fundację im. Królowej Polski św. Jadwigi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Cel badania

Głównym celem badania jest dokonanie oceny stanu ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2015. Cele szczegółowe badania to: sporządzenie opisu ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie, ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, analiza danych wskaźnikowych dotyczących rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie oraz stanu realizacji Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020, a także benchmarking działalności OWES. Wypracowano również rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej

Metodologia

W ramach badania wykorzystano następujące metody i techniki badawcze: desk research, metody ilościowe (mixed-mode (CATI/CAWI) i PAPI) oraz jakościowe (IDI, TDI oraz wywiad ekspercki). Badania przeprowadzono z różnymi grupami interesariuszy sektora ekonomii społecznej – samymi podmiotami ekonomii społecznej, RCPS, OWES oraz przedstawicielami JST, a także w zewnętrznym ekspercie w dziedzinie.

Charakterystyka sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie

W 2015 roku średnia liczba zatrudnionych we wszystkich badanych podmiotach ekonomii społecznej wyniosła 6,37. Średnia zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych była nieco wyższa (6,59). Zdecydowanie największy odsetek wszystkich badanych PES prowadził działalność usługową (80,7%), wśród samych przedsiębiorstw społecznych ten odsetek wyniósł 82%. Zdecydowanie najczęściej badane podmioty działały w branży edukacyjnej. Nieco ponad połowa spośród badanych podmiotów działa na rynku lokalnym.

W ramach badania pytano respondentów o sytuację finansową PES. Aż 21,2% badanych wskazała na przychody do 10 tys. zł, między 10 a 50 tys. zł – kolejne

20,1%, podobnie wygląda rozkład odpowiedzi w grupie przedsiębiorstw społecznych. Niemal połowa badanych przedstawicieli podmiotów zadeklarowała wzrost obrotów w latach 2014-2015, niewielki odsetek wskazał na spadki w tym zakresie. Dochód badanych podmiotów najczęściej nie przekraczał 10 tys. zł, co wskazuje na dość trudną sytuację finansową PES. Jedynie 7,8% badanych zadeklarowało, że posiadało jakiegokolwiek zobowiązania finansowe w chwili badania.

Wykorzystywanie środków zewnętrznych

O przyznanie bezzwrotnych dotacji i dofinansowania starała się niemal połowa badanych podmiotów, z czego dwie trzecie otrzymało środki. Przedsiębiorstwa społeczne są nieco skuteczniejsze w zdobywaniu dotacji lub dofinansowania, niż PES, które nie są PS. Najczęściej dotacja pochodziła od administracji samorządowej. Co czwarty badany jako źródło dofinansowania wskazał PFRON oraz fundusze unijne. Przedsiębiorstwa społeczne nieco częściej korzystały z dotacji od administracji rządowej, dużo rzadziej zaś z dofinansowania z PFRON. Najczęściej wskazywana wysokość dotacji to 10-50 tys. zł. Większość badanych, która dysponowała bezzwrotnym wsparciem, przeznaczała je przede wszystkim na realizację projektów.

Korzystanie przez badanych PES ze zwrotnego wsparcia było sporadyczne (jedynie 2,5% respondentów potwierdziło, iż korzystało z takiego rozwiązania. Najczęstszym źródłem wsparcia bezzwrotnego była pożyczka od przedsiębiorcy lub osoby prywatnej, rzadziej pożyczka np. z ES Funduszu Pożyczkowego. Uzyskane zwrotne wsparcie przeznaczone było przede wszystkim na realizację projektu.

Współpraca PES z innymi podmiotami i instytucjami

Współpraca PES z innymi typami podmiotów i instytucjami to najczęściej wspólne przedsięwzięcia na rzecz społeczności lokalnej (przede wszystkim z JST, NGO i innymi podmiotami), rzadziej działania na rzecz uczestników podmiotu (z NGO i innego rodzaju podmiotami) czy współrealizacja projektu (z JST, NGO oraz innymi). W przypadku przedsiębiorstw społecznych częstym polem współpracy była również realizacja zlecenia w ramach działalności zarobkowej (z firmami prywatnymi, NGO oraz JST). Według wyników badań 27,1% PES współpracowało w 2015 roku z pracodawcami. Nieco częściej taka współpraca występowała wśród przedsiębiorstw społecznych niż PES, które takimi przedsiębiorstwami nie są. Współpracowały podmioty wszystkich typów, najczęściej PES reintegracyjne. Przynależność do LGD zdarzała się sporadycznie, głównie wskazywana przez NGO.

Współpraca pomiędzy PES a JST w województwie łódzkim jest słabo rozwinięta. Jednostki samorządu terytorialnego w niewielkim stopniu wykorzystują dostępne

im instrumenty wsparcia JST, ekonomia społeczna jest też raczej słabo osadzona w strukturach JST (zarówno w aspekcie organizacyjnym, jak i w dokumentach strategicznych). Przedstawiciele JST co prawda wyrażają zainteresowanie powstawaniem nowych PES w ich gminach/powiatach, jednakże raczej nie są skłonne do podejmowania jakichkolwiek inicjatyw w tym zakresie.

Trudności i bariery doświadczane przez podmioty ekonomii społecznej

Zdecydowana większość respondentów zadeklarowała, że podmiot, który reprezentują, nie doświadczył znaczących problemów w funkcjonowaniu w 2015 roku. Na wystąpienie trudności wskazywały przede wszystkim spółdzielnie socjalne oraz PES reintegracyjne. Najczęściej występującymi problemami były te natury finansowej (zgłaszane przez podmioty wszystkich typów), drugi w kolejności typ problemów to kwestie formalno-prawne (głównie w NGO) oraz zagadnienia związane ze współpracą z samorządem lokalnym. Przedsiębiorstwa społeczne wskazywały również dość często na trudności związane z prowadzeniem działalności zarobkowej.

Jedynie co trzeci z podmiotów, który doświadczył problemów w funkcjonowaniu, zwrócił się o pomoc do jakiejś instytucji, z czego zdecydowanie rzadziej szukały wsparcia przedsiębiorstwa społeczne. Najczęściej wskazywano, iż adresatem prośby o pomoc w pojawiających się problemach były jednostki samorządu terytorialnego lub inne instytucje. Nieco rzadziej pojawiały się odpowiedzi odnoszące się do firm prywatnych i OWES. W przypadku ponad połowy respondentów, którzy szukali pomocy, wsparcie zostało uzyskane. Charakter pomocy wskazywany przez badanych to przede wszystkim: pomoc finansowa, prawna, księgowo-merytoryczna, rzeczowa i różnego rodzaju doradztwo. Z pomocy OWES w 2015 roku korzystał co czwarty badany PES. Niemal wszyscy respondenci ocenili pozytywnie wsparcie uzyskane od OWES.

Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych

W próbie badanych podmiotów ekonomii społecznej 9,2% PES nie prowadziło już działalności w momencie badania. Wśród niedziałających były przede wszystkim organizacje pozarządowe oraz pojedyncze przypadki spółdzielni socjalnych. Najwięcej spośród tych podmiotów przestało funkcjonować w roku 2014, nieco mniej w roku 2013. Wśród przyczyn zaprzestania działalności, oprócz wskazań na „inne”, często podawano przyczyny osobiste, a nieco rzadziej – utratę dotacji i znalezienie innego źródła utrzymania.

Dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim – założenia i wdrażanie

Najważniejszym w wymiarze krajowym dokumentem definiującym strategię rozwoju ekonomii społecznej w Polsce jest Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES), który przyjęty został w 2014 roku. Dokument ten jest adresowany przede wszystkim do instytucji publicznych tworzących i realizujących polityki publiczne, a także do podmiotów ekonomii społecznej. Założeniem KPRES jest oparcie rozwoju ekonomii społecznej na trzech filarach: politycznym, społecznym i przedsiębiorczym. Dokumentem strategicznym w obszarze ekonomii społecznej w województwie łódzkim jest przyjęty w 2013 roku Wieloletni Plan Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim. W 2016 roku przygotowana została aktualizacja tego planu.

Rok 2015 był okresem wygaszania projektów związanych z ekonomią społeczną w poprzedniej perspektywie finansowej (zarówno przez RCPS, jak i OWES). RCPS od grudnia 2015 roku zaczął realizować pozakonkursowy projekt dotyczący koordynacji ekonomii społecznej w województwie łódzkim. W tym samym czasie odbył się nabór na projekty dla akredytowanych trzech OWES, z którymi umowa podpisana została w marcu 2016. W ramach zadań własnych w 2015 roku RCPS zrealizował następujące działania: badanie w ramach Regionalnego Obserwatorium Integracji Społecznej pn. „Ekonomia społeczna w regionie łódzkim”, działania upowszechniające ideę ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej wśród młodzieży, podpisano umowę na zadanie *Ekonomia społeczna w biznesie* w ramach otwartego konkursu ofert na powierzenie zadań publicznych województwa łódzkiego z zakresu pomocy społecznej, funkcjonowała strona internetowa dotycząca ekonomii społecznej www.es.rcpslodz

Poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników

W niniejszym raporcie przedstawiono wartości wskaźników przypisanych do tych priorytetów Zaktualizowanego Wieloletniego Planu na Rzecz Promocji i Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim, które odnoszą się do mierzenia rozwoju sektora przedsiębiorczości społecznej. Analizując wskaźniki wskazane w obu tych dokumentach, warto wskazać na specyfikę zakresu czasowego badania. Rok 2015 miał charakter przejściowy, działania w nim realizowane miały związek przede wszystkim z przygotowaniem się poszczególnych interesantów/aktorów przedsiębiorczości społecznej do realizacji projektów z nowej perspektywy finansowej.

Respondenci wskazywali, iż trudno mówić o jakiegokolwiek sieci współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej. Istnieją wyjątkowe sytuacje, w któ-

rych PES świadczą sobie usługi, jednak polega to na normalnej wymianie rynkowej, nie jest częścią żadnej bardziej sformalizowanej sieci/współpracy regionalnej.

W województwie łódzkim nie ma regionalnego systemu certyfikacji, choć funkcjonuje ogólnopolski certyfikat „zakup prospołeczny”. Operatorem procesu certyfikacji było Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne Ja-Ty-My. W 2015 roku zgodnie z KPRES podjęto decyzję o przekazaniu nadzoru nad procesem certyfikacji RCPS w Łodzi

Stan realizacji Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020 oraz stan realizacji działań systemowych w zakresie ekonomii społecznej realizowanych na poziomie województwa

W raporcie przedstawiono zestawienie wskaźników zawartych w Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020 odnoszących się do monitorowania stanu realizacji Wieloletniego Planu Działania. Wskazane dane traktować należy jako bazowe, a ocena postępu możliwa będzie po przeprowadzeniu kolejnych badań monitoringowych.

System promocji ekonomii społecznej w regionie. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od respondentów nie można mówić o tym, że w 2015 roku funkcjonował spójny system promocji wizerunku ekonomii społecznej. Funkcjonująca strona internetowa zarządzana przez RCPS nie była spójnym i zbiorczym źródłem wszystkich informacji na temat danych i działań dotyczących rozwoju ekonomii społecznej. Nie odbyły się również żadne targi lub inne wydarzenia upowszechniające ekonomię społeczną na poziomie regionalnym.

Partnerstwa na poziomie powiatowym. W 2015 roku 2 OWES zaangażowanych było w partnerstwa na poziomie powiatowym. Oba OWES w ramach partnerstw prowadziły projekty partnerskie.

Dostępność danych do niektórych wskaźników. Badanie wykazało również, iż w celu uzyskania rzetelnych wartości wskaźników w niektórych przypadkach należy przekazać odpowiednie instrukcje podmiotom, mającym przekazywać określone dane (np. *Odsetek interesariuszy ekonomii społecznej deklarujących poprawę stopnia koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w wyniku wsparcia otrzymanego w programie czy Odsetek klientów uznających otrzymane wsparcie za przydatne*).

Infrastruktura wsparcia OWES w regionie

Rok 2015 był specyficzny dla OWES w regionie, „przejęciowy” pomiędzy dwiema perspektywami finansowymi wsparcia z funduszy europejskich. Determinowało to charakter działań podejmowanych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, które często polegały na zamykaniu kończących się projektów czy przygotowywaniu się do nowych, które miały rozpocząć się w 2016 roku.

OWES prowadzony przez Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „JA-TY-MY” realizował w 2015 roku kilka projektów: „Ja Ty My” realizowany w partnerstwie z Centrum Promocji i Inicjatyw Obywatelskich OPUS w ramach Poddziałania 7.2.2 PO KL, „Społecznie aktywni w gminach” zrealizowany przy dofinansowaniu z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, „Ekonomia Społeczna w biznesie” w partnerstwie z Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS. Oprócz tego podejmowano szereg innych działań, takich jak zajęcia dla uczniów gimnazjum na temat ekonomii społecznej, wizyty studyjne, wystawy.

OWES prowadzony przez Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS w 2015 roku zamykał przede wszystkim poprzedni projekt OWES. Oprócz tego realizował projekty „Lokalne Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej” oraz wspomniany powyżej projekt „Ja Ty My”.

Rok 2015 dla OWES prowadzonego przez Instytut Spraw Obywatelskich INSPRO to przede wszystkim przygotowywanie się do nowej perspektywy finansowej i do realizacji kolejnych projektów, opracowywanie koncepcji działania na kolejne lata w zakresie rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Podmiot ten przygotowywał i prowadził portal bankwiedzy.org, a także działania doradcze niezwiązane z żadnym projektem, a także działania rzeczniczo-strategiczne na poziomie regionu.

Zasadniczo OWES pozytywnie oceniają przydatność swoich usług, w dwóch przypadkach ta opinia potwierdzona była badaniami ankietowymi klientów.

Ogólna ocena stanu ekonomii społecznej w regionie

Bariery systemowe hamujące rozwój ekonomii społecznej, zdiagnozowane w ramach badania to: problem wykorzystywania klauzul społecznych (niejasne zapisy, duże ryzyko błędów), projektowość działań (zagrożenie creamingiem i prymatem procedur nad adekwatnością do potrzeb i efektywnością, mała elastyczność działań). Bariery i trudności na poziomie regionalnym, które widać po analizie wyników badań to: niski potencjał sektora ekonomii społecznej w regionie, dominacja spółdzielni socjalnych osób fizycznych (które okazały się stosunkowo mało skutecznym narzędziem reintegracji), koncentracja ekonomii społecznej w Łodzi i okolicach.

Rekomendacje

W celu rzetelnego weryfikowania postępu rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie, istotne jest, aby przy okazji kolejnych badań monitoringowych przyjmować taką samą metodologię badań oraz w sposób przejrzysty zdefiniować określone zalecenia, które przełożą się na podjęcie stosownych działań w celu zbierania danych niezbędnych do określania wartości niektórych wskaźników (konieczne do zbierania np. przez RCPS czy OWES).

W celu polepszenia komunikacji pomiędzy interesariuszami sektora ekonomii społecznej w regionie wskazane jest, aby RCPS podjął się roli „katalizatora” działań, do czego można wykorzystać spotkania Grupy roboczej ds. koordynacji działań RCPS i OWES (zapisane w Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Rozwoju i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim.)

Wskazane jest, aby RCPS prowadził również działania nakierowane na wzmocnienie swojej pozycji koordynatora działań nakierowanych na rozwój sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim poprzez pełnienie roli rzecznika na linii OWES/PES - Instytucja Zarządzająca oraz WUP, a także przez wzmocnienie kapitału ludzkiego RCPS dzięki zdiagnozowaniu i następnie zaspokojeniu odpowiednich potrzeb informacyjnych czy szkoleniowych.

Istotne z punktu widzenia wspierania rozwoju sektora ekonomii społecznej jest wypracowanie działań nakierowanych na prowadzenie spójnej strategii promocyjnej ES w regionie. Działania promocyjne są w obecnym okresie programowania ograniczone, jednak możliwe jest uspołnienie polityki informacyjnej i udrożnienie kanałów komunikacji pomiędzy poszczególnymi interesariuszami. W tym celu wskazane byłoby wypracowanie roboczej, spójnej strategii promocyjnej, a szczególnie ożywienie istniejącej już strony internetowej dotyczącej regionalnego sektora ekonomii społecznej i wyznaczenie konkretnej osoby odpowiedzialnej za pilnowanie, aby wszystkie ważne informacje były umieszczane na tej stronie.

W celu zwiększenia potencjału sektora, a także wzmocnienia współpracy ze społecznością lokalną i jednostkami samorządu terytorialnego wskazane jest zwiększenie intensywności prowadzenia animacji w środowiskach lokalnych, najlepiej za pomocą metody warsztatowej przez przygotowanego do tego animatora.

W celu zwiększenia potencjału nawiązywania współpracy w ramach regionalnego sektora ekonomii społecznej z innymi partnerami wskazane jest przede wszystkim wzmacnianie wzajemnego zaufanie, budowanie poczucia wspólnego interesu i wskazywanie efektu synergii przedsięwzięć podejmowanych wspólnie (poprzez działania animacyjne). Nieocenionym narzędziem dla RCPS w tym aspekcie może być stosowanie dobrych praktyk zaczerpniętych z innych regionów.

Wskazane byłoby również skoncentrowanie się na zwiększeniu liczby funkcjonujących podmiotów reintegracyjnych w województwie łódzkim, jako że tego typu podmioty są dobrym narzędziem reintegracji społeczno – zawodowej osób w najtrudniejszej sytuacji.

1. Wprowadzenie

1.1 Cel główny badania

Głównym celem badania jest dokonanie oceny stanu ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2015.

1.2 Cele szczegółowe badania i szczegółowe pytania badawcze

Poniżej przedstawiono szczegółowe cele badania wraz z przyporządkowanymi pytaniami badawczymi:

1. Sporządzenie opisu ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie

Szczegółowe pytania badawcze:

1. Ile było w 2015 r. przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim (w podziale na typy przedsiębiorstw społecznych)?
2. Ile osób było zatrudnionych w przedsiębiorstwach społecznych w województwie łódzkim w 2015 r.?
3. W jakich branżach prowadzą działalność gospodarczą przedsiębiorstwa społeczne w województwie łódzkim?
4. Na jakich rynkach (lokalnym, regionalnym, krajowym, międzynarodowym) działają przedsiębiorstwa społeczne w województwie łódzkim?
5. Jakie były w 2015 r. przychody, dochody i rentowność działalności gospodarczej przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim?
6. Jakie było w 2015 r. zadłużenie przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim?
7. Jaka była w 2015 r. struktura przychodów przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim (podział przychodów na te z działalności gospodarczej oraz spoza działalności gospodarczej np. dotacji)?
8. W jakim stopniu przedsiębiorstwa społeczne w województwie łódzkim korzystały w 2015 r. ze środków zewnętrznych?
9. Na jakie cele przedsiębiorstwa społeczne przeznaczyły pozyskane środki zewnętrzne?
10. Jak wyglądała w 2015 r. współpraca przedsiębiorstw społecznych (oraz innych PES) z podmiotami z sektora prywatnego, publicznego i pozarządowego?
11. Na jakie bariery/trudności napotkały przedsiębiorstwa społeczne (i inne PES) w trakcie funkcjonowania?
12. Czy uzyskały wsparcie i pomoc w usunięciu tych barier/trudności? Jakie i od kogo?

2. Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych

Szczegółowe pytania badawcze:

-
1. Jaka była skala zawieszania/zamykania działalności przez podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne w 2015 r.?
 2. W jakim stopniu podmioty ekonomii społecznej/przedsiębiorstwa społeczne powstałe w 2015 r. nadal funkcjonują?
 3. Jakie są przyczyny zawieszania/zamykania PES i przedsiębiorstw społecznych?

3. Pozyskanie i analiza danych dotyczących rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników KPRES oraz Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020 (w szczególności istniejących i trwałych miejsc pracy)

Szczegółowe pytania badawcze:

1. Jakie wartości osiągnęły w/do 2015 r. wskaźniki dotyczące rozwoju sektora przedsiębiorczości społecznej określone w KPRES oraz Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020?
2. Jakie działania podjęto w 2015 r. na rzecz osiągnięcia wyznaczonych wskaźników (działania Samorządu Województwa Łódzkiego, działania OWES-ów)?

4. Pozyskanie i analiza danych na temat stanu realizacji Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020

Szczegółowe pytania badawcze:

1. Jakie wartości osiągnęły w/do 2015 r. wskaźniki dotyczące rozwoju sektora ekonomii społecznej określone w Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020 dotyczące stanu realizacji Planu, a także wskaźniki dotyczące realizacji działań systemowych w zakresie ES realizowanych na poziomie województwa określonych w KPRES?
2. Jakie działania podjęto w 2015 r. na rzecz osiągnięcia wyznaczonych wskaźników (działania Samorządu Województwa Łódzkiego, działania OWES-ów)?

5. Benchmarking działalności infrastruktury wsparcia OWES (w całym regionie)

Szczegółowe pytania badawcze:

1. Jakie działania i w jakiej skali podjęły OWES na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w 2015 r.?

-
2. Jak należy ocenić trafność i skuteczność tych działań?
 3. Jakie działania podjęły OWES na rzecz likwidacji barier/trudności wskazanych przez PES?

6. Rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej

Szczegółowe pytania badawcze:

1. Jakie działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej należy podjąć w 2016 r. i w latach późniejszych w województwie łódzkim?
2. Jakiego typu powinny być to działania (obszar: promocji, finansowy, uregulowań prawnych) i czego powinny dotyczyć?

7. Baza przedsiębiorstw społecznych wraz ze wskazaniem obszarów działalności

W ramach tego celu szczegółowego badania dokonano inwentaryzacji i charakterystyki przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim z uwzględnieniem m.in.: liczby podmiotów w województwie, obszaru i rodzaju prowadzonej działalności, formy organizacyjnej oraz miejsca siedziby. Produktem realizacji tego celu szczegółowego badania jest aktualna na moment realizacji badania baza przedsiębiorstw społecznych z województwa łódzkiego dołączona do raportu końcowego jako załącznik.

1.3 Funkcje badania i kryteria ewaluacyjne

Przedmiotowe badanie ma następujące funkcje:

1. **diagnostyczna** – dokonana zostanie diagnoza aktualnego stanu przedsiębiorczości społecznej w województwie łódzkim,
2. **monitoringowa** – dokonany zostanie pomiar wybranych wskaźników monitoringowych wyznaczonych w dokumentach o charakterze strategicznym dotyczących ekonomii społecznej w województwie łódzkim,
3. **ewaluacyjna** – dokonana zostanie ocena realizacji polityki wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim, a także wypracowane zostaną rekomendacje dotyczące możliwości wsparcia rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

W zakresie funkcji ewaluacyjnej badania przyjąć należy kryteria oceny. W przedmiotowym badaniu przyjęto następujące kryteria oceniające realizowaną politykę wsparcia sektora ES w regionie:

1. **trafność** (czy i w jakim stopniu cele i realizowane działania odpowiadały na problemy i potrzeby PES),
2. **skuteczność** (w jakim stopniu realizowane działania przyczyniły się do osiągnięcia zaplanowanych rezultatów),
3. **użyteczność** (w jakim stopniu zrealizowane działania korzystnie wpływają na sytuację PES),
4. **trwałość** (czy efekty działań zrealizowanych na rzecz ES będą widoczne po ich zakończeniu).

1.4 Zakres podmiotowy badania

Badaniem objęte zostały podmioty ekonomii społecznej i inne instytucje z terenu województwa łódzkiego, w tym:

1. jednostki samorządu terytorialnego,
2. spółdzielnie socjalne,
3. podmioty reintegracyjne (centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej),
4. organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą i/lub odpłatną działalność pożytku publicznego,
5. spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie tj. spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych, działające w oparciu o ustawę z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2016 r. poz. 21),
6. spółki non profit, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, o ile udział sektora publicznego w spółce wynosi nie więcej niż 50%,
7. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej,
8. eksperci z zakresu ekonomii społecznej.

1.5 Definicje

Zgodnie z przyjętą w KPRES¹ definicją ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu.

Według tej definicji w sferze ekonomii społecznej działają podmioty ekonomii społecznej, należące do czterech głównych grup:

- przedsiębiorstwa społeczne, będące fundamentem ekonomii społecznej;
- podmioty reintegracyjne, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego, które prowadzą działalność ekonomiczną i zatrudniają pracowników, choć ich aktywność nie jest oparta na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi, o ile podejmą działalność gospodarczą w pewnym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku;
- podmioty sfery gospodarczej, które tworzone były w związku z realizacją celu społecznego bądź, dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty nieposiadające wszystkich cech przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na cztery podgrupy:
 - organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;
 - Zakłady Aktywności Zawodowej;
 - spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
 - pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Osobną, piątą grupą w obszarze ekonomii społecznej są inicjatywy o charakterze nieformalnym.

¹ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2014.

Przedsiębiorstwo społeczne posiada cechy wspólne dla podmiotów z pozostałych grup, ale charakteryzuje się tym, że²:

- jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, wyodrębniony pod względem organizacyjnym i rachunkowym;
- celem działalności gospodarczej jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym przypadku wymagane jest zatrudnienie co najmniej 50% osób pochodzących z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności) lub świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej, przy jednoczesnej realizacji celów prozatrudnieniowych (zatrudnienie min. 20% osób z określonych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym);
- nie rozdziela zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną (w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym) lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- jest zarządzany na zasadach demokratycznych lub co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Na potrzeby badania w opisie wyników pojęciami podmiotu ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstwa społecznego posługiwano się w następujący sposób:

- **Podmioty ekonomii społecznej (PES)** – dane ogółem dla wszystkich podmiotów, które wzięły udział w badaniu.
- **Przedsiębiorstwa społeczne (PS)** – podmioty zawierający się w zbiorze podmiotów ekonomii społecznej. Do PS zaliczone zostały (w poniższym przedstawieniu wyników): spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółki non profit, organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą (pod nazwą NGO). W PS nie zawierają się więc następujące PES: reintegracyjne oraz NGO prowadzące odpłatną działalność pożytku publicznego.
- **Poszczególne typy PES**, wyróżniono: spółdzielnie socjalne, ZAZ, WTZ, CIS, NGO.

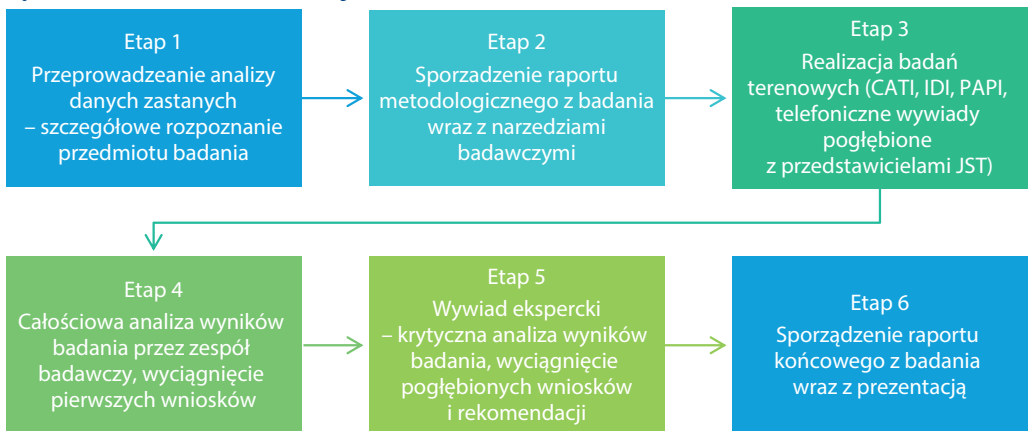
² Definicja KPRES.

2. Metodologia badania

2.1 Model realizacji badania oraz analizy wyników

Realizacja projektu badawczego przebiegała według schematu przedstawionego poniżej.

Rysunek 1. Model realizacji badania

Źródło: opracowanie własne.

2.2 Metody i techniki badawcze

Poniżej przedstawiono opis każdej z metod i technik zastosowanych w ramach badania.

1. Analiza danych zastanych (desk research)

Analiza desk research ma duże znaczenie we wstępnym etapie badań, jest to niezbędny element wspomagający badania terenowe i zbieranie danych pierwotnych. W dalszej kolejności, na każdym etapie badań metoda ta służyła konfrontacji informacji zdobytych z zastosowaniem pozostałych technik.

Analizie poddane zostały następujące dane:

- dane dotyczące działań i czynności podejmowanych na rzecz ES przez RCPS i OWES,
- unormowania prawne tworzenia i funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, w tym: spółdzielni socjalnych, zakładów aktywności zawodowej, centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, warsztatów terapii zajęciowej, organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą,
- dane dostępne ze statystyki publicznej,
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej,
- Raport końcowy z badania pn. Ekonomia społeczna w regionie łódzkim,
- Wieloletni Plan Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020.

2. Badania ilościowe przeprowadzone z zastosowaniem podejścia mixed-mode (CATI i CAWI)

W przedmiotowym badaniu badanie ilościowe przeprowadzono z kadrami zarządzającą/pełniącą obowiązki osoby zarządzającej w podmiotach ekonomii społecznej na terenie województwa łódzkiego.

Zastosowano dobór kwotowo – losowy. Kwoty wyznaczone były na podstawie liczebności poszczególnych typów PES w województwie łódzkim. Badanie przeprowadzone zostało przy zastosowaniu podejścia mixed-mode wykorzystującego dwie popularne techniki badań ankietowych: CATI oraz CAWI.

Badania CATI (ang. *Computer-Assisted Telephone Interviewing*) oparte zostały na schemacie indywidualnego wywiadu kwestionariuszowego realizowanego przez telefon. W badaniach CATI kwestionariusz wywiadu jest zawsze zapisany w postaci tzw. skryptu stosowanej aplikacji, która podczas prowadzenia wywiadu wyświetla ankieterowi kolejne pytania na ekranie monitora komputerowego. Oprogramowanie komputerowe do CATI zapewnia utrzymanie prawidłowego przebiegu wywiadu, weryfikuje poprawność wprowadzanych danych, wariantuje logiczny układ kwestionariusza zgodnie ze specyfiką kolejnych odpowie-

dzi respondenta (program z regułami przejścia), a tym samym większy stopień standaryzacji zachowań ankietera oraz większy stopień kontroli pracy ankietera. Ponadto techniki wykorzystujące komputery eliminują tradycyjne kwestionariusze papierowe, oszczędzają czas i koszty druku, dystrybucji i przechowywania kwestionariuszy, skracają proces przenoszenia danych na nośniki elektroniczne, wstępną selekcję i weryfikację zgromadzonego materiału badawczego na ekranie, a automatyczne kodowanie uzyskiwanych informacji w czasie wywiadu, daje możliwość szybkiej realizacji badań powiązanych.

Badanie CAWI jest ilościowym badaniem ankietowym prowadzonym za pośrednictwem Internetu. To technika sprawdzająca się w przypadku precyzyjnie określonej próby, w sytuacji posiadania konkretnej bazy adresów mailowych, na które mogą zostać wysłane zaproszenia do wypełnienia ankiety. Zapewnia to uzyskanie wysokiej efektywności próby i kompletnych danych.

Zastosowanie metody mixed-mode w przedmiotowym badaniu umożliwiło wybranie przez respondenta najbardziej dla niego dogodnej formy realizacji ankiety – poprzez wywiad telefoniczny lub wypełnienie ankiety internetowej. Zastosowanie techniki mixed-mode, tj. wykorzystanie zarówno techniki wywiadów telefonicznych wspomaganych komputerowo, jak i ankiety internetowej, wypełnianej on-line samodzielnie przez respondenta, w dogodnym dla niego terminie pozwoliło po pierwsze zmaksymalizować współczynnik realizacji założonej próby badawczej, po drugie pozyskać maksymalnie rzetelne dane od respondentów, w tym w szczególności dane dotyczące kondycji finansowej PES.

Efektywnie zrealizowano 163 ankiety, co oznacza, że przekroczono minimalną efektywność (którą zakładano na poziomie 150 ankiet).

3. Indywidualne wywiady pogłębione IDI

Indywidualne wywiady pogłębione IDI (ang. *Individual In-Depth Interviews*) stanowią jedną z najbardziej popularnych metod badań jakościowych, polegającą na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z respondentem, której celem jest dotarcie do precyzyjnych informacji oraz poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania. W trakcie wywiadu indywidualnego podejmowane są pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym, prowadzące do próby wyjaśnienia i zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań. Dzięki wywiadam IDI można dotrzeć do przekonań i opinii respondentów, a także osadzić problem badawczy w szerszym kontekście. Stosowane podczas wywiadu głównie pytania otwarte, a także możliwość „dopytania” respondenta, zrozumienia nie tylko sensu, ale i kontekstu jego wypowiedzi dają nieocenione, szerokie spojrzenie na analizowany problem badawczy, a objęcie badaniem respondentów dysponujących największym zakresem wiedzy i doświadczenia w zakresie przedmiotowym badania stanowi nieodzowny warunek rzetelności i wiarygodności wyników badania. Ze względu na specyfikę wywiadów techniką IDI (i badań jakościowych w ogóle) groma-

dziane dane służyć będą przede wszystkim pozyskaniu opinii i skonfrontowaniu ich z opiniami innych grup respondentów. Nie będzie możliwe natomiast uogólnienie wyników w sensie statystycznym, które jest charakterystyczne dla badań ilościowych.

IDI przeprowadzono z dwojgiem przedstawicieli Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi oraz sześciorgiem przedstawicieli OWES mających siedzibę na terenie województwa łódzkiego. Wywiady pogłębione dotyczyły analizy działań i czynności podejmowanych na rzecz ekonomii społecznej w województwie łódzkim zarówno na poziomie działań o charakterze strategicznym (np. tworzenie i aktualizacja regionalnego planu dotyczącego rozwoju ES, tworzenie systemu monitoringu sektora ES etc.) oraz na poziomie operacyjnym (podejmowane aktualnie i planowane w przyszłości działania na rzecz ES w regionie).

4. Badanie z papierowym kwestionariuszem (PAPI)

Badaniem papierowym kwestionariuszem objęte zostały samorządy lokalne (gminy oraz powiaty) z terenu województwa łódzkiego. Ankieta dotyczyła przede wszystkim działań i czynności podejmowanych przez samorządy lokalne na rzecz rozwoju sektora ekonomii społecznej, w tym współpracy PES z samorządami lokalnymi oraz oceny możliwości i barier rozwoju sektora ES w województwie łódzkim (JST jako podmioty mające kluczowy wpływ na rozwój tego sektora).

Badaniem objęto przedstawicieli 35 jednostek samorządu terytorialnego. Zastosowano dobór warstwowy, losowy, dwustopniowy, który zapewnił reprezentatywne wyniki z różnego typu JST (powiaty, gminy miejskie, gminy wiejskie, gminy miejsko-wiejskie). Próbę podzielono na warstwy ze względu na subregiony województwa łódzkiego, w ramach których wylosowano powiaty, gdzie zrealizowano badania z przedstawicielami JST różnych typów.

Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI)

Telefoniczny wywiad pogłębiony (ang. *Telephone In-Depth Interview – TDI*) cechuje się takimi samymi zasadami stosowania jak indywidualny wywiad pogłębiony, z tą różnicą że wywiad TDI nie jest przeprowadzany face-to-face, tylko z wykorzystaniem telefonu. Rozmowa pomiędzy respondentem a badaczem przebiega przy użyciu takiego samego narzędzia jak w przypadku IDI, czyli scenariusza badania i jest nagrywana. W trakcie wywiadu zadawane są pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym prowadzące do próby wyjaśnienia i zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań.

W przedmiotowym badaniu TDI przeprowadzono z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego z województwa łódzkiego. Zarówno badana populacja i tematyka była taka sama jak w przypadku techniki kwestionariuszy papierowych. Obydwa badania uzupełniały się – badanie o charakterze ilościowym dostarczyło informacji o skali badanych procesów, zjawisk i opinii, natomiast badanie o cha-

rakterze jakościowym dostarczyło informacji pogłębionych, pozwalających np. na analizę przyczyn i konsekwencji obserwowanych procesów i zjawisk.

5. Wywiad ekspercki

Wywiady eksperckie są techniką umożliwiającą zebranie wysokiej jakości danych od osób posiadających dużą wiedzę w badanym obszarze problemowym. Wywiad ekspercki jest szczególną odmianą indywidualnego wywiadu pogłębionego, dla którego w tym wypadku charakterystyczne jest założenie w doborze respondenta, zgodnie z nim poszukuje się osób cechujących się dużą wiedzą w badanym obszarze. Uczestnikami wywiadów eksperckich mogą być np. profesjonaliści i specjaliści z określonej branży, naukowcy itp.

W przedmiotowym badaniu do wywiadu eksperckiego zaproszony został niezależny (zarówno w stosunku do Zamawiającego, jak i Wykonawcy) ekspert z zakresu ekonomii społecznej, posiadający bogate doświadczenie i doskonałe rozeznanie w zakresie funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej oraz systemu wsparcia ES w Polsce, jednakże niezaangażowany bezpośrednio w funkcjonowanie sektora ES w województwie łódzkim (co mogłoby obniżyć obiektywizm interpretacji wyników badania przez eksperta).

3. Analiza i interpretacja wyników

W niniejszym rozdziale przedstawiono analizę i interpretację wyników uzyskanych w toku realizacji poszczególnych metod i technik badawczych. W pierwszej kolejności skoncentrowano się na charakterystyce podmiotów ekonomii społecznej (w tym również przedsiębiorstw społecznych), przedstawiając wyniki badań ankietowych, które diagnozują ich sytuację.

3.1 Charakterystyka sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie

3.1.1 Liczebność PES w województwie łódzkim w 2015 roku.

Na podstawie przeprowadzonego badania można dokonać próby choćby orientacyjnego oszacowania liczby PES poszczególnych typów faktycznie prowadzących działalność w województwie łódzkim. Oszacowanie liczebności w ramach przedmiotowego badania nastąpiło zgodnie z poniższym schematem:

1. Określenie maksymalnej liczebności populacji PES poszczególnych typów na podstawie baz danych będących w zasobach Zamawiającego i dostępnych publicznie (dotyczy NGO i spółek non profit) oraz danych rejestrowych (pozostałe typy PES).

Operatem próby badawczej w przedmiotowym badaniu, a tym samym źródłami umożliwiającymi oszacowanie maksymalnej liczebności populacji PES w regionie, były następujące bazy danych i rejestry:

- Katalog spółdzielni socjalnych prowadzony przez Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych,
- Katalog Zakładów Pracy Chronionej, w tym spółdzielni inwalidów i niewidomych w województwie łódzkim prowadzony przez Wojewodę Łódzkiego (identyfikacja podmiotów badanych nastąpi poprzez analizę nazwy Zakładu Pracy Chronionej),
- Rejestr spółek non profit w Krajowym Rejestrze Sądowym, z którego podmioty wyszukiwane będą przy pomocy strony internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (identyfikacja podmiotów badanych nastąpi poprzez analizę nazwy spółki – wpisanie frazy „non profit” lub „przedsiębiorstwo społeczne”),
- Wykaz Centrów Integracji Społecznej w województwie łódzkim prowadzony przez Wojewodę Łódzkiego,
- Rejestr Klubów Integracji Społecznej w województwie łódzkim prowadzony przez Wojewodę Łódzkiego,
- Baza teleadresowa zakładów aktywności zawodowej prowadzona przez Wojewodę Łódzkiego,
- Baza teleadresowa organizacji pozarządowych województwa łódzkiego w serwisie ngo.pl.,
- Bazy podmiotów ekonomii społecznej przekazane przez Zamawiającego.

Po przeanalizowaniu wskazanych powyżej baz usunięto powtarzające się podmioty i stworzono jednolitą bazę podmiotów ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

-
2. Próba przeprowadzenia badania ilościowego na próbie (dotyczy NGO) lub populacji (dotyczy pozostałych typów PES) i na tej podstawie określenie procentowego udziału:
 - a. PES, z którymi udało się nawiązać kontakt, zakończony jedną z następujących sytuacji:
 - przeprowadzeniem efektywnego wywiadu CATI/ankiety internetowej CAWI (z przedstawicielami PES funkcjonujących lub niefunkcjonujących w momencie realizacji badania),
 - uzyskaniem informacji o odmowie udziału w badaniu bez uzyskania informacji o statusie PES (funkcjonuje/nie funkcjonuje),
 - niezrealizowaniem efektywnego wywiadu CATI/ankiety internetowej CAWI, jednakże bez kategorycznej odmowy udziału w badaniu (kilkukrotne przekładanie terminu realizacji wywiadu przez respondenta, brak odpowiedzi na zaproszenie do samodzielnego wypełnienia ankiety, nieudane ponowne kontakty telefoniczne etc.) bez uzyskania informacji o statusie PES (funkcjonuje/nie funkcjonuje).
 - b. PES w przypadku których udało się uzyskać informację o tym, że nie funkcjonują one w momencie realizacji badania (albo poprzez informację od przedstawiciela PES, z którym udało się nawiązać kontakt telefoniczny, albo poprzez analizę informacji dostępnych w Internecie przeprowadzoną w przypadku większości PES, z którymi nie udało się nawiązać rozmowy telefonicznej).
 - c. PES, z którymi nie udało się nawiązać żadnego kontaktu telefonicznego (na numery telefonów podanych w bazach, rejestrach lub wyszukanych przez Wykonawcę samodzielnie w Internecie) pomimo co najmniej 3-krotnych prób wykonania połączeń w różnych porach dnia, w różne dni lub takie, w przypadku których nie udało się pozyskać żadnego numeru telefonu bądź też był on nieaktualny.
 3. Obliczenie faktycznej liczebności PES funkcjonujących w momencie realizacji badania przy przyjęciu następujących założeń:
 - a. Faktyczną liczebność PES funkcjonujących w momencie realizacji badania, z którymi udało się nawiązać kontakt telefoniczny (grupa 2a), obliczono wg następującego wzoru:

faktyczna liczebność PES funkcjonujących w momencie realizacji badania, z którymi udało się nawiązać kontakt telefoniczny = % PES funkcjonujących w momencie realizacji badania określony na podstawie badania CATI/CAWI * liczba PES, z którymi nawiązano kontakt telefoniczny

-
- b. Wszystkie PES zakwalifikowane do grupy 2b nie funkcjonują w momencie realizacji badania.
- c. W przypadku organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych, spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i spółek non profit połowa (50%) PES, z którymi nie udało się nawiązać żadnego kontaktu (grupa 2c) funkcjonuje w momencie realizacji badania, a druga połowa nie funkcjonuje. Założenie to nie jest oczywiście weryfikowalne metodami empirycznymi (a przynajmniej nie przy przyjętej metodologii badania), aczkolwiek wydaje się racjonalne – PES, w tym w szczególności przedsiębiorstwa społeczne aktywne, choć w niewielkim stopniu powinny dbać o możliwość nawiązania z nimi kontaktu, aktualność danych teledadresowych zamieszczonych w Internecie itd.). Z drugiej strony nieodbieranie telefonów od badaczy może być spowodowane innymi czynnikami (np. losowymi), które dotyczyć mogą także PES aktywnych w momencie realizacji badania. W przypadku PES reintegracyjnych założono, że funkcjonuje 100% PES spośród tych, z którymi nie udało się nawiązać kontaktu (rejstry tych instytucji są na bieżąco weryfikowane).
- d. Faktyczną liczebność PES funkcjonujących w momencie realizacji badania obliczyć można zatem jako sumę grup PES 3a oraz $50\% * 2c$ (w przypadku organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych, spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i spółek non profit) | $PES\ 3a * 100\% 2c$ (w przypadku PES reintegracyjnych).

Tabela 1. Szacunkowa liczebność poszczególnych typów podmiotów ekonomii społecznej w 2015 roku wraz z danymi, na podstawie których dokonano obliczeń

Typ PES	Krok 1. Maksymalna liczebność populacji	Krok 2. Status PES w badaniu ilościowym			Krok 3. Obliczenie faktycznej liczebności PES funkcjonujących w momencie realizacji badania		
		2a. Nawiązany kontakt telefoniczny	2b. Informacja o zakończeniu działalności	2c. Brak nawiązanego kontaktu telefonicznego	3a. Faktyczna liczebność PES funkcjonujących w momencie realizacji badania, z którymi udało się nawiązać kontakt telefoniczny	3c. Założona liczebność faktycznie działających PES, z którymi nie udało się nawiązać kontaktu telefonicznego	3d. Szacowana faktyczna liczebność PES funkcjonujących w momencie realizacji badania
NGO	1540	43% = 661	1,6% = 24	55,5% = 855	91,8% = 607	50% * 855 = 428	1035
Spółki non profit	3	1	0	2	100% = 1	50% * 2 = 1	2
Spółdzielnia inwalidów	9	4	0	5	100% = 4	50% * 5 = 3	7
CIS	4	3	0	1	100% = 3	100% * 1 = 1	4
KIS	10	4	0	6	100% = 4	100% * 6 = 6	10
WTZ	40	34	0	6	100% = 34	100% * 6 = 6	40
ZAZ	6	6	0	0	100% = 6	100% * 0 = 0	6
Spółdzielnie socjalne	83	49	5	29	64,3% = 32	50% * 29 = 15	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy desk research i badań CATI.

3.1.2 Badania ankietowe PES – struktura próby

W celu scharakteryzowania sytuacji podmiotów ekonomii społecznej, a w tym przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim, przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych z podmiotami ekonomii społecznej.

Badanie ankietowe przeprowadzone zostało wśród podmiotów ekonomii społecznej wszystkich typów. Wyniki badania przedstawiono w podziale na kilka kategorii użytecznych z punktu widzenia wskazania odpowiedzi na pytania badawcze:

- Podmioty ekonomii społecznej (PES) – dane ogółem dla wszystkich badanych podmiotów
- Przedsiębiorstwa społeczne (PS) – podmioty zawierający się w zbiorze podmiotów ekonomii społecznej. Do PS zaliczone zostały (w poniższym przedstawieniu wyników): spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółki non profit, organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą (pod nazwą NGO). W PS nie zawierają się więc następujące PES: reintegracyjne oraz NGO prowadzące odpłatną działalność pożytku publicznego.
- Poszczególne typy PES, wyróżniono: spółdzielnie socjalne, ZAZ, WTZ, CIS, NGO.

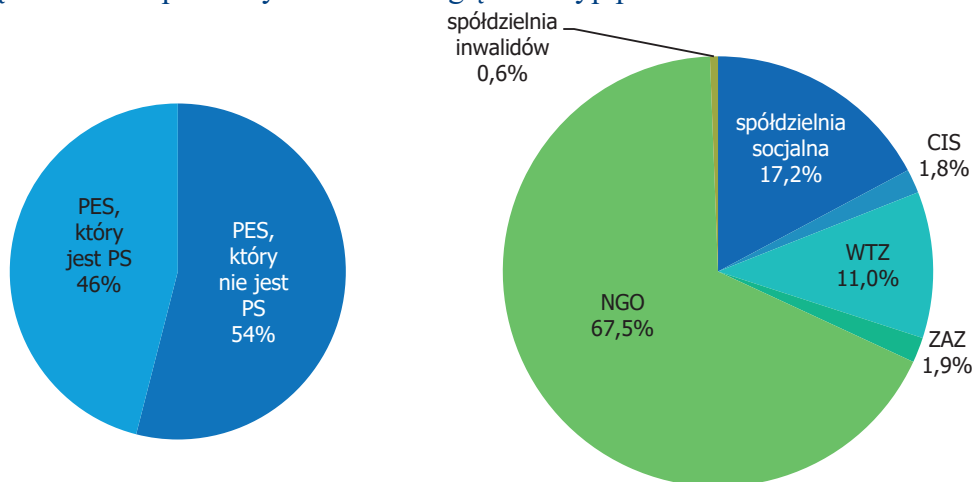
Liczebność próby w badaniu wyniosła 163 podmioty. Poniżej przedstawiono strukturę próby ze względu na typ podmiotu.

Tabela 2. Liczebność badanej próby PES ze względu na typ podmiotu

Typ PES	Liczebność próby
spółdzielnia socjalna	28
CIS	3
WTZ	18
ZAZ	3
NGO	110
spółdzielnia inwalidów	1
suma	163
W tym przedsiębiorstw społecznych	75

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Wykres 1. Struktura próby badanych podmiotów PES, ze względu na bycie przedsiębiorstwem społecznym oraz ze względu na typ podmiotu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

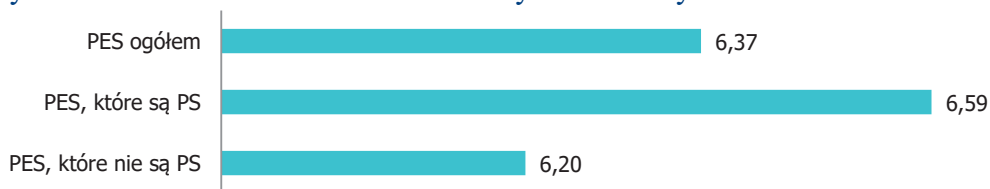
Przedsiębiorstw społecznych w próbie było 46%. Biorąc pod uwagę typ podmiotu, najwięcej w próbie było organizacji pozarządowych (67,5%). Spółdzielnie socjalne to 17,2% badanych, WTZ – 11%, pozostałe typy podmiotów reprezentowane były przez mniejszą liczbę respondentów.

Dobór próby nie był proporcjonalny, dlatego w celu zachowania rzetelności wyników, zastosowano poststratyfikacyjne ważenie próby, dzięki któremu uzyskiwane wyniki odpowiadają doborowi proporcjonalnemu, a więc można je uznać za reprezentatywne dla badanej populacji.

3.1.3 Stan zatrudnienia

Respondentów badania zapytano o stan zatrudnienia w podmiotach, które reprezentują. Rozpiętość odpowiedzi była bardzo szeroka – mieściła się w przedziale od 0 do 75 zatrudnionych. Poniżej przedstawiono wykres ze średnią liczbą osób zatrudnionych we wszystkich badanych PES, w przedsiębiorstwach społecznych, w PES, które nie zaliczają się do przedsiębiorstw społecznych, a także w poszczególnych typach podmiotów.

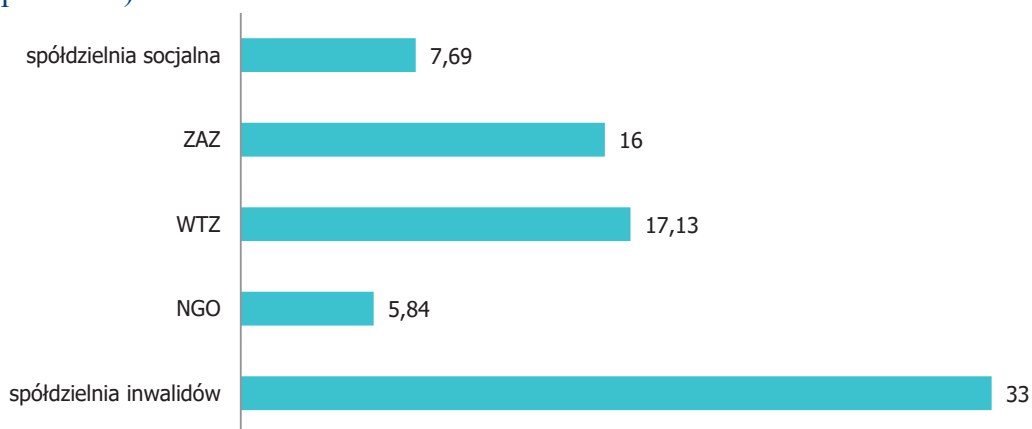
Wykres 2. Średnia liczba osób zatrudnionych w badanych PES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Średnia liczba zatrudnionych we wszystkich badanych podmiotach ekonomii społecznej wyniosła 6,37. Średnia zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych jest nieco wyższa (6,59) niż w podmiotach ekonomii społecznej, które nie są PS (6,2), choć jest to różnica niewielka.

Wykres 3. Średnia liczba osób zatrudnionych w badanych PES ze względu na typ podmiotu³

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Większe różnice można zauważyć pomiędzy poszczególnymi typami podmiotów ekonomii społecznej. Najwyższą średnią zatrudnienia wskazano w WTZ (17,13) oraz w spółdzielniach socjalnych (7,69).

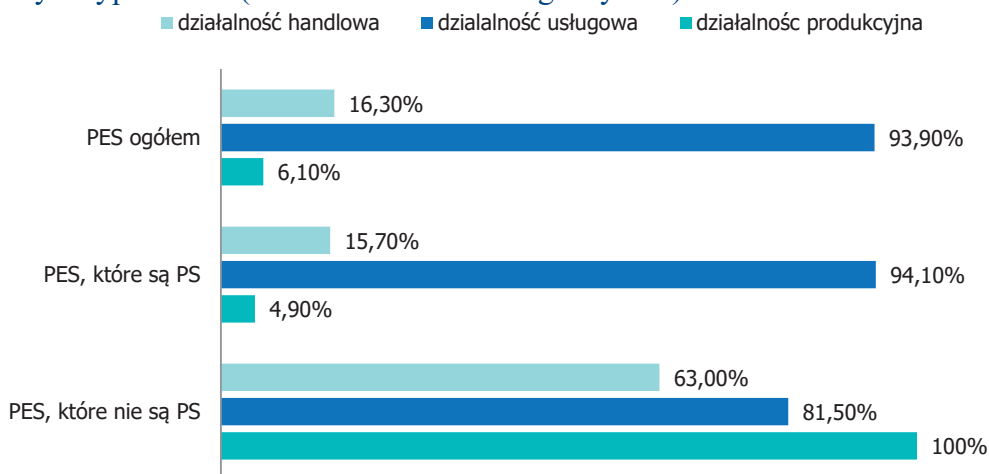
Dodatkowo, w przypadku ZAZ zapytano o liczbę zatrudnionych osób niepełnosprawnych spoza personelu. Wskazana wartość wyniosła 13 osób niepełnosprawnych.

³ W przypadku ZAZ średnia wyliczona została z odpowiedzi dwóch przedstawicieli tego typu PES, w przypadku spółdzielni inwalidów – wartość odnosi się do informacji uzyskanej od jednej spółdzielni.

3.1.4 Charakter prowadzonej działalności gospodarczej

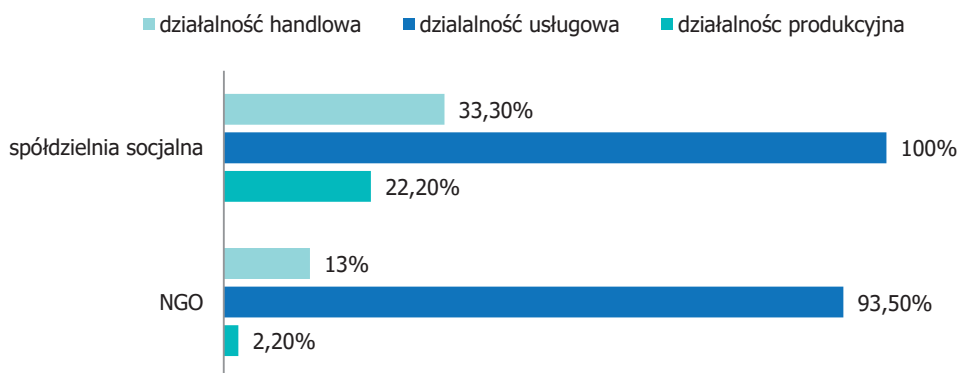
Badane podmioty zapytano o typ prowadzonej działalności gospodarczej. Użyte dane przedstawiono w ujęciu zbiorczym (wszystkie badane PES), a także ukazując strukturę w poszczególnych grupach podmiotów.

Wykres 4. Charakter prowadzonej działalności zarobkowej w 2015 roku w poszczególnych typach PES (możliwość wielokrotnego wyboru)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Zdecydowanie największy odsetek wszystkich badanych PES prowadzi działalność usługową (80,7%), działalnością handlową zajmuje się jedynie 14%, zaś produkcyjną – 5,3%. Działalność usługową nieco częściej niż w ogóle respondentów prowadziły przedsiębiorstwa społeczne (82%).

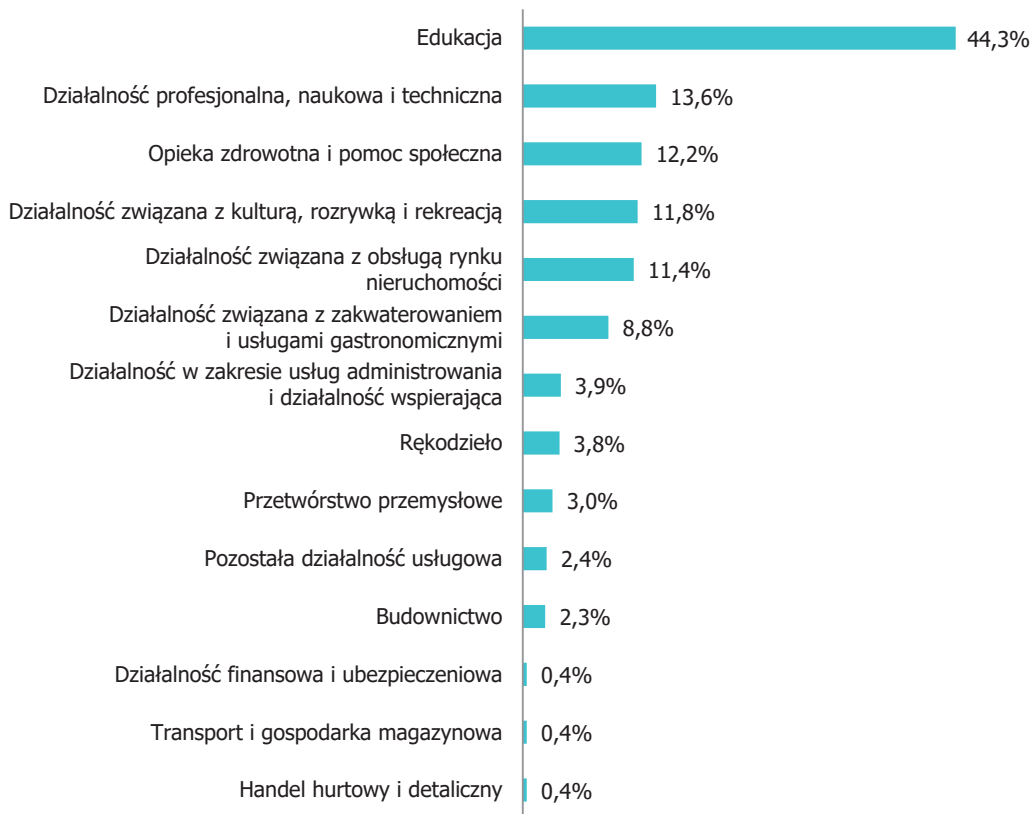
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Wszystkie badane spółdzielnie socjalne prowadziły działalność usługową, co trzecia zaś działalność handlową. Wśród organizacji pozarządowych działalność usługowa to domena niemal wszystkich badanych podmiotów. Pozostałe typy działalności wskazywane były w pojedynczych przypadkach.

Wśród odpowiedzi na to pytanie znalazły się deklaracje jednego CIS i jednej spółdzielni inwalidów (w obu przypadkach wskazano wszystkie rodzaje działalności). Spośród trzech ZAZ, które wzięły udział w badaniu, wszystkie wskazały na działalność produkcyjną, 2 na działalność usługową, jeden zaś na działalność handlową.

Badane podmioty zostały poproszone o wskazanie najważniejszych rodzajów produktów i usług, które sprzedawały w 2015 roku. Uzyskane odpowiedzi zostały przyporządkowane do odpowiednich branż, dzięki czemu możliwe było wskazanie tych branż, w których najczęściej działają PES.

Wykres 5. Branża, w której działały badane podmioty ekonomii społecznej w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Zdecydowanie najczęściej badane podmioty działały w branży edukacyjnej (44,3%), co wynika przede wszystkim z takiej specjalizacji dominujących w próbie organizacji pozarządowych (50% z nich działa w tej właśnie branży). Działalnością profesjonalną, naukową i techniczną zajmowało się 13,6% podmiotów (również w tym przypadku najczęściej były to organizacje pozarządowe).

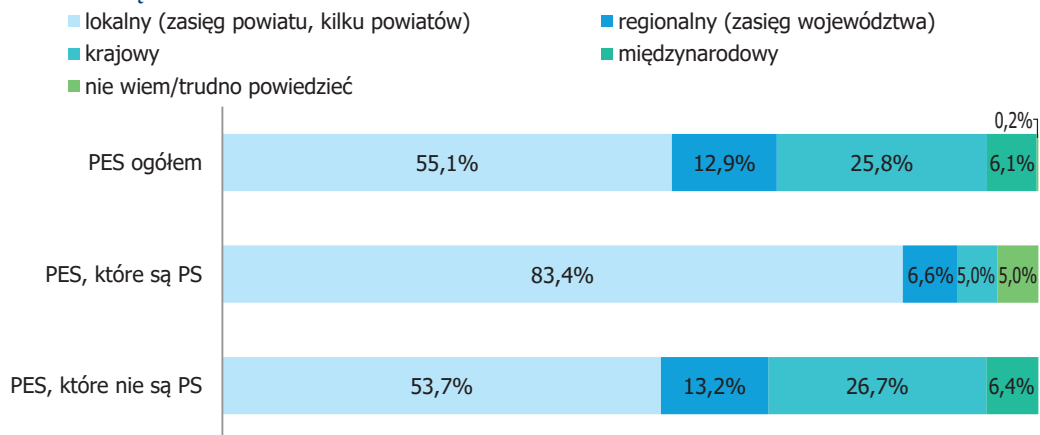
W przypadku przedsiębiorstw społecznych, najczęściej działały one w edukacji (46,4%), w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (12,7%), w działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (12,3%) oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (14,3%).

Podmioty ekonomii społecznej, które nie są przedsiębiorstwami społecznymi, zdecydowanie najczęściej zajmowały się rękodziełem (83,1%) oraz pozostałą działalnością usługową (12%).

Niemal co trzecia spółdzielnia socjalna (27,8% z nich) funkcjonuje w branży *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca*, przetwórstwem przemysłowym zajmuje się 22,2%, zaś działalnością związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – 16,7% spośród nich. Wskazane branże są najczęstszymi w przypadku tego typu podmiotów ekonomii społecznej.

W ramach badania poddano również analizie zasięg działalności badanych podmiotów. Poniżej wskazano rozkład badanych PES ze względu na to, na jakim rynku działają (lokalnym, regionalnym, krajowym, międzynarodowym).

Wykres 6. Rodzaj rynku, na jakim badane podmioty prowadziły działalność zarobkową w 2015 roku

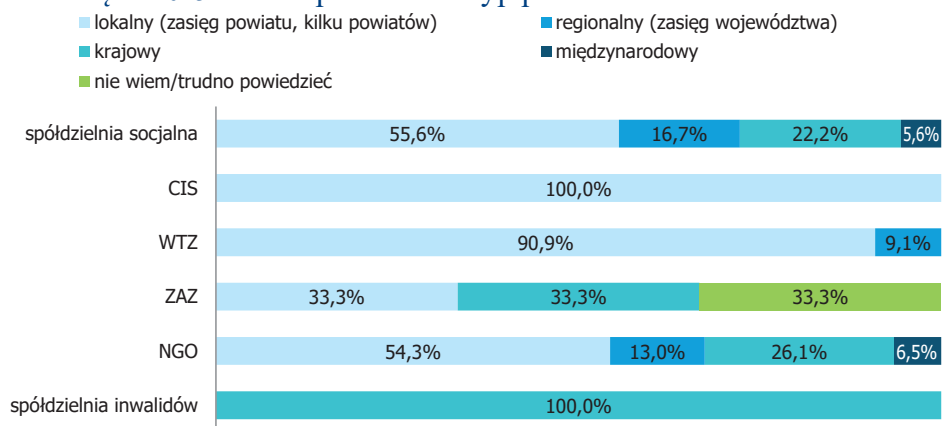
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Nieco ponad połowa spośród badanych podmiotów (55,1%) działa na rynku lokalnym (maksymalnie zasięg kilku powiatów). Na rynku regionalnym działa 12,9%

podmiotów, na rynku krajowym 25,8%, zaś jedynie 6,1% spośród nich ma zasięg międzynarodowy.

Analizując typ rynków, na którym działały przedsiębiorstwa społeczne, zauważyć można również przewagę podmiotów działających lokalnie (53%); zasięg regionalny miało 12,9%, zaś krajowy 26,7%. Rynek międzynarodowy obsługiwało 6,4% badanych przedsiębiorstw społecznych.

Wykres 7. Rodzaj rynku, na jakim badane podmioty prowadziły działalność zarobkową w 2015 roku w podziale na typ podmiotu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

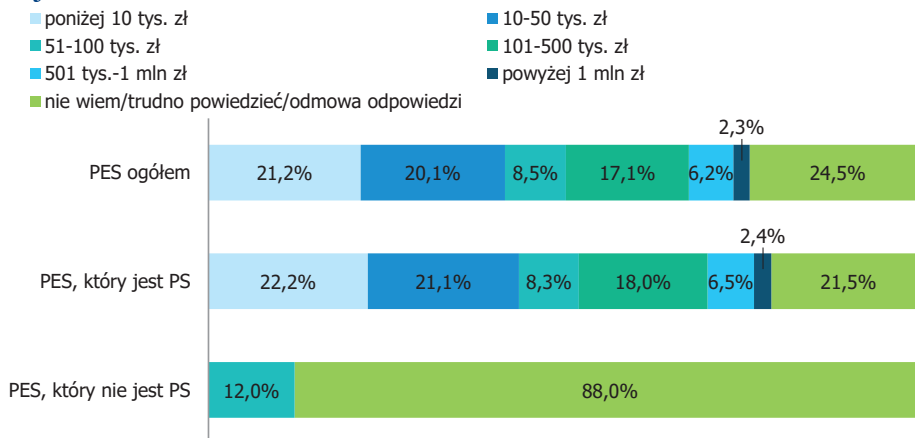
W przypadku niemal wszystkich badanych typów podmiotów ekonomii społecznej ponad połowa badanych wskazywała na działalność na rynku lokalnym. W przypadku CIS i WTZ jego dominacja jest silniejsza niż w przypadku pozostałych podmiotów.

3.1.5 Sytuacja finansowa

W toku badania ankietowego prowadzonego z podmiotami ekonomii społecznej zadano również szereg pytań odnoszących się do sytuacji finansowej i sposobu zarządzania finansami.

Pierwszym zagadnieniem z tej tematyki była wysokość przychodów PES.

Wykres 8. Poziom przychodów badanych podmiotów z tytułu działalności zarobkowej w 2015 roku

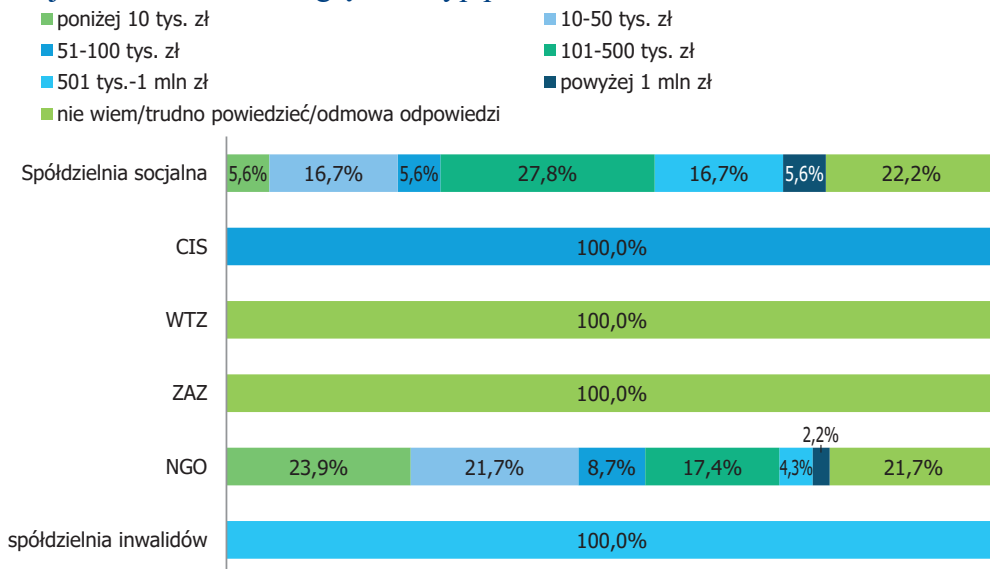

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Wielkość przychodów badanych podmiotów ekonomii społecznej była zróżnicowana. Najniższy pułap dochodowy (poniżej 10 tys. złotych) wskazało 21,2% badanych PES. Skalę obrotów pomiędzy 10 a 50 tys. zł zadeklarowało 20,1% badanych, zaś pomiędzy 51-200 tys. zł – 8,5%. Nieco częściej wskazywano na przychody w wysokości 101-500 tys. zł – w 17,1% przypadków. Powyżej 500 tys. zł obrotów wskazało 8,5% badanych.

Rozkład odpowiedzi w przypadku przedsiębiorstw społecznych wygląda bardzo podobnie jak w przypadku wszystkich PES. Warto zaznaczyć, że co piąty badany PES nie udzielił odpowiedzi odnośnie obrotów podmiotu, który reprezentuje.

Wykres 9. Poziom przychodów badanych podmiotów z tytułu działalności zarobkowej w 2015 roku, ze względu na typ podmiotu

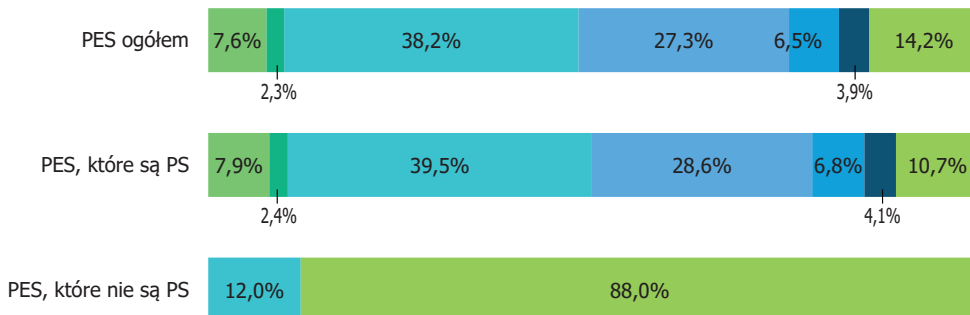
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Analizując poszczególne typy PES, które brały udział w badaniu, zauważyć można, iż struktura przychodów spółdzielni socjalnych i NGO jest bardzo zróżnicowana. W obu przypadkach ponad jedna piąta badanych nie odpowiedziała na pytanie (odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć”). Wśród badanych spółdzielni socjalnych największy odsetek respondentów wskazał na przychody w przedziale 101-500 tys. zł. W przypadku NGO najliczniejsza część badanych deklarowała, iż ich przychody wyniosły między 10 a 50 tys. zł.

W celu uzupełnienia obrazu PES pod względem ich sytuacji finansowej przeanalizowano również ich deklaracje co do tego, jak ich obroty z tytułu działalności finansowej zmieniły się w stosunku do roku 2014.

Wykres 10. Zmiana poziomu przychodów badanych podmiotów pomiędzy rokiem 2015 i 2014

- w 2014 r. PES nie prowadził działalności zarobkowej
- znacznie wzrosły
- raczej wzrosły
- pozostały bez zmian
- raczej spadły
- znacznie spadły
- nie wiem/trudno powiedzieć/odmowa odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

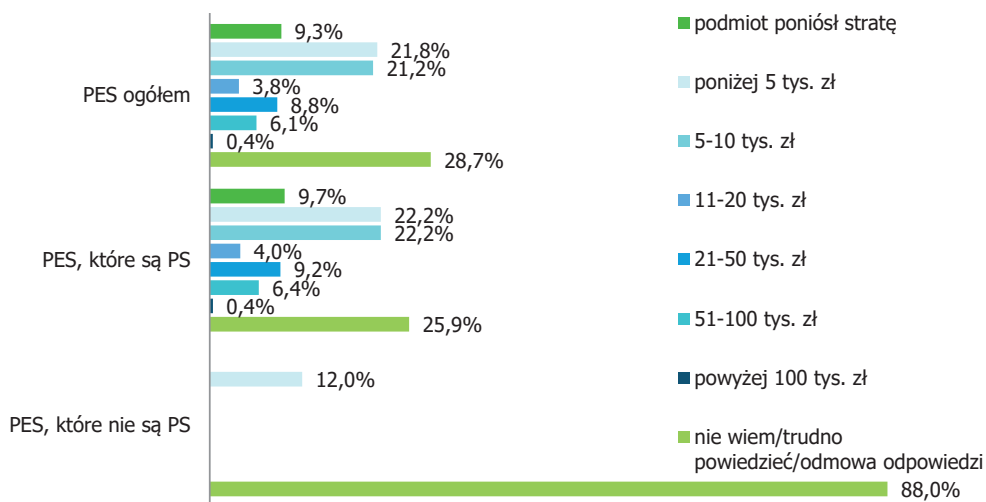
Analizując zarówno zbiorczo wszystkie badane PES, jak i PS, zauważyć można, iż największy odsetek badanych wskazał na wzrost obrotów w latach 2014-2015. W przypadku ogółu badanych suma odpowiedzi „raczej wzrosły” i „znacznie wzrosły” wyniosła 40,5%. 38,2% respondentów wskazało, iż nie było w przypadku ich podmiotu zmian w tym zakresie, zaś 10,4% zauważyło znaczny lub niewielki spadek obrotów.

W przedsiębiorstwach społecznych 41,9% badanych wskazało na wzrost obrotów, 28,6% na niezmienną sytuację, zaś 10,9% - na spadek przychodów.

Spółdzielnie socjalne dostrzegające zmiany w wysokości przychodów na przestrzeni lat 2014-2015 w większości wskazywały na ich wzrost (aż 55,6% badanych). W przypadku NGO odsetek analogicznych odpowiedzi był nieco niższy (41,3%), lecz również dominujący.

Poziom czy dynamika obrotów nie opisują w pełni sytuacji finansowej podmiotu. Dlatego badane PES poproszono również o wskazanie poziomu dochodów z tytułu działalności zarobkowej w 2015 roku.

Wykres 11. Poziom dochodów z tytułu działalności zarobkowej u badanych podmiotów w 2015 roku

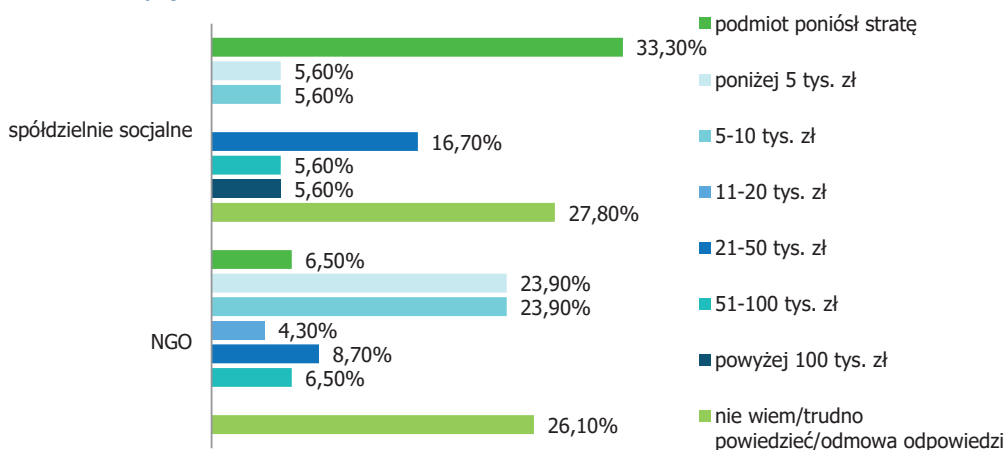

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

W przypadku zarówno ogółu odpowiedzi, jak i poszczególnych typów podmiotów zdecydowanie najczęściej dochód badanych podmiotów był nie wyższy niż 10 tys. zł. W przypadku wszystkich badanych PES na stratę wskazało 9,3% badanych, poniżej 5 tys. zł dochodu zadeklarowało 21,8% respondentów, na przedział 5-10 tys. wskazało 21,2%. Aż 28,7% badanych (ogółem) nie chciało lub nie umiało odpowiedzieć na to pytanie.

Rozkład odpowiedzi udzielonych przez przedsiębiorstwa społeczne był bardzo zbliżony do ogółu deklaracji wszystkich PES.

Wykres 12. Poziom dochodów z tytułu działalności zarobkowej u badanych podmiotów w 2015 roku

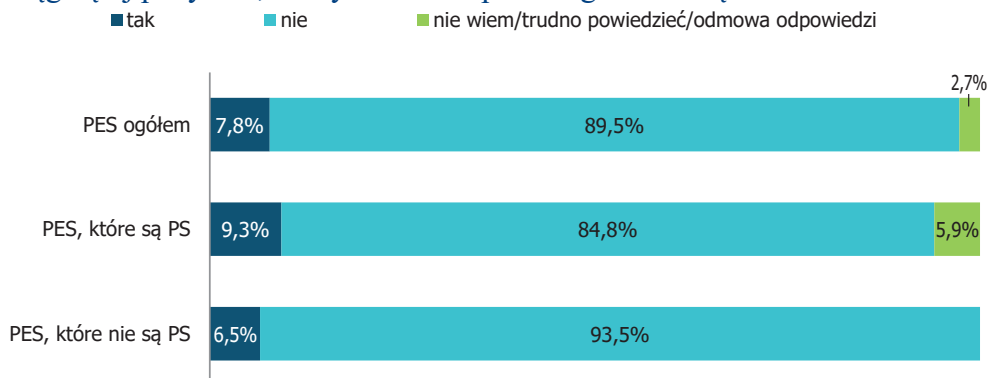
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Powyższy wykres przedstawia strukturę dochodów w poszczególnych typach podmiotów ekonomii społecznej – spółdzielniach socjalnych i organizacjach pozarządowych, które wzięły udział w badaniu. 27,3% badanych przedstawicieli spółdzielni socjalnych oraz 26,1% NGO nie wiedziało, jakie były dochody ich podmiotów. Co trzecia badana spółdzielnia zadeklarowała, że podmiot poniósł stratę, u 16,7% z nich dochody wyniosły 21-50 tys. Wśród NGO wskazywano raczej na niskie dochody – 47,8% badanych zadeklarowało, że w ich organizacjach dochody wyniosły poniżej 10 tys. zł.

Na wykresie nie wskazano ZAZ i WTZ (100% badanych nie było w stanie podać wysokości dochodów) oraz CIS (jedno wskazanie na dochody poniżej 5 tys.).

O kondycji finansowej podmiotów ekonomii społecznej, obok informacji o obrotach czy dochodach, stanowią również zobowiązania. Opisane zostały one poniżej.

Wykres 13. Deklaracje badanych podmiotów co do posiadania w chwili badania zaciągniętej pożyczki, kredytu lub niespłaconego zobowiązania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Jedynie 7,8% badanych zadeklarowało, że posiada jakiegokolwiek zobowiązania finansowe w chwili badania. Częściej odpowiedź ta padała od przedstawicieli przedsiębiorstw społecznych (9,3%) niż PES, które takimi przedsiębiorstwami nie są (6,5%). Zobowiązania istnieją przede wszystkim w spółdzielniach socjalnych i organizacjach pozarządowych.

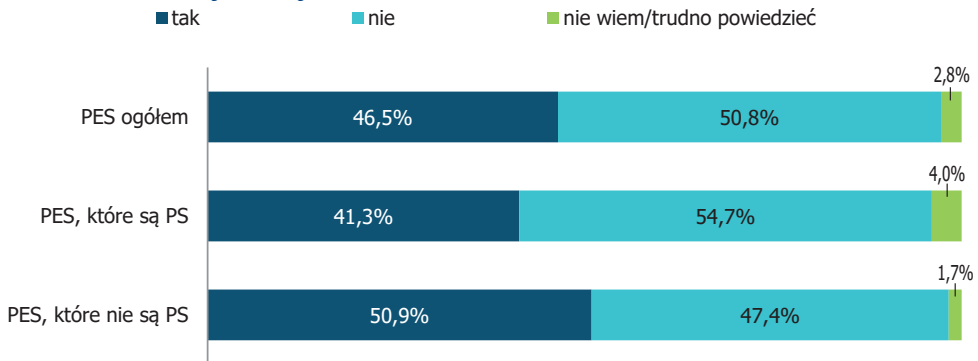
3.1.6 Wykorzystywanie środków zewnętrznych

Podmioty ekonomii społecznej w dużym stopniu wykorzystują różne środki zewnętrzne w celu finansowania części swej działalności. Poniżej przedstawiono analizę tego aspektu funkcjonowania PES.

Wsparcie bezzwrotne

Jednym ze źródeł finansowania zewnętrznego mogą być bezzwrotne dotacje lub dofinansowanie.

Wykres 14. Deklaracje badanych podmiotów co do tego, czy starały się o przyznanie bezzwrotnej dotacji lub dofinansowania w 2015 roku

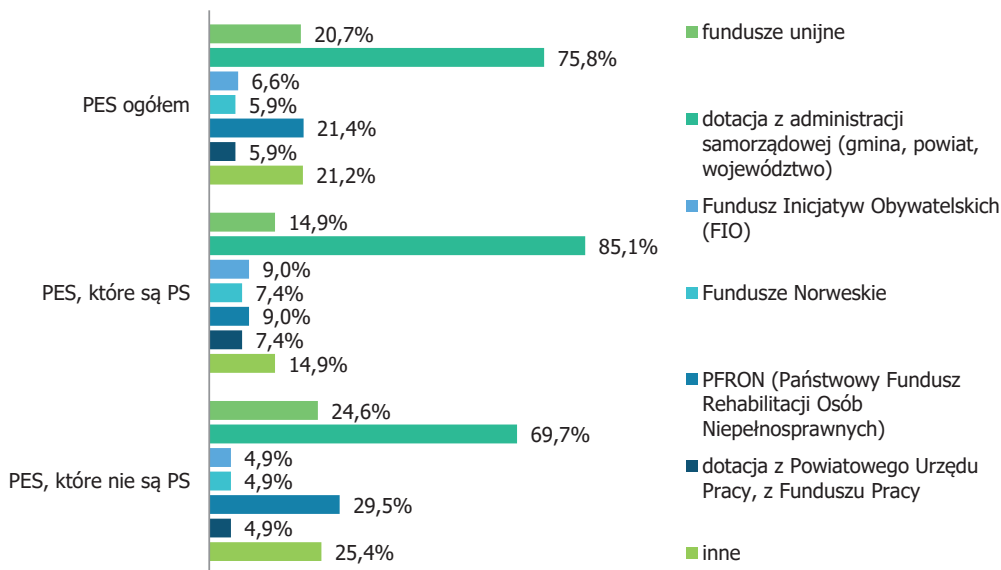
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Niemal połowa z badanych podmiotów przyznała, iż starała się o przyznanie dotacji lub dofinansowania (46,5%). W przypadku samych przedsiębiorstw społecznych ten odsetek jest nieco niższy (41,3%).

Dwie trzecie podmiotów starających się o dofinansowanie lub dotację dostało te środki (66,1%). Warto zauważyć, że przedsiębiorstwa społeczne są nieco skuteczniejsze w zdobywaniu dotacji lub dofinansowania (67,3%), niż PES, które nie są PS.

Poniżej wskazano najczęstsze źródła dotacji i bezzwrotnych dofinansowań, jakie przyznawano badanym PES zgodnie z ich odpowiedziami.

Wykres 15. Źródło bezzwrotnych dotacji, jakie badane podmioty otrzymały w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

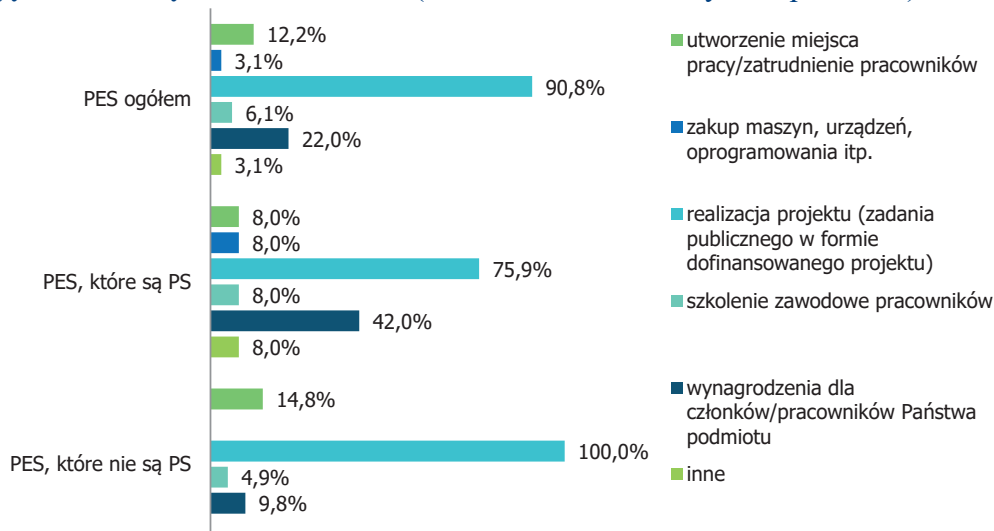
W przypadku wszystkich badanych podmiotów dotacja najczęściej pochodziła od administracji samorządowej (gminy, powiatu lub samorządu województwa) – 75,8% przypadków. Co czwarty badany jako źródło dofinansowania wskazał PFRON (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – 21,4%) oraz fundusze unijne (20,7%).

W przypadku przedsiębiorstw społecznych struktura źródeł dofinansowania wygląda nieco inaczej. W większym stopniu niż w przypadku PES ogółem dominują dotacje od administracji samorządowej (85,1%). Na fundusze unijne i inne źródła wskazało 14,9% badanych, na PFRON i FIO (Fundusz Inicjatyw Obywatelskich) – po 9%.

Inne fundusze wskazywane przez badane PES to: Fundacja BZWBK, Krajowy Fundusz Szkoleniowy, Ministerstwo Sportu, NFZ, PCPR i RCPS w Łodzi, a także inne organizacje pozarządowe.

Poniżej przedstawiono rozkład odpowiedzi dotyczących przeznaczenia przyznanej dotacji wśród badanych podmiotów.

Wykres 16. Odsetek podmiotów wykorzystujących przyznaną w 2015 roku dotację bezzwrotną na określone cele (możliwość wielokrotnych odpowiedzi)

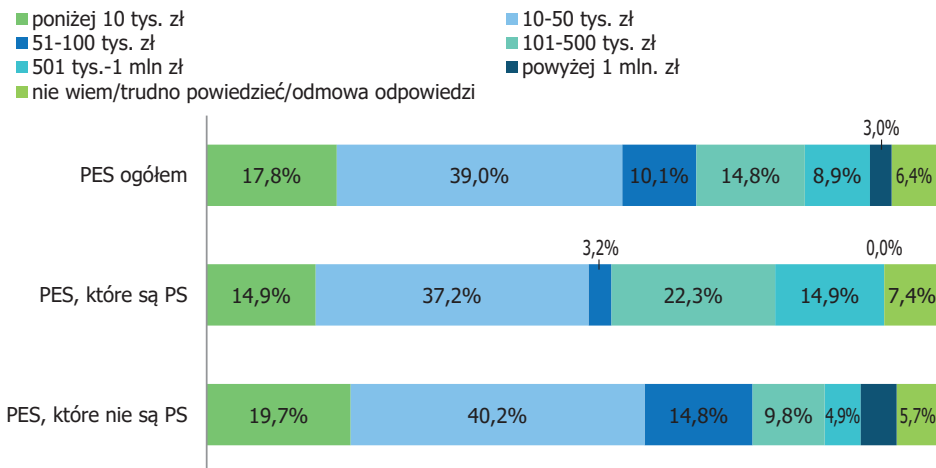
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Zdecydowanie badane podmioty przyznaną dotację najczęściej przeznaczały na realizację projektu (zadania publicznego w formie dofinansowanego projektu) – aż 90,8% respondentów, co wskazuje na fakt, iż większość przyznawanych podmiotom ekonomii społecznej środków pochodzi z różnego rodzaju projektów. Na wynagrodzenia dla członków/pracowników podmiotów dotacje przeznaczyło 22% badanych podmiotów, 12,2% z nich dzięki dofinansowaniu utworzyło miejsca pracy lub zatrudniło pracowników.

W przypadku przedsiębiorstw społecznych rozkład odpowiedzi był nieco inny – 75,9% badanych przeznaczyło środki na realizację projektów, zaś 42% - na wynagrodzenia.

Łączna wartość przyznaných bezzwrotnych dotacji i dofinansowań uzyskanych przez badane podmioty w 2015 roku była zróżnicowana w badanej próbie.

Wykres 17. Łączna wartość wszystkich uzyskanych dotacji bezzwrotnych w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

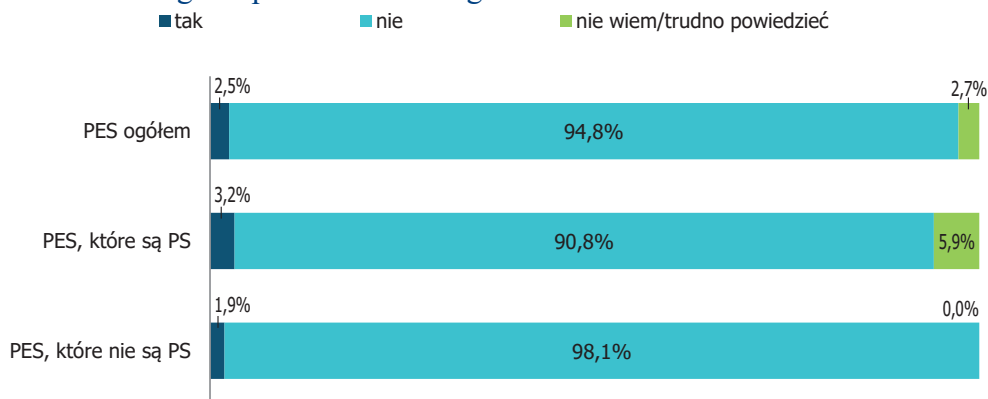
Wśród wszystkich badanych podmiotów najwięcej wskazało, iż dostało dotację w wysokości 10-50 tys. zł (39%), 14,8% zadeklarowało otrzymanie dotacji w wysokości 101-500 tys. zł, zaś poniżej 10 tys. zł – 17,8%.

Wśród przedsiębiorstw społecznych najczęściej pojawiały się odpowiedzi wskazujące na dotację w wysokości 10-50 tys. zł (37,2%) i 101-500 tys. zł (22,3%). W przypadkach PES, które nie są PS, również najczęściej podmioty dostawały dofinansowanie w wysokości 10-50 tys. zł (40,2%), drugi co do częstotliwości odpowiedzi był przedział poniżej 10 tys. zł.

Wsparcie zwrotne

Drugim rodzajem wsparcia, z którego mogły korzystać podmioty ekonomii społecznej, było wsparcie zwrotne, takie jak pożyczka, kredyt, poręczenie lub gwarancja bankowa.

Wykres 18. Deklaracje badanych podmiotów co do tego, czy starały się o przyznanie zwrotnego wsparcia finansowego w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Jedynie pojedyncze podmioty zadeklarowały, że starały się o jakiegokolwiek zwrotne wsparcie finansowe w 2015 roku (tylko 2,5% pozytywnych odpowiedzi).

Wśród przedsiębiorstw społecznych ten odsetek wyniósł 3,2%, wśród PES, które takimi przedsiębiorstwami nie są – 1,9%. O tego typu wsparcie starały się spółdzielnie, WTZ oraz NGO.

Zdecydowana większość podmiotów, które ubiegały się o wsparcie zwrotne, otrzymało je (94,3%). Taką pomoc przyznano wszystkim aplikującym przedsiębiorstwo społecznym, spółdzielniom i NGO (biorącym udział w badaniu).

Najczęstszym źródłem wsparcia bezzwrotnego była pożyczka od przedsiębiorcy lub osoby prywatnej (75,9%), rzadziej pożyczka, np. z ES Funduszu Pożyczkowego (16,1%). To pierwsze źródło częściej wskazywali przedstawiciele organizacji pozarządowych, drugie zaś – spółdzielnie socjalne.

Uzyskane zwrotne wsparcie przeznaczone było przede wszystkim na realizację projektu (90,8%) oraz wynagrodzenie członków/pracowników podmiotu (22%), rzadziej utworzenie miejsca pracy lub zatrudnienie pracowników (12,2%).

3.1.7 Współpraca PES z innymi podmiotami i instytucjami

Współpraca PES z innymi podmiotami to ważny element wzmacniania ekonomii społecznej i zwiększania szans na stabilność funkcjonowania poszczególnych podmiotów. W ramach badania ankietowego poproszono respondentów o scharakteryzowanie stopnia intensywności, najważniejszych aktorów i obszarów tego typu współpracy.

Wykres 19. Działania podjęte przez badane PES w 2015 roku we współpracy z innymi podmiotami

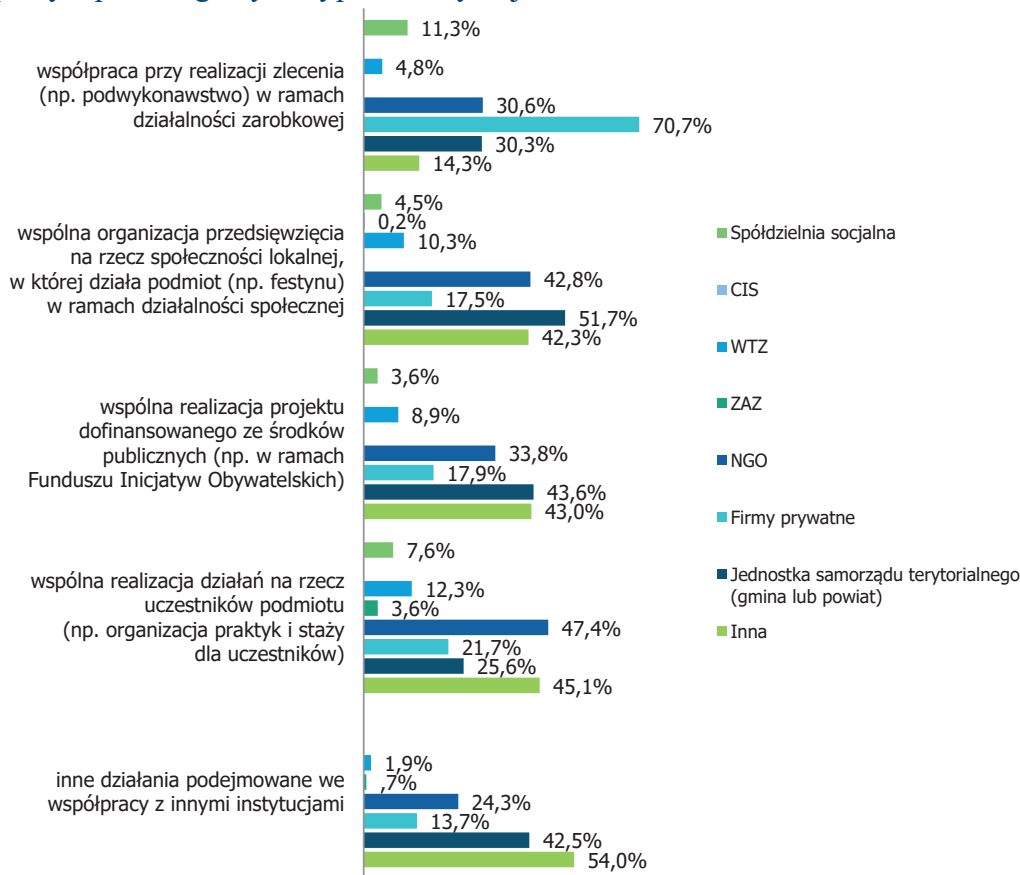
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Badane podmioty ekonomii społecznej zdecydowanie najczęściej deklarowały, iż wraz z innymi podmiotami wspólnie organizowały przedsięwzięcia na rzecz społeczności lokalnej, w której działają (64%). Rzadziej wspólnie realizowały działania na rzecz uczestników danego podmiotu (29,9%), czy też prowadziły projekt dofinansowywany ze środków publicznych (26,6%).

Wśród przedsiębiorstw społecznych najczęstszy rodzaj współpracy z innymi podmiotami to wspólna organizacja przedsięwzięć na rzecz społeczności lokalnej (62,5%), a drugą najczęściej wskazywaną aktywnością – współpraca przy realizacji zlecenia w ramach działalności zarobkowej (31,4%), 26,4% spośród nich współpracowała przy realizacji działań na rzecz uczestników podmiotu.

W ramach badania diagnozowano również, z jakim typem instytucji PES najczęściej współpracowały przy okazji podejmowania różnych typów działań (poniżej przedstawiono dane zarówno dla wszystkich badanych, jak i dla przedsiębiorstw społecznych).

Wykres 20. Odsetek badanych PES, które podejmowały określony rodzaj współpracy z poszczególnymi typami instytucji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

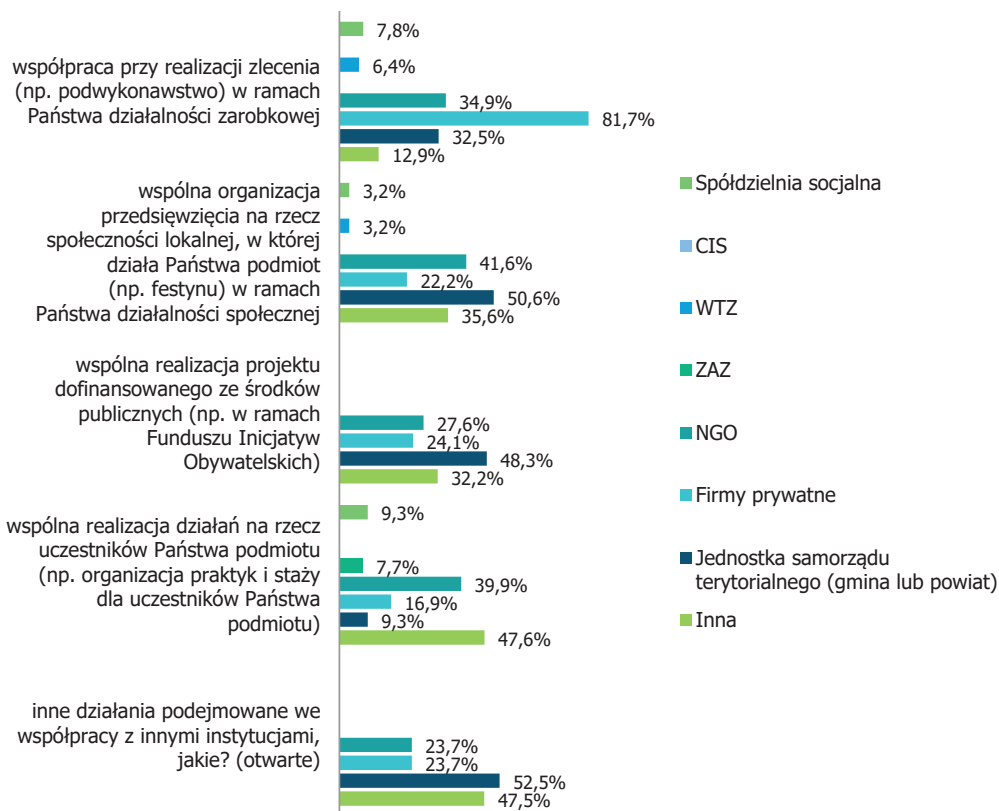
Współpraca przy realizacji zlecenia w ramach działalności zarobkowej to działania realizowane zdecydowanie najczęściej z firmami prywatnymi (70,7%), rzadziej z organizacjami pozarządowymi (30,6%) lub JST (30,3%).

Wspólna organizacja przedsięwzięcia na rzecz społeczności lokalnej, w której funkcjonuje podmiot w ramach działalności społecznej podejmowana była przede wszystkim z jednostkami samorządu terytorialnego (51,7%), innymi podmiotami (42,3%) oraz NGO (42,8%).

Badane podmioty wspólnie realizowały projekty dofinansowane ze środków publicznych przede wszystkim z JST (43,6%), innymi, niesprecyzowanymi podmiotami (43%) oraz organizacjami pozarządowymi (33,8%).

Działania na rzecz członków danego podmiotu realizowano najczęściej wspólnie z organizacjami pozarządowymi (47,4%) bądź innego rodzaju podmiotami (45,1%).

Wykres 21. Odsetek badanych PS, które podejmowały określony rodzaj współpracy z poszczególnymi typami instytucji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Analizując rozkład odpowiedzi u badanych przedsiębiorstwach społecznych, zauważyć można zwiększoną częstotliwość współpracy z firmami prywatnymi w zakresie realizacji zleceń w ramach działalności zarobkowej. Ponad połowa badanych z tej grupy wspólnie z JST organizowała przedsięwzięcia na rzecz społeczności lokalnej, nieco mniej – wspólnie realizowało projekty dofinansowane ze środków publicznych. Z organizacjami pozarządowymi badane przedsiębiorstwa społeczne najczęściej wspólnie organizowały przedsięwzięcia na rzecz społeczności lokalnej (41,6%), podejmowały wspólne działania na rzecz uczestników podmiotu oraz współpracowały przy realizacji zlecenia.

Inne podmioty, z którymi badane PES współpracowały w 2015 roku, to między innymi: placówki edukacyjne (szkoły, przedszkola, żłobki), kuratorium oświaty; Powiatowa Rada Rynku Pracy; ośrodki pomocy społecznej, PCPR, RCPS Łódź; podmioty ogólnopolskie – PFRON, KRUS, Narodowe Centrum Kultury; Ministerstwo Zdrowia i inne podmioty z sektora ochrony zdrowia; OWES; Izby gospodar-

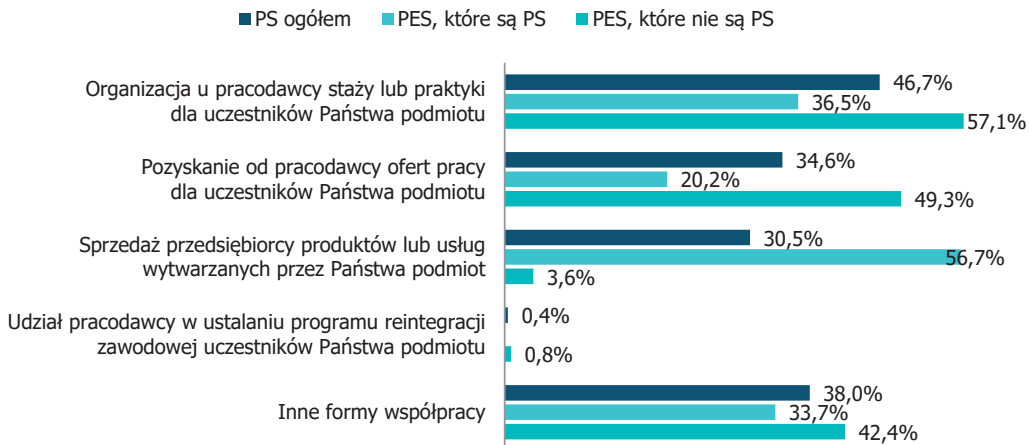
cze; Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; parafie; służby ochrony przyrody; Szkoły wyższe; Miejski Ośrodek Kultury; związki zawodowe.

Badani przedstawiciele PES poproszeni byli również o wskazanie, czy ich podmiot należał w 2015 roku do jakiejś Lokalnej Grupy Działania. Jedynie 4,5% respondentów zadeklarowało taką przynależność. Wśród przedsiębiorstw społecznych ten odsetek był nieco wyższy (5,9%), niż wśród PES niebędących przedsiębiorstwem społecznym (3,3%). Do LGD należały głównie organizacje pozarządowe. Lokalne Grupy Działania, do których przyłączyły się w 2015 roku badane PES, to: Kraina Bez Barrier, LGD POLCENTRUM, Rybacka Lokalna Grupa Działania „Z ikrą”, LGD PRYM, LGD Ster, LGD Stowarzyszenie Morga.

Poruszona została też kwestia współpracy badanych PES z innymi tego rodzaju podmiotami. Tylko dwa spośród badanych PES wskazały, że trwale współpracowały z innymi podmiotami w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej w takich formach jak klaster, franczyza, grupa producencka, sieć kooperacyjna itp., przy czym w obu przypadkach były to organizacje pozarządowe. Jedna z nich wskazała, że uczestniczyła w „sieci kooperacyjnej”, natomiast druga z nich nie była w stanie określić formy trwałej współpracy w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej (odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć”). W jednym przypadku jako partnerów tej współpracy wskazano przedsiębiorstwa komercyjne, natomiast w drugim - inne podmioty ekonomii społecznej. W żadnym przypadku respondenci nie byli w stanie określić liczby PES, z którymi współpracowali w tej formie w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej.

W ramach badania ankietowego zapytano też o współpracę PES z pracodawcami. Według wyników badań 27,1% PES współpracowało w 2015 roku z pracodawcami. Nieco częściej taka współpraca występowała wśród przedsiębiorstw społecznych (29,4%) niż PES, które takimi przedsiębiorstwami nie są (25,2%). Współpracowały podmioty wszystkich typów, najczęściej PES reintegracyjne.

Wykres 22. Zakres współpracy badanych podmiotów z pracodawcami w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

W przypadku wszystkich podmiotów ekonomii społecznej, które wzięły udział w badaniu, najczęściej współpraca polegała na organizacji u pracodawcy staży lub praktyk dla uczestników podmiotu (57,1%). 38% badanych wskazało na inne formy współpracy, 34,6% z nich uzyskało od pracodawcy oferty pracy dla uczestników podmiotu. Sprzedaż swoich produktów to forma współpracy 30,5% badanych.

Biorąc pod uwagę jedynie przedsiębiorstwa społeczne, zdecydowanie częściej niż PES, które takiego statusu nie mają, sprzedają one przedsiębiorcom swoje produkty lub usługi. Podmioty ekonomii społecznej, które nie mają statusu przedsiębiorstwa społecznego, częściej zaś wskazywały na organizację u pracodawcy staży lub praktyk dla uczestników podmiotu, co wynika ze specyfiki celów działalności tych podmiotów.

3.1.8 Analiza współpracy jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej

3.1.8.1 Informacje metodologiczne

Analizy współpracy JST z PES w województwie łódzkim dokonano na podstawie badania ilościowego. W badaniu ankietowym przeprowadzonym techniką PAPI (badanie papierowym kwestionariuszem) wzięło udział 35 jednostek samorządu terytorialnego (gmin i powiatów) z województwa łódzkiego. Ankietę wypełniło 4 przedstawiciele samorządu powiatowego oraz 31 przedstawiciele gmin.

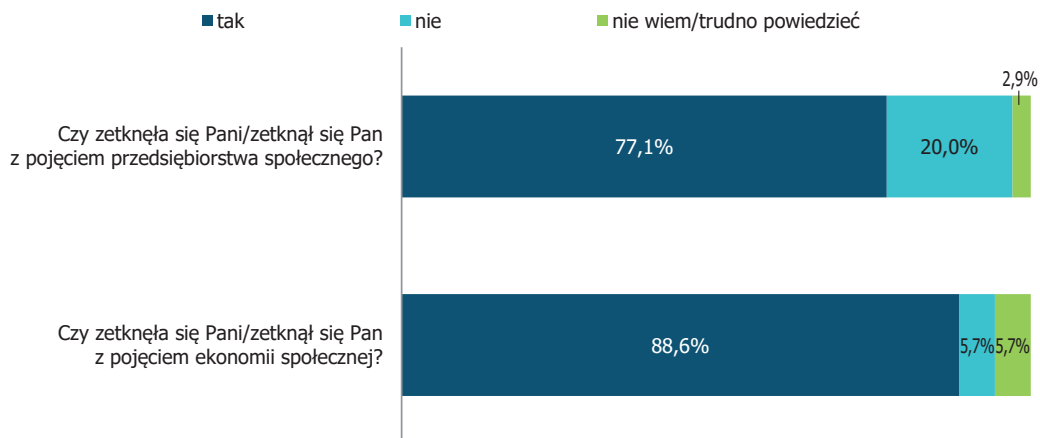
Procedura doboru próby była losowa i dwustopniowa. W każdym z czterech subregionów (zgodnie z klasyfikacją statystyczną NTS) losowo dobrano jeden powiat (samorząd powiatowy), który został poddany badaniu. Oprócz tego do badania zaproszono wszystkie gminy i miasta (samorzady gminne) znajdujące się w powiatach wylosowanych do badania. W przypadku, gdy w wylosowanych powiatach nie znalazło się 31 gmin lub wystąpiły odmowy udziału w badaniu, do próby dobrano gminy z sąsiednich powiatów. Taki dobór próby pozwolił na uzyskanie reprezentatywnych wyników różnego typu JST (powiaty, gminy miejskie, wiejskie, miejsko-wiejskie) zlokalizowanych w różnych częściach województwa. Należy jednak zauważyć, że w badaniu mogły istotnie częściej brać udział samorzady lokalne relatywnie bardziej aktywne na polu wsparcia sektora ekonomii społecznej (te, które nie musiały np. ukrywać przed zewnętrznymi badaczami braku działań na rzecz PES), czy też lepiej zorganizowane w tym zakresie. Każde to traktować pozyskane wyniki z dużą ostrożnością i pamiętać, że faktyczna aktywność wszystkich samorządów lokalnych w województwie łódzkim jest prawdopodobnie nieco niższa niż wynika to z zaprezentowanych w niniejszym raporcie danych statystycznych z badania CAWI.

Wyniki badania PAPI uzupełniono o informacje pogłębione dzięki realizacji czterech wywiadów telefonicznych z przedstawicielami: powiatu, gminy miejskiej, gminy wiejskiej oraz gminy miejsko – wiejskiej.

Wiedza przedstawicieli samorządów lokalnych na temat ekonomii społecznej

Celem badania CAWI z przedstawicielami JST była m.in. ocena ich wiedzy na temat ekonomii społecznej. Posiadanie podstawowej wiedzy o tym obszarze, zarówno ogólnej, jak i na temat lokalnego sektora ekonomii społecznej jest warunkiem koniecznym do podjęcia przez samorzady lokalne działań na rzecz jego rozwoju.

Wykres 23. Znajomość podstawowych pojęć z zakresu ES wśród przedstawicieli JST

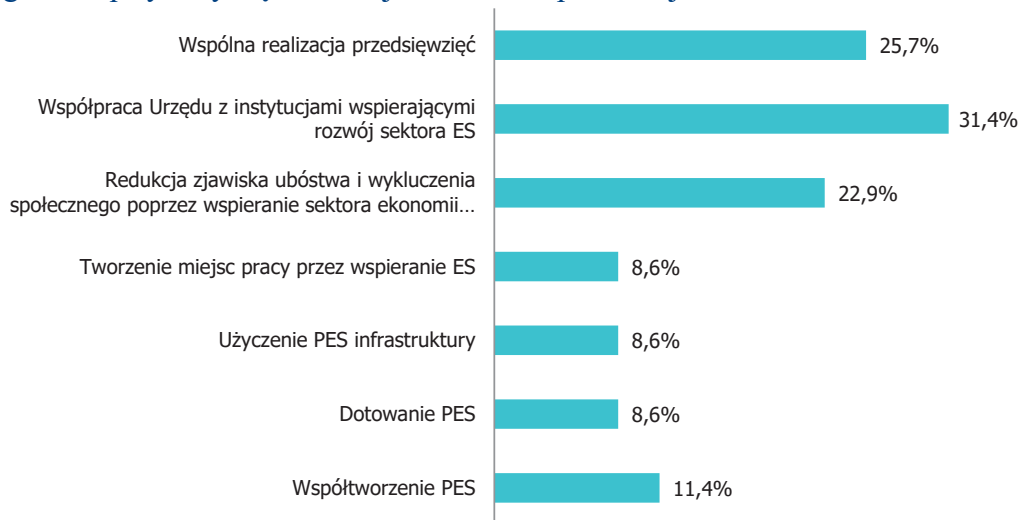
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Znacząca większość badanych przedstawicieli JST z województwa łódzkiego (88,6%) zetknęła się z pojęciem „ekonomia społeczna”, nieco mniej respondentów (77,1%) poznało termin „przedsiębiorstwo społeczne”. **Idea ekonomii społecznej, choćby na najbardziej ogólnym poziomie, jest zatem dość dobrze rozpowszechniona wśród pracowników samorządów lokalnych w województwie łódzkim.** Wyniki badań jakościowych wskazują jednak, iż jest to wiedza ograniczona do podstawowych pojęć, zazwyczaj nie ma wśród przedstawicieli JST szerszej świadomości tej tematyki. Jest to zazwyczaj związane z (i uzasadniane) brakiem funkcjonujących PES w większości gmin, powiatów i województw.

3.1.8.2 Osadzenie ekonomii społecznej w strukturach JST

Przedstawicieli JST poproszono o wskazanie, czy w strategii rozwoju ich gmin/powiatów znajdują się zapisy wskazujące na traktowanie przez nie ekonomii społecznej jako jednego z instrumentów rozwoju lokalnego, a z drugiej strony stanowiące deklarację chęci podjęcia konkretnych zadań związanych z wsparciem sektora ES takich jak współtworzenie PES, tworzenie miejsc pracy w sektorze ES itd. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 24. Odsetek JST, u których w strategiach rozwoju znajdują się poszczególne zapisy dotyczące rozwoju ekonomii społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Problematyka rozwoju ekonomii społecznej jest raczej słabo osadzona w dokumentach strategicznych JST z województwa łódzkiego. **Jedynie w 37,1% badanych JST w strategii rozwoju gminy/powiatu znalazły się jakiegokolwiek zapisy dotyczące rozwoju sektora ekonomii społecznej w skali lokalnej (gminnej lub powiatowej).** Konkretnie elementy dotyczące wsparcia ES wymienione w pytaniu kwestionariuszowym znajdowały się w strategiach rozwoju od 8,6% (dotowanie PES, użyczenie infrastruktury oraz tworzenie miejsc pracy przez wspieranie ekonomii społecznej) do 31,4% („Współpraca urzędu z instytucjami wspierającymi rozwój ES”). Na podstawie analizy powyższych danych można wysnuć wniosek, że JST z województwa łódzkiego unikają w dokumentach strategicznych zawierania konkretnych deklaracji dotyczących wsparcia sektora ES, co jednak jest zrozumiałe – główne strategie rozwoju JST nie mogą być zbyt szczegółowe. Badania pogłębione wskazują również, iż JST nie planują w najbliższej przyszłości umieszczać w dokumentach strategicznych zapisów związanych z wykorzystaniem ekonomii społecznej.

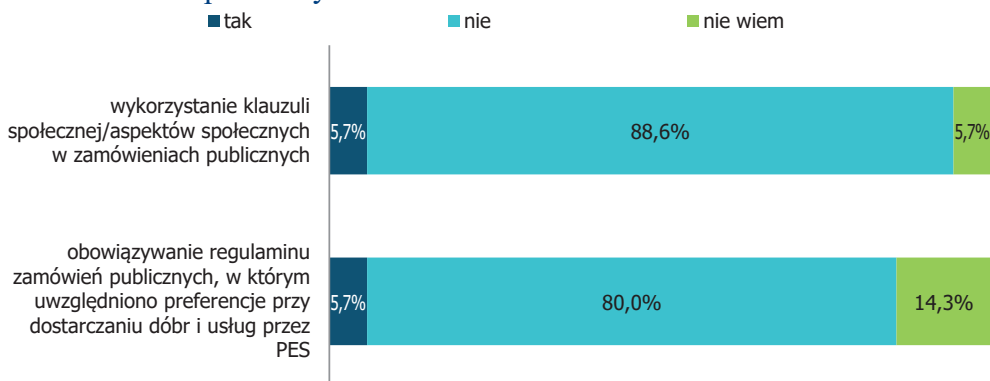
3.1.8.3 Wsparcie PES przez JST w zakresie udzielania zleceń

Klauzule społeczne/aspekty społeczne w zamówieniach publicznych dają prawną możliwość ograniczenia zjawiska stosowania ceny jako jedyne lub dominującego kryterium wyboru ofert w zleceniach realizowanych na zamówienie podmiotów publicznych, co w wielu przypadkach doprowadza do obniżenia jakości

wykonania zamówień publicznych, a także do patologicznych sytuacji na rynku pracy. W aspekcie analizy działań JST z województwa łódzkiego klauzule społeczne/aspekty społeczne w zamówieniach publicznych rozpatrywane są jednak przede wszystkim jako narzędzie potencjalnego wsparcia podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność zarobkową – potencjalnych wykonawców zamówień publicznych. Stosowanie klauzul społecznych/aspektów społecznych zwiększa bowiem szansę na pozyskanie zamówienia przez PES konkurujących o jego pozyskanie z podmiotami komercyjnymi.

Przedstawiciele JST zapytano, czy w 2015 r. wykorzystywały one klauzule społeczne/aspekty społeczne w ramach zamówień publicznych, a także o to, czy w ich samorządach lokalnych obowiązywał regulamin zamówień publicznych, w którym uwzględniono preferencje przy dostarczaniu dóbr i usług przez PES. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 25. Faktyczne wykorzystanie klauzul społecznych/aspektów społecznych w zamówieniach JST oraz uwzględnienie preferencji dla PES w regulaminach zamówień publicznych JST

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Jedynie 5,7% badanych JST (2 spośród 35 badanych, po 1 gminie miejskiej i wiejskiej) zadeklarowało, że wykorzystywało klauzule społeczne/aspekty społeczne w ramach zamówień publicznych w 2015 r. **Stopień wykorzystania tego bardzo istotnego aspektu wsparcia PES prowadzących działalność zarobkową uznać należy zatem za bardzo niski.** Wyniki badań jakościowych pokazują również, iż nie zakłada się stosowania tego typu zapisów w przyszłości, co motywowane jest przede wszystkim brakiem działających na terenie danego JST podmiotów ekonomii społecznej. Większość respondentów badania jakościowego deklarowała, iż polecałaby stosowanie klauzul społecznych jednostkom samorządu terytorialnego, na terenie których funkcjonują jakieś PES.

Regulamin zamówień publicznych, uwzględniający preferencje przy dostarczeniu dóbr i usług przez PES obowiązywał w 2015 r. jedynie w 5,7% badanych JST (2 na 35 badanych – 1 powiat, 1 gmina wiejska). Co ciekawe żaden z tych JST nie potwierdził, że faktycznie wykorzystywał klauzule społeczne/aspekty społeczne w ramach zamówień publicznych w 2015 r.). **Powyższe dane wskazują na konieczność podjęcia przez OWES funkcjonujące w województwie łódzkim działań doradczych dla JST w zakresie stosowania klauzul społecznych/ aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, w tym także ich instytucjonalizacji w postaci wprowadzenia odpowiednich zapisów do regulaminów zamówień publicznych JST (jednostek organizacyjnych JST).**

Przedstawiciele JST, którzy nie wykorzystywali klauzul społecznych w 2015 r., zapytano o przyczynach niestosownia. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 26. Przyczyny braku wykorzystywania klauzul społecznych

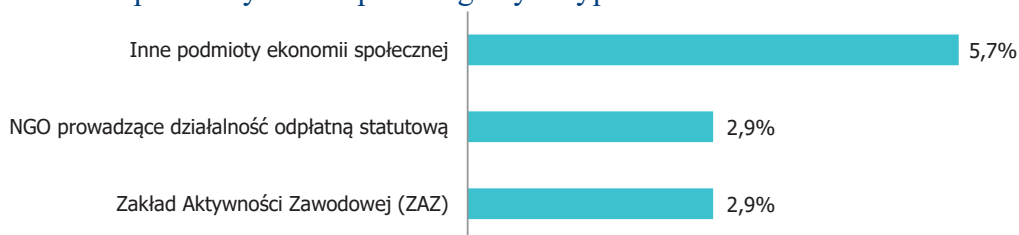
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Przyczyny braku wykorzystywania klauzul społecznych są zróżnicowane. Przedstawiciele JST najczęściej wskazywali na brak precyzyjnych regulacji prawnych (44,8% JST, które nie stosowały klauzul społecznych/aspektów społecznych), brak wiedzy, w jaki sposób stosować klauzule społeczne/aspekty społeczne (34,5%), na fakt, że wykorzystanie klauzul społecznych ogranicza wolną konkurencję (17,2%), brak wiedzy o możliwości stosowania klauzul społecznych/aspektów społecznych w ramach zamówień publicznych (17,2%), inne powody oraz ryzyko niskiej jakości usług lub produktów dostarczonych przez PES (po 10,3%). Ostatni z powodów podawany był również przez respondentów badań jakościowych. Inne powody, które wskazywali respondenci, to brak takiej potrzeby, niewielka liczba przedsiębiorstw społecznych, które mogłyby ubiegać się o zamówienia publiczne oraz ograniczenia finansowe JST (w przypadku stosowania takiej klauzuli założyć należy większe środki finansowe na realizację zamówienia).

W zakresie wykorzystania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych przez samorządy lokalne istnieje wciąż niezagospodarowane pole do działań informacyjnych, doradczych, promocyjnych i szkoleniowych, które powinny realizować Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej na rzecz gmin i powiatów w województwie łódzkim. Szczególnie istotne w kontekście częstości występowania poszczególnych barier w stosowaniu klauzul społecznych wydaje się doradztwo prawne, w tym zwłaszcza przedstawianie samorządom lokalnym przykładów ich zastosowania w innych samorządach lokalnych bez żadnych dla nich negatywnych konsekwencji formalno-prawnych i finansowych.

Niezależnie od tego, czy klauzule społeczne/aspekty społeczne w zamówieniach publicznych są faktycznie stosowane przez JST, zapytano ich przedstawicieli o to, czy ich gminy/powiaty zlecały w 2015 r. dostarczenie dóbr lub usług poszczególnym typom PES zgodnie z Ustawą Prawo Zamówień Publicznych (w tym zapytania ofertowe, zakup z wolnej ręki).

Wykres 27. Odsetek JST (w ogóle badanych), które zlecały w 2015 r. realizację zamówień publicznych PES poszczególnych typów w ramach PZP

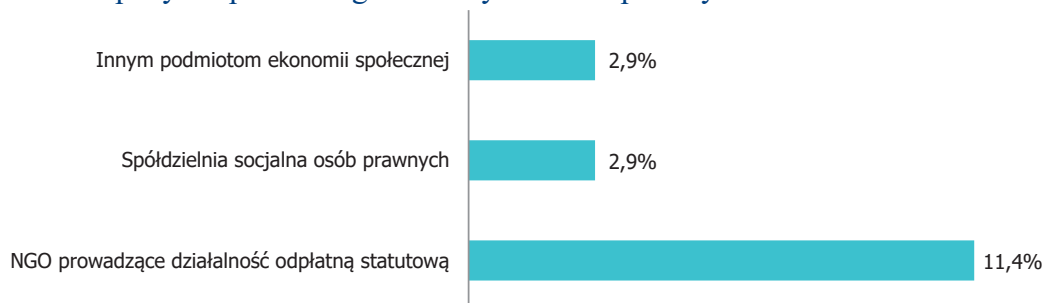

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Fakt istnienia tego typu współpracy pomiędzy JST a PES odnotowano jedynie w pojedynczych JST (3 badane podmioty wskazały jakiegokolwiek PES). Jedynie 2,9% badanych przedstawicieli JST zadeklarowało, że ich gminy/powiaty zlecały dostarczenie dóbr i usług w ramach PZP NGO prowadzącym działalność odpłatną statutową oraz Zakładom Aktywności Zawodowej, 5,7% wskazało na inne podmioty ekonomii społecznej, bez wskazywania typu. **Zjawisko zlecenia PES realizacji zamówień publicznych w trybie PZP jest zatem w skali całego województwa łódzkiego marginalne.**

Respondentów poproszono także o deklarację, czy reprezentowane przez nich JST zlecały w 2015 r. dostarczenie dóbr lub usług poszczególnym typom PES w trybie powierzenia realizacji zadań na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego lub innych aktów prawnych.

Wykres 28. Odsetek JST, które zlecały w 2015 r. realizację zleceń PES poszczególnych typów w trybie powierzenia realizacji zadań na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego lub innych aktów prawnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Wśród badanych JST, 17% wskazało jakiegokolwiek PES, którym zleciło w 2015 roku realizację zleceń w trybie powierzenia realizacji zadań na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego lub innych aktów prawnych. 11,4% badanych JST powierzyło organizacjom pozarządowym prowadzącym działalność odpłatną statutową dostarczenie dóbr lub usług w trybie Ustawy o działalności pożytku publicznego, a po 2,9% badanych JST zrobiło to w 2015 r. w odniesieniu do spółdzielni socjalnych osób prawnych i innych podmiotów ekonomii społecznej. Zjawisko zlecenia PES realizacji zamówień publicznych w trybie Ustawy o działalności pożytku publicznego jest zatem równie marginalne jak samorządowe zlecenia dla PES realizowane w trybie Ustawy PZP. **Instrument rozwoju sektora ES będący w dyspozycji samorządów lokalnych w postaci wsparcia finansowego PES w zamian za wytwarzane przez nich produkty i usługi praktycznie nie funkcjonuje w województwie łódzkim.**

Sześć jednostek samorządu terytorialnego wskazały konkretnie łączną wartość zamówień zleconych podmiotom ekonomii społecznej w 2015 roku. Podawano sumy od 3 000 zł do 100 000 zł, z czego pięć wskazanych sum wydatków nie przekraczała 20 000 złotych.

Przedstawiciele tych JST, które zlecały PES dostarczenie dóbr i usług, poproszono o wskazanie, jakiego typu zamówienia realizowały PES na ich rzecz. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres 29. Rodzaj usług, które realizowały PES na rzecz JST w 2015 r.⁴

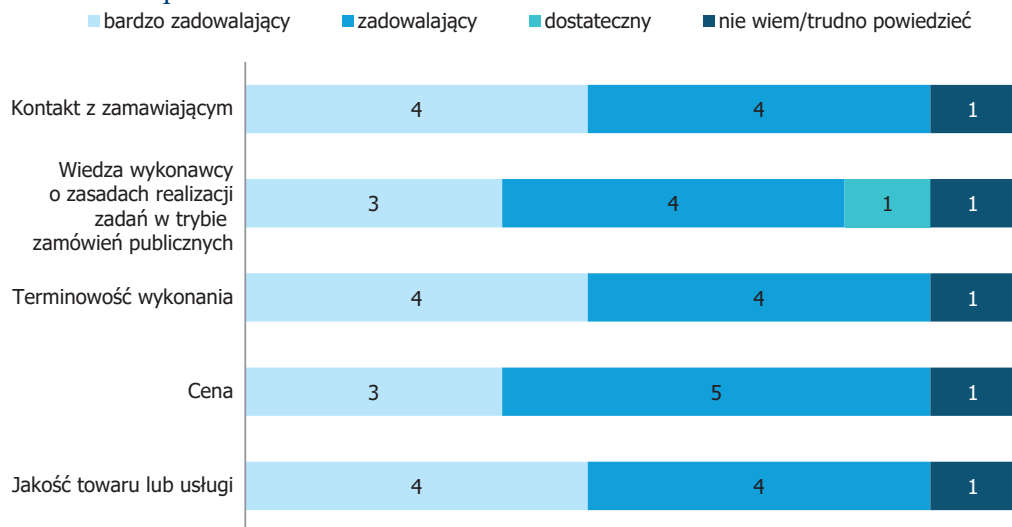
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Jakiegokolwiek usługi, które PES realizowały na rzecz badanych JST, wskazało jedynie 25,7% badanych. Wskazania na poszczególne typy usług były zatem małoliczne. Najczęściej zlecano realizację usług z zakresu kultury oraz pomocy i integracji społecznej. Nieco rzadziej wskazywano na realizację przez PES usług opiekuńczych, porządkowych i innych. Pojedyncze wskazania dotyczyły renowacji budynków, naprawy urzędzeń lub infrastruktury oraz zbiórki i wywozu odpadów. **Typ usług zleczanych przez JST podmiotom ekonomii społecznej jest zatem zróżnicowany.**

Przedstawiciele JST, które zlecały w 2015 r. podmiotom ekonomii społecznej dostarczenie dóbr lub usług, poproszono o ocenę zadowolenia ze zrealizowania zamówienia publicznego przez PES w takich aspektach jak: jakość towaru lub usługi, cena, terminowość wykonania, wiedza wykonawcy o zasadach realizacji zadań w trybie zamówień publicznych i kontakt z Zamawiającym. Respondenci oceniali poziom wykonania zleceń przez PES w poszczególnych aspektach na 5-stopniowej skali (bardzo zadowolający, zadowolający, dostateczny, niezadowolający, bardzo niezadowolający). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na wykresie zamieszczonym poniżej.

⁴ Ze względu na małą liczebność respondentów (9), którzy wskazali jakiegokolwiek usługi, wykres przedstawia liczbę odpowiedzi, a nie odsetek.

Wykres 30. Zadowolenie przedstawicieli JST z poszczególnych aspektów wykonania zleceń przez PES w 2015 r.

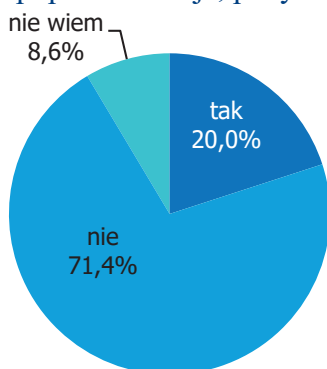
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Ogólna ocena zadowolenia z wykonania zamówień publicznych przez PES na rzecz JST dokonana przez przedstawicieli Zamawiających jest dość wysoka. Relatywnie najslabiej oceniona została wiedza wykonawców (PES) o zasadach realizacji zadań w trybie zamówień publicznych. Zatem sygnalizowana w niniejszym raporcie bariera w zakresie stosowania klauzul społecznych w postaci ryzyka niskiej jakości wykonania zamówień publicznych przez PES nie znalazła w praktyce potwierdzenia w województwie łódzkim w 2015 r.

3.1.8.4 Wsparcie finansowe udzielane PES przez JST

Przedstawiciele JST poproszono o wskazanie, czy reprezentowane przez nich gminy i powiaty wspierały finansowo PES (np. poprzez dotacje, pożyczki, poręczenia) w 2015 r. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 31. Rozkład odpowiedzi na pytanie kwestionariuszowe „Czy Pani/Pana jednostka samorządu terytorialnego wspierała finansowo podmioty ekonomii społecznej w 2015 roku (np. poprzez dotacje, pożyczki, poręczenia)?”

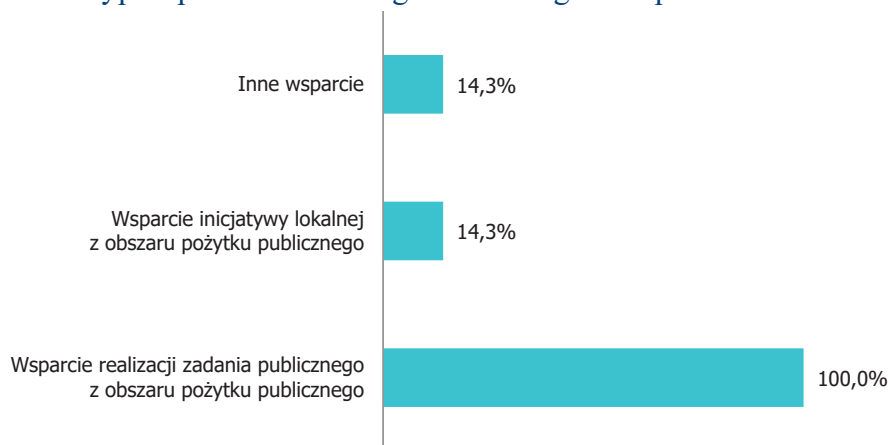

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Jedynie 20% badanych wspierało podmioty ekonomii społecznej finansowo poprzez dotacje, pożyczki czy poręczenia.

Przedstawiciele JST, którzy zadeklarowali, że ich gmina/powiat wspierała finansowo PES poproszono o wskazanie, jakiego typu wsparcia finansowego udzielali PES.

Wykres 32. Typ wsparcia finansowego udzielanego PES przez JST

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Najczęściej wykorzystywane formy wsparcia finansowego dla PES udzielane przez JST z województwa łódzkiego to wsparcie realizacji zadania publicznego z obszaru pożytku publicznego (wszystkie JST, które udzieliły jakiegokolwiek wsparcia finansowego PES w 2015 roku) oraz wsparcie inicjatywy lokalnej, a także innego rodzaju wsparcie. **Podsumowując, skala i zakres udzielanego przez JST wsparcia finansowego dla PES są niewielkie.**

3.1.8.5 Wsparcie pozafinansowe udzielane PES przez JST

Respondentów poproszono także o deklarację, czy reprezentowane przez nich JST wspierały PES pozafinansowo. Wśród badanych **40% samorządów lokalnych z województwa łódzkiego zadeklarowało świadczenie wsparcia o charakterze pozafinansowym dla podmiotów ekonomii społecznej w 2015 r.**

Poniżej zaprezentowano strukturę udzielanego wsparcia pozafinansowego.

Wykres 33. Typ wsparcia pozafinansowego udzielanego PES przez JST

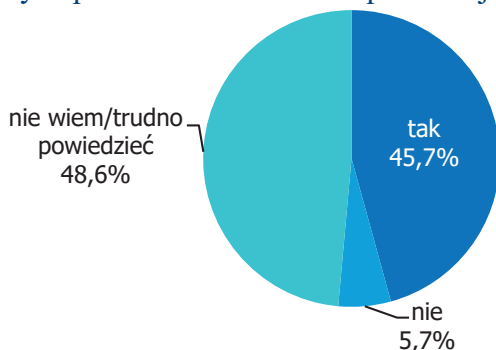
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Wsparcie najczęściej miało charakter użyczenia infrastruktury (lokalu, budynku, działki) – wskazanie 25,7% wszystkich badanych JST. Co piąty respondent wskazał, iż jego JST wspierało PES w sposób rzeczowy (udostępnienie sali, telefonu, faksu) oraz poprzez wspólną realizację przedsięwzięć. Skala i zróżnicowanie wsparcia pozafinansowego PES przez JST jest zatem nieco wyższa niż w przypadku wsparcia o charakterze finansowym.

3.1.8.6 Plany JST w zakresie ekonomii społecznej

Przedstawiciele JST poproszono o opinię na temat zasadności tworzenia nowych PES w ich gminach/powiatkach. Wyniki badania w tej kwestii zaprezentowano poniżej.

Wykres 34. Rozkład odpowiedzi na pytanie kwestionariuszowe „Biorąc pod uwagę sytuację społeczną w gminie/powiecie, czy Pana/Pani zdaniem zasadne byłoby tworzenie nowych podmiotów ekonomii społecznej?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Blisko połowa badanych przedstawicieli samorządów lokalnych potwierdziła, że w ich gminie/powiecie zasadne byłoby tworzenie nowych podmiotów ekonomii społecznej, co świadczy o **dostrzeganiu potrzeby rozwoju sektora ES w skali lokalnej**. Tylko 5,7% badanych stwierdziło, że nie ma potrzeby tworzenia nowych PES w ich gminach/powiatach, natomiast aż 48,6% badanych nie wyraziło jednoznacznej opinii w tym zakresie.

W badaniach jakościowych wskazywano na wolę JST podjęcia się wsparcia tworzenia PES, jednak bardziej w przypadku pojawienia się oddolnych inicjatyw. Trudno oczywiście stwierdzić, na ile deklaracje o otwartości na przedsięwzięcia tworzenia PES przełożyłyby się na realne wsparcie, jednak docenić należy pozytywne nastawienie do tego typu inicjatyw. Zauważyć można również, iż te JST, w których nie funkcjonuje obecnie żaden podmiot ekonomii społecznej, nie rozpatrują raczej perspektyw rozwoju sektora na swoim terenie.

Respondentów poproszono o wskazanie, jakiego typu PES byłyby najbardziej potrzebne w ich gminach/powiatach poprzez uszeregowanie typów PES od najbardziej do najmniej potrzebnego. Najbardziej potrzebny typ PES otrzymał rangę „1”, co oznacza, że im niższa ranga, tym bardziej potrzebny jest PES danego typu w gminie/powiecie reprezentowanym przez respondenta. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres 35. Średnia ranga istotności utworzenia danego typu PES w opinii przedstawicieli JST

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania PAPI z przedstawicielami JST.

Za najbardziej potrzebne w społecznościach lokalnych przedstawiciele gmin i powiatów uznali PES o charakterze reintegracyjnym: CIS (średnia ranga 2,50) oraz KIS (3,09), a także spółdzielnie socjalne prowadzone przez osoby fizyczne (3,10). Dość nisko w rankingu najbardziej potrzebnych w społecznościach lokalnych PES znajduje się spółdzielnia socjalna osób prawnych, co może wskazywać na niechęć lub obawy JST przed podejmowaniem tego typu działań, wymagających od JST po pierwsze podjęcia ryzyka związanego z możliwym niepowodzeniem takiego przedsięwzięcia, po drugie zaś zainwestowania czasu i innych zasobów samorządu lokalnego w powstanie i rozwój tego typu spółdzielni socjalnej.

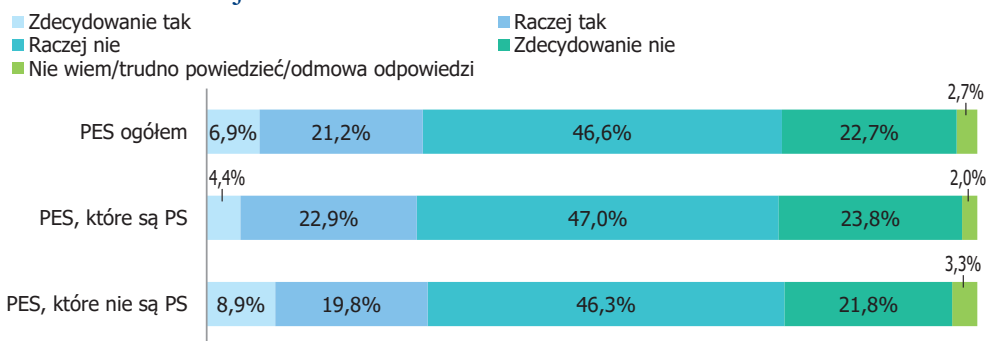
3.1.8.7 Podsumowanie

Dane zaprezentowane w niniejszym rozdziale świadczą o tym, że współpraca pomiędzy JST a PES w województwie łódzkim jest słabo rozwinięta. Jednostki samorządu terytorialnego w niewielkim stopniu wykorzystują dostępne im instrumenty wsparcia JST, ekonomia społeczna jest też raczej słabo osadzona w strukturach JST (zarówno w aspekcie organizacyjnym, jak i w dokumentach strategicznych). Przedstawiciele JST co prawda wyrażają zainteresowanie powstawaniem nowych PES w ich gminach/powiatach, jednakże raczej nie są skłonne do podejmowania jakichkolwiek inwestycji w tym zakresie.

3.1.9 Trudności i bariery doświadczane przez podmioty ekonomii społecznej

W toku badania ankietowego przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej zostali zapytani, czy w 2015 roku doświadczyli jakichś problemów w funkcjonowaniu.

Wykres 36. Deklaracje badanych podmiotów co do tego, czy doświadczyli jakichś problemów w funkcjonowaniu w 2015 roku

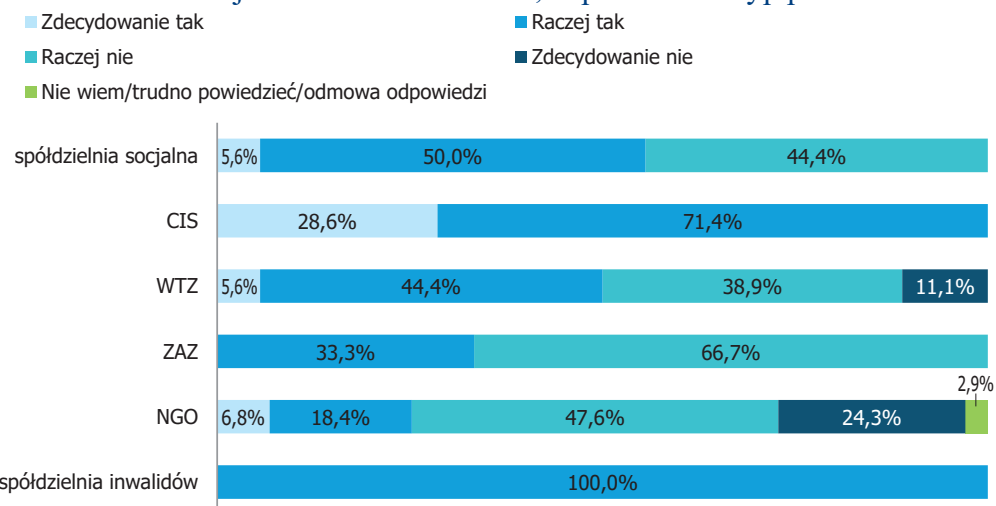

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Zdecydowana większość respondentów (69,3%) zadeklarowała, że podmiot, który reprezentują, nie doświadczył znaczących problemów w funkcjonowaniu. Zaistnienie trudności zasygnalizowało 28,1% odpowiadających.

Patrząc na przedsiębiorstwa społeczne, 27,3% doświadczyło jakichś problemów; wśród PES, które nie są przedsiębiorstwami społecznymi, było nieznacznie więcej takich przypadków – 28,7%.

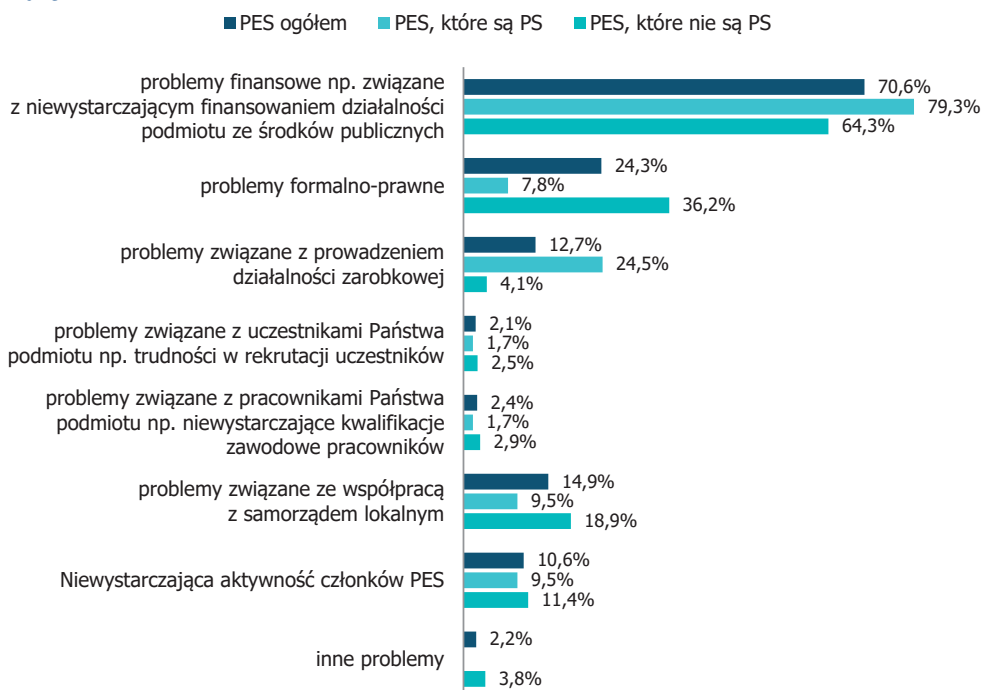
Wykres 37. Deklaracje badanych podmiotów co do tego, czy doświadczyli jakichś problemów w funkcjonowaniu w 2015 roku, w podziale na typ podmiotu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Zaistnienie problemów w funkcjonowaniu to doświadczenie przede wszystkim spółdzielni socjalnych oraz PES reintegracyjnych. Wśród badanych NGO tylko 25,2% zadeklarowało, iż doświadczyło problemów w funkcjonowaniu w 2015 roku.

Wykres 38. Rodzaje problemów z funkcjonowaniem, których doświadczyły w 2015 roku badane PES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

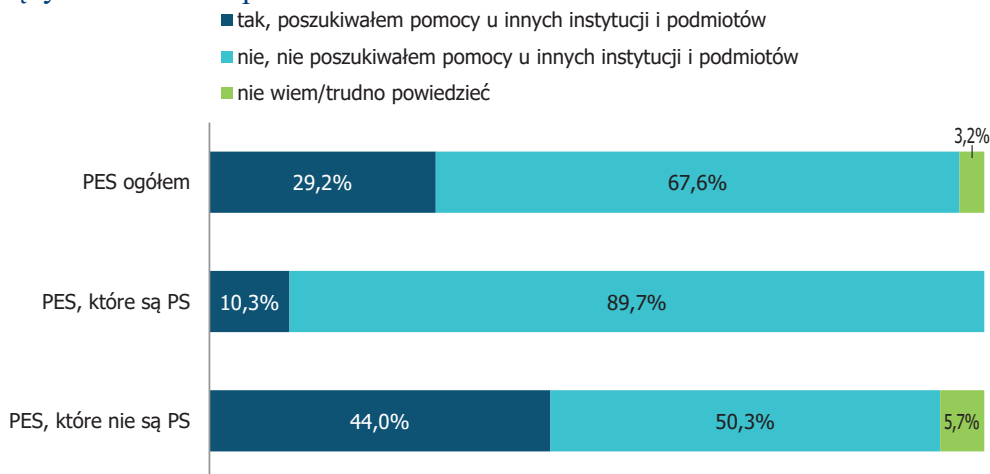
Najczęściej występującymi problemami były te natury finansowej – 70,6% badanych PES wskazało na tego typu trudności. Drugi w kolejności typ problemów to kwestie formalno-prawne (23,4%) oraz zagadnienia związane ze współpracą z samorządem lokalnym (14,9%).

W przypadku przedsiębiorstw społecznych najczęstszym rodzajem problemów również są te finansowe (79,3%), jednak znaczący odsetek respondentów wskazywał na problemy związane z prowadzeniem działalności zarobkowej (24,3%).

Analizując wyniki badań w podziale na poszczególne typy PES, to w każdym typie podmiotu problemy finansowe były zgłaszane najczęściej. Dość istotnymi problemami wydają się być te związane z prowadzeniem działalności zarobkowej (m. in. w spółdzielniach socjalnych jeden z najczęściej wskazywanych barier) oraz problemy formalno-prawne (zauważane m. in. przez organizacje pozarządowe). Wśród innych problemów wskazywanych przez badanych pojawiały się

problemy lokalowe (wskazywane przez NGO) oraz problemy związane z oporami rodziców dzieci niepełnosprawnych, że te tracą renty, jeśli pójdą do pracy (wskazywane przez WTZ).

Wykres 39. Deklaracje badanych PES dotyczące poszukiwania pomocy w rozwiązywaniu swoich problemów

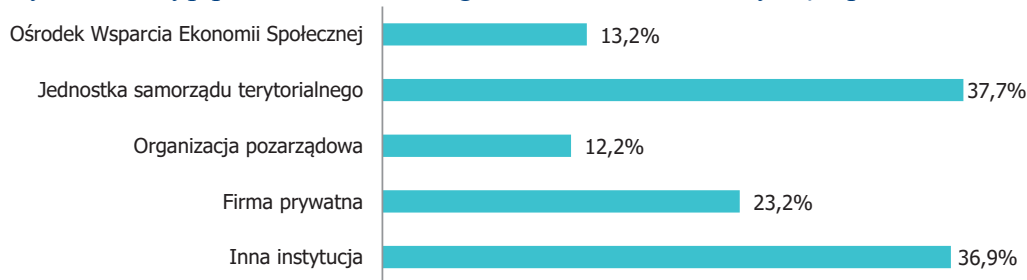
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Jedynie co trzeci z podmiotów, który doświadczył problemów w funkcjonowaniu, zwrócił się o pomoc do jakiejś instytucji (29,2% wszystkich badanych podmiotów).

Dużo rzadziej zwracały się o pomoc do innych instytucji przedsiębiorstwa społeczne (10,3%) niż podmioty ekonomii społecznej, które PS nie są (44%).

Co piąta spółdzielnia socjalna zadeklarowała, że zwróciła się z prośbą o pomoc do innych instytucji, co trzeci CIS (28,6%), 22,2% WTZ i co trzecia organizacja pozarządowa.

Wykres 40. Typ podmiotu, do którego badane PES zwróciły się o pomoc

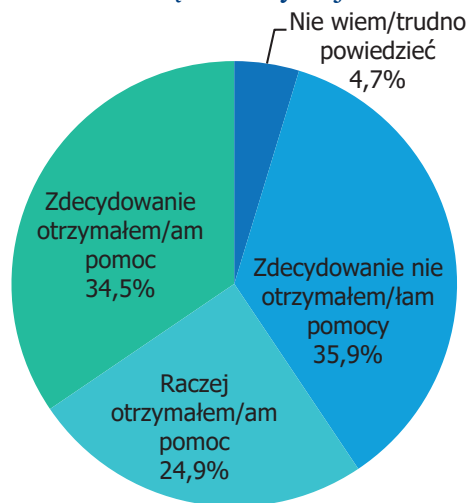
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Najczęściej wskazywano, iż adresatem prośby o pomoc w pojawiających się problemach były jednostki samorządu terytorialnego (37,7%) lub inne instytucje (36,9%). Nieco rzadziej pojawiały się odpowiedzi odnoszące się do firm prywatnych i OWES. W przypadku przedsiębiorstw społecznych respondenci wskazali, iż w obliczu problemów ich podmioty zwracały się do innych instytucji (85,1%) lub OWES (14,9%).

Spółdzielnie socjalne zwracały się do OWES lub innych instytucji, z kolei organizacje pozarządowe dodatkowo wskazywały na JST, firmy prywatne i inne NGO. CIS i WTZ adresowały prośby o pomoc do JST, a ZAZ do NGO i firm prywatnych.

Wśród innych typów instytucji, do których badane PES zwracały się o pomoc, była administracja rządowa, PFRON, władza sądownicza i organizacje partyjne.

Wykres 41. Deklaracja badanych PES odnośnie otrzymania pomocy w rozwiązaniu problemu, z którym zwrócili się do instytucji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

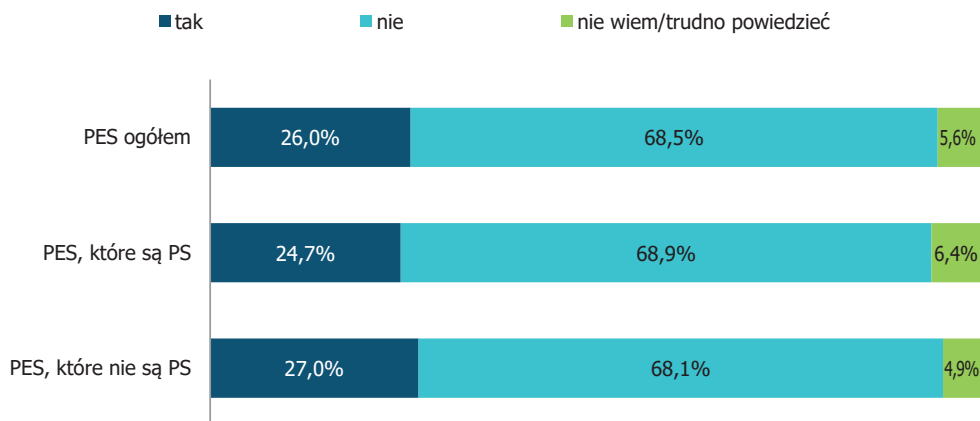
Ponad połowa respondentów (spośród tych, którzy zwrócili się ze swoimi problemami do jakiejś instytucji) przyznała, że ta instytucja pomogła im w rozwiązaniu ich problemu (59,4%). Brak takiego rozwiązania wskazało 35,9% badanych.

Odsetek badanych podmiotów, które uzyskały rozwiązanie problemów wśród przedsiębiorstw społecznych, wyniósł 70,3%.

Charakter pomocy wskazywany przez badanych to przede wszystkim: pomoc finansowa, prawna, księgowość, merytoryczna, rzeczowa i różnego rodzaju doradztwo.

W toku badania przyjrano się bliżej wsparciu OWES w doświadczeniach respondentów.

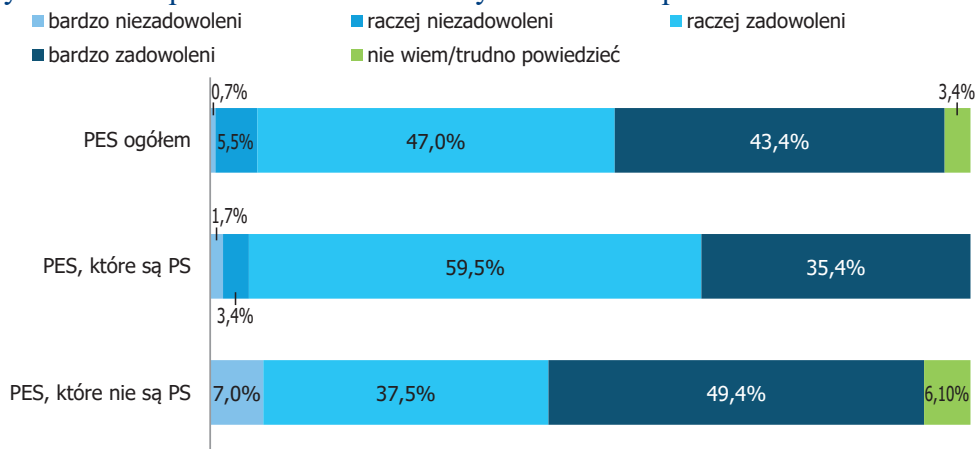
Wykres 42. Deklaracje badanych PES dotyczące korzystania ze wsparcia OWES w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Ponad jedna czwarta badanych korzystała ze wsparcia OWES w 2015 roku. Te proporcje są podobne również w grupie PS oraz tych PES, które nie są PS. Najczęściej respondenci wskazywali na korzystanie ze wsparcia Centrum OPUS (36,4%), tylko nieco rzadziej korzystano ze wsparcia Stowarzyszenia JA-TY-MY (29,2%) i Instytutu Spraw Obywatelskich INSPRO (24,6%).

Wykres 43. Stopień zadowolenia badanych PES ze wsparcia OWES

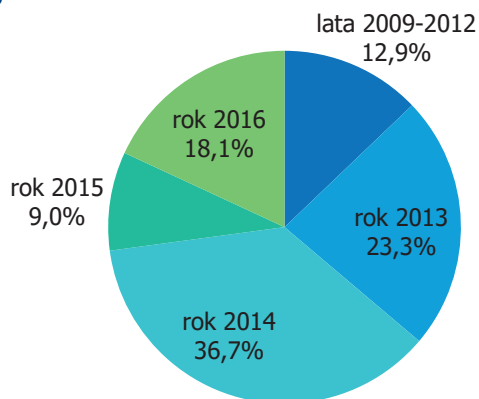
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Znacząca większość badanych oceniała pozytywnie wsparcie uzyskane od OWES - 90,4% wszystkich PES było zadowolonych z ich usług (suma odpowiedzi „bardzo zadowoleni” i „raczej zadowoleni”). Odsetek przedstawicieli podmiotów zadowolonych ze współpracy z OWES był wyższy wśród przedsiębiorstw społecznych (95,3%) niż wśród PES, którzy nie są takimi przedsiębiorstwami (86,9%).

3.2 Ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych

Trwałość działania podmiotów ekonomii społecznej bezpośrednio przekłada się na trwałość miejsc pracy, tworzonych w ramach poszczególnych podmiotów. Z tego względu diagnozowanie przyczyn sytuacji zamykania działalności może pozwolić na rozwiązywanie problemów systemowych, prawnych czy finansowych, które mogły wpłynąć na zmniejszoną trwałość niektórych PES.

Wykres 44. Rok zakończenia działalności przez PES, które nie funkcjonowały w momencie realizacji badania

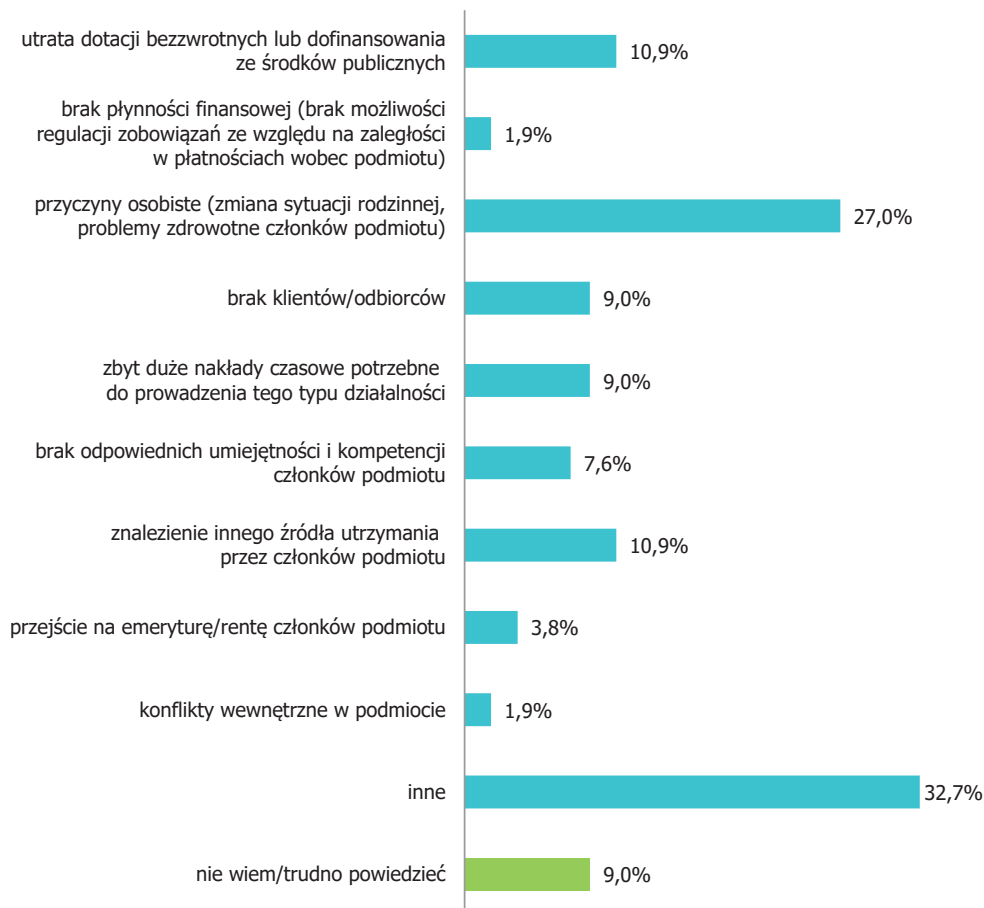
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

W próbie badanych podmiotów ekonomii społecznej 9,2% PES nie prowadziło już działalności w momencie badania. Wśród niedziałających były przede wszystkim organizacje pozarządowe oraz pojedyncze przypadki spółdzielni socjalnych.

Spośród badanych podmiotów, które nie prowadziły działalności w momencie badania, najwięcej przestało funkcjonować w roku 2014 (36,7%), nieco mniej w roku 2013 (23,3%).

Przyczyny zakończenia przez podmioty działalności były różne.

Wykres 45. Przyczyny zakończenia działalności przez badane PES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CATI.

Stosunkowo najczęściej wskazywano odpowiedź „inne” (32,7%) oraz „przyczyny osobiste (zmiana sytuacji rodzinnej, problemy zdrowotne członków podmiotu)” – 27%. Utrata dotacji bezzwrotnych oraz znalezienie innego źródła utrzymania to przyczyny, na które wskazało 10,9% respondentów. Warto zaznaczyć, że w przypadku spółdzielni socjalnych najczęstszym powodem zaprzestania działalności były braki w umiejętnościach członków, zaś w przypadku NGO – przyczyny osobiste oraz inne przyczyny.

Inne powody wskazywane przez respondentów to: wejście w strukturę innej spółdzielni socjalnej, zbyt mała aktywność członków oraz problemy ze współpracą z jednostkami samorządu terytorialnego.

3.3 Dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim – założenia i wdrażanie

Najważniejszym w wymiarze krajowym dokumentem definiującym strategię rozwoju ekonomii społecznej w Polsce jest Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES), który przyjęty został w 2014 roku. Dokument ten jest adresowany przede wszystkim do instytucji publicznych tworzących i realizujących polityki publiczne, a także do podmiotów ekonomii społecznej.

Głównym celem KPRES jest założenie aby w 2020 roku ekonomia społeczna stanowiła ważny czynnik wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego. Oczekuje się, iż realizacja programu do końca 2020 roku przyczyni się do powstania m. in. 35 tys. nowych miejsc pracy – w szczególności dla osób pochodzących z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Przyjęcie KPRES jest jednym z warunków spełnienia przez Polskę warunków ex-ante w perspektywie finansowej na lata 2014–2020. Zgodnie z rozporządzeniem w przypadku funduszy objętych Wspólnymi Ramami Strategicznymi 2014-2020, ich uruchomienie miało być uzależnione od zapewnienia określonych warunków wyjściowych, umożliwiających efektywną realizację programów współfinansowanych ze środków z Unii Europejskiej⁵.

Założeniem KPRES jest oparcie rozwoju ekonomii społecznej na trzech filarach: politycznym, społecznym i przedsiębiorczym. Filar polityczny to tworzenie przyjaznego klimatu dla ekonomii społecznej po stronie administracji publicznej, co związane jest między innymi z podejmowaniem działań odpowiedzialnych społecznie, m. in. w przypadku zamówień publicznych. Filar społeczny to uruchomienie potencjału społecznego, wzmacnianie więzi i aktywności społecznych. Filar przedsiębiorczy to przede wszystkim wzmocnienie rynkowej pozycji i kompetencji biznesowych przedsiębiorstw społecznych.

Wieloletni Plan Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w woj. łódzkim

Dokumentem strategicznym w obszarze ekonomii społecznej w województwie łódzkim jest przyjęty w 2013 roku Wieloletni Plan Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim. W 2016 roku przygotowana została aktualizacja tego planu. Dokument aktualizacji został opracowany w grupie roboczej, w której skład wchodził przedstawiciele ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, PUP, OPS, WUP oraz Urzędu Marszałkowskiego.

Jedną z przyczyn aktualizacji Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej były zmiany zachodzące na poziomie

⁵ KPRES przyjęty przez rząd, wpis z dnia 14.08.2014, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/1001418.html> [dostęp 5.11.2016].

strategicznym (przyjęcie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej), finansowym (uruchomienie programów finansowanych z perspektywy 2014-2020) oraz instytucjonalnym (akredytacja ośrodków wsparcia ekonomii społecznej)⁶.

Podstawowy cel Planu to zapewnienie stabilności miejsc pracy tworzonych przez PES. Wskaźnikiem realizacji tego celu na poziomie operacyjnym jest: *co najmniej 44% utworzonych miejsc pracy, funkcjonujących w wymiarze co najmniej połowy etatu, zostanie utrzymanych przez co najmniej 30 miesięcy od ich utworzenia*. Wskazuje się na poniżej wymienione rezultaty, których osiągnięcie jest bezpośrednio powiązane z realizacją celu głównego:

- Poprawienie konkurencyjności PES w województwie,
- Wzmocnienie systemu wsparcia PES,
- Poprawienie dostępu do usług reintegracyjnych,
- Upowszechnienie pozytywnego wizerunku ekonomii społecznej.

Struktura Priorytetów i Działań w ramach Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej wygląda następująco:

Priorytet I Wzrost przychodów generowanych przez PES ze sprzedaży dóbr i usług

Działanie I.1. Wzmocnienie kompetencji w PES

Działanie I.2. Dostęp do kapitału

Działanie I.3. Wzmacnianie działalności biznesowej PES

Działanie I.4 Wzmocnienie powiązań PES z JST, NGO i przedsiębiorcami

Działanie I.5 Wzrost udziału PES w sektorze usług społecznych

Działanie I.6 Wzrost zaangażowania PES w procesy rewitalizacji w województwie łódzkim

Priorytet II Wzmocnienie system wsparcia ekonomii społecznej

Działanie II.1. Wzmocnienie usług świadczonych przez OWES

Działanie II.2. Wzmocnienie systemu koordynacji ekonomii społecznej na poziomie regionalnym

Priorytet III Poprawa dostępu do usług reintegracyjnych

Działanie III.1. Poprawa dostępu do wysokiej jakości i skutecznych usług reintegracyjnych

⁶ Aktualizacja wieloletniego planu działania na rzecz rozwoju i upowszechniania ekonomii społecznej w województwie łódzkim, Łódź 2016, str. 3.

Priorytet IV Upowszechnienie pozytywnego wizerunku ekonomii społecznej w społeczeństwie

Działanie IV.1. Poprawa widoczności ekonomii społecznej

Reasumując, najważniejszym celem wspierania ekonomii społecznej, który wskazują oba opisane dokumenty strategiczne (KPRES, Wieloletni Plan Działania...), jest wzmacnianie podmiotów ekonomii społecznej jako miejsc stabilnego zatrudnienia.

Działania podejmowane przez RCPS w 2015 na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie

Opisywany okres – rok 2015 – był okresem wygaszania projektów związanych z ekonomią społeczną w poprzedniej perspektywie finansowej (zarówno przez RCPS, jak i OWES). Na podstawie wytycznych MRPiPS dotyczących włączenia społecznego oraz SZOP RPO Wojewódzki Urząd Pracy ogłosił nabór na projekt pozakonkursowy dla RCPS na temat koordynacji ekonomii społecznej na terenie województwa łódzkiego. Projekt ten zaczął być realizowany od grudnia 2015 roku. W tym samym czasie odbył się nabór na projekty dla akredytowanych trzech OWES, z którymi umowa podpisana została w marcu 2016.

W ramach zadań własnych w 2015 roku RCPS zrealizował następujące działania:

1. Badanie w ramach Regionalnego Obserwatorium Integracji Społecznej pn. „Ekonomia społeczna w regionie łódzkim”.

Badanie dotyczyło inwentaryzacji podmiotów ekonomii społecznej oraz instytucji wsparcia ekonomii społecznej, zawierało ocenę ilości i charakteru utworzonych miejsc pracy, wpływu pracy lub uczestnictwa w PES na integrację społeczną, określenie barier i perspektyw rozwojowych, ocenę skuteczności i efektywności działania poszczególnych OWES, rekomendacje dla kreatorów i realizatorów polityki regionalnej i lokalnej.

2. Działania upowszechniające ideę ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej wśród młodzieży.

W 47 szkołach ponadgimnazjalnych regionu łódzkiego odbyły się spotkania na temat ekonomii społecznej.

3. Podpisano umowę na zadanie Ekonomia społeczna w biznesie w ramach otwartego konkursu ofert na powierzenie zadań publicznych województwa łódzkiego z zakresu pomocy społecznej.

Podpisana umowa miała wartość 99 930 zł, a w ramach zadania zorganizowano kampanię promującą ekonomię społeczną wśród 100 przedsiębiorców z obszaru woj. łódzkiego. „Przedstawiciele ekonomii społecznej” wyposażeni w ramach projektu w specjalnie przygotowane foldery

spotykali się z przedsiębiorcami w celu zachęcenia ich do współpracy. Uzupełnieniem tych działań były grupowe spotkania dla przedstawicieli JST, biznesu i lokalnych PES, a także radiowa kampania informacyjna.

4. Funkcjonowanie internetowej strony www dotyczącej ekonomii społecznej www.es.rcpslodz
5. Strona administrowana powstała w ramach projektu systemowego „Wsparcie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr pomocy i integracji społecznej”, realizowanego w ramach Priorytetu VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.3 Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej Programu Operacyjnego. Strona w ramach projektu działała do 30.06.2015. Po tym terminie wciąż jest administrowana przez RCPS w ramach realizacji projektu „Koordynacja i rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 (Oś priorytetowa IX Włączenie społeczne, Działanie IX.3 Rozwój ekonomii społecznej, Poddziałanie IX.3.2 Koordynacja ekonomii społecznej).

W związku z zakończeniem realizacji projektu przedstawiciele OWES w 2015 roku postulowali, aby to im została przekazana możliwość administrowania tej strony, co się jednak okazało niewykonalne ze względów formalnoprawnych związanych z domeną, na której jest ona prowadzona. W chwili obecnej RCPS udostępnia możliwość, aby przedstawiciele OWES przekazywali informacje, które są bezpośrednio umieszczane na stronie.

Działania realizowane przez OWES zostały opisane w rozdziale 3.5.

3.4 Poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników

Zarówno KPRES oraz Wieloletni Plan Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020 wskazują na wskaźniki, które pozwalają monitorować poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej.

Analizując wskaźniki wskazane w obu tych dokumentach, które mają mierzyć poziom rozwoju przedsiębiorczości w regionie w 2015 roku, warto wskazać na specyfikę zakresu czasowego badania. Rok 2015 miał charakter przejściowy, działania w nim realizowane miały związek przede wszystkim z przygotowaniem się poszczególnych interesantów/aktorów przedsiębiorczości społecznej do realizacji projektów z nowej perspektywy finansowej.

Poniżej przedstawiono dwie tabele. W pierwszej z nich wskazano wartości wskaźników przypisanych do tych priorytetów Zaktualizowanego Wieloletniego Planu na Rzecz Promocji i Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim, które odnoszą się do mierzenia rozwoju sektora przedsiębiorczości społecznej. Wskaźniki te odnoszą się do Priorytetu I (Wzrost przychodów generowanych przez PES ze sprzedaży dóbr i usług) oraz III (Poprawa dostępu do usług reintegracyjnych) tego Planu. Druga tabela przedstawia wartości wskaźników, do których odnosi się KPRES.

Tabela 3. Wskaźniki dotyczące rozwoju sektora przedsiębiorczości społecznej określone w Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020

L.p.	Wskaźnik za rok 2015 r.	Źródło danych	Wartość wskaźnika/wynik badania
1.	Liczba podmiotów ekonomii społecznej zarejestrowanych w województwie, w podziale na typy podmiotów	Desk research: Analiza rejestrów i baz danych dostępnych RCPS	Szacunkowa liczba podmiotów ekonomii społecznej w każdym z typów podmiotu: 47 spółdzielni socjalnych, 5 ZAZ, 40 W TZ, 10 KIS, 4 CIS, 7 spółdzielni inwalidów, 2 spółki non profit, 1035 NGO
2.	Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	-	<i>Nie do pomiaru w odniesieniu do 2015 r., gdyż wskaźnik ten odnosi się do RPO WŁ 2014-2020 wdrażanego w zakresie ES de facto od 2016 r.</i>
3.	Liczba miejsc pracy istniejących w PES	Badanie ankietowe PES, Sprawozdania KIS i CIS za 2015 r.	Liczba miejsc pracy PES: 873 osoby w przebadanych PES Liczba miejsc pracy w KIS: 34 (na podstawie sprawozdań) Liczba miejsc pracy w CIS: 69 (na podstawie sprawozdań)
4.	Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych dla osób z niepełnosprawnościami	-	<i>Nie do pomiaru w odniesieniu do 2016 r., gdyż wskaźnik ten odnosi się do RPO WŁ 2014-2020 wdrażanego w zakresie ES de facto od 2016 r.</i>
5.	Liczba pracowników PES, którzy podnieśli swoje kompetencje społeczne, menadżerskie i zawodowe w wyniku wsparcia OWES.	IDI/formularz dla OWES	Rozwój kompetencji społecznych: 135 Rozwój kompetencji menadżerskich: 61 Rozwój kompetencji zawodowych: 23 Łączna liczba pracowników PES, którzy podnieśli swoje kompetencje społeczne i/lub menadżerskie i/lub zawodowe dzięki wsparciu OWES w 2015 r: 135 <i>Dane uzyskane w toku IDI od 1 OWES (reszta nie posiada takich danych)</i>
6.	Odsetek PES wspartych doradztwem finansowym przez OWES, które skorzystały z instrumentów zwrotnych.	IDI/formularz dla OWES	Liczba PES, którym OWES w 2015 r. udzielił doradztwa finansowego: 54 Liczba PES spośród tych, którym OWES udzielił doradztwa finansowego w 2015 r., które ostatecznie skorzystało w 2015 lub 2016 r. ze zwrotnych instrumentów finansowych: 4 Odsetek: 7,4%

7.	Odsetek PES wspartych doradztwem finansowym przez OWES, które skorzystały z instrumentów bezwrotnych.	IDI/formularz dla OWES	Liczba PES, którym OWES w 2015 r. udzielił doradztwa finansowego: 54 Liczba PES spośród tych, którym OWES udzielił doradztwa finansowego w 2015 r., które ostatecznie skorzystało w 2015 lub 2016 r. z bezwrotnych instrumentów finansowych: 6 Odsetek: 11,1%
8.	Funkcjonuje sieć współpracy gospodarczej działająca w regionie.	IDI OWES, badanie ankietowe PES	Brak funkcjonującej sieci współpracy gospodarczej w regionie Wyniki badań IDI OWES: Brak systemowej/sieciorowej/usystematyzowanej gospodarczej pomiędzy PES, są wybrane przypadki współpracy poprzez świadczenie usług jednego PES drugiemu, ale na zasadzie wolnynownej. Jeśli pojawiają się przypadki współpracy, to raczej na terenie Łodzi, niż w innych miejscach w województwie. Badania ankietowe PES Tylko 2 spośród badanych PES wskazały, że trwale współpracowały z innymi podmiotami w zakresie prowadzenie działalności zarobkowej w takich formach jak klastry, franczyza, grupa producencka, sieć kooperacyjna itp., przy czym w obu przypadkach były to organizacje pozarządowe. Jedną z nich wskazała, że uczestniczyła w "sieci kooperacyjnej", natomiast druga z nich nie była w stanie określić formy trwałej współpracy w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej (odpowiedź "nie wiem/trudno powiedzieć"). W jednym przypadku jako partnerów tej współpracy wskazano przedsiębiorstwa komercyjne, natomiast w drugim - inne podmioty ekonomii społecznej. W żadnym przypadku respondenci nie byli w stanie określić liczby PES, z którymi współpracowali w tej formie w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej.
9.	Funkcjonuje system certyfikacji jakości usług i produktów PES	1. IDI RCPS 2. IDI OWES	Brak regionalnego systemu certyfikacji, w regionie funkcjonuje ogólnopolski certyfikat „Zakup prospołeczny”
10.	Odsetek PES tworzonych przez podmioty prawne w liczbie PES tworzonych w wyniku wsparcia OWES	IDI/formularz dla OWES	Liczba PES powstałych w 2015 r. w wyniku wsparcia udzielonego przez OWES w 2015 r. lub latach wcześniejszych: 28 PES liczba PES utworzonych przez osoby prawne: 6 Odsetek: 21,4%

11.	Odsetek PES, które prowadzą działalność zarobkową, 44% stale współpracowało z co najmniej jednym przedsiębiorcą	Badanie ankietowe PES	Wśród PES, które prowadzą działalność zarobkową, 44% stale współpracowało z co najmniej jednym przedsiębiorcą.														
12.	Wartość wzrostu obrotów podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem OWES w skali roku.	Badanie ankietowe PES, IDI/formularz dla OWES	Badanie PES: 40,5% badanych PES zadeklarowało wzrost obrotów pomiędzy 2014 i 2015 rokiem. Wg danych 1 OWES, wśród PES korzystających z jego wsparcia obroty wzrosły o 1,7%														
13.	Odsetek JST i ich jednostek organizacyjnych kupujących produkty i usługi od PES przy wykorzystaniu społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, niezależnie od zastosowanego trybu zamówienia publicznego.	Badanie ankietowe JST	40%														
14.	Liczba PES, które realizują projekty dot. usług społecznych w ramach RPO WŁ	IDI RCPS	0														
15.	Liczba PES, które prowadzą działalność w obszarze usług społecznych z bazy RCPS	Badanie ankietowe PES	Odsetek PES, które świadczyły usługi społeczne wg badania ankietowego: <table border="1" data-bbox="675 225 1023 890"> <tr> <td>usługi opiekuńcze dla osób starszych</td> <td>10,5%</td> </tr> <tr> <td>usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych</td> <td>32,3%</td> </tr> <tr> <td>usługi integracji społecznej dla dzieci i młodzieży</td> <td>46,9%</td> </tr> <tr> <td>usługi doradztwa społecznego</td> <td>34,0%</td> </tr> <tr> <td>usługi doradztwa w zakresie planowania i wspierania rodziny</td> <td>12,8%</td> </tr> <tr> <td>usługi rehabilitacji</td> <td>29,4%</td> </tr> <tr> <td>usługi aktywizacji społecznej</td> <td>56,6%</td> </tr> </table>	usługi opiekuńcze dla osób starszych	10,5%	usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych	32,3%	usługi integracji społecznej dla dzieci i młodzieży	46,9%	usługi doradztwa społecznego	34,0%	usługi doradztwa w zakresie planowania i wspierania rodziny	12,8%	usługi rehabilitacji	29,4%	usługi aktywizacji społecznej	56,6%
usługi opiekuńcze dla osób starszych	10,5%																
usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych	32,3%																
usługi integracji społecznej dla dzieci i młodzieży	46,9%																
usługi doradztwa społecznego	34,0%																
usługi doradztwa w zakresie planowania i wspierania rodziny	12,8%																
usługi rehabilitacji	29,4%																
usługi aktywizacji społecznej	56,6%																

				<table border="1"> <tr> <td>usługi aktywizacji zawodowej</td> <td>37,5%</td> </tr> <tr> <td>usługi aktywizacji i integracji społeczności lokalnych</td> <td>56,3%</td> </tr> <tr> <td>usługi zdrowotne, medyczne</td> <td>13,1%</td> </tr> <tr> <td>realizacja programów zdrowia publicznego</td> <td>11,8%</td> </tr> <tr> <td>inne usług społeczne</td> <td>36,3%</td> </tr> </table>	usługi aktywizacji zawodowej	37,5%	usługi aktywizacji i integracji społeczności lokalnych	56,3%	usługi zdrowotne, medyczne	13,1%	realizacja programów zdrowia publicznego	11,8%	inne usług społeczne	36,3%
usługi aktywizacji zawodowej	37,5%													
usługi aktywizacji i integracji społeczności lokalnych	56,3%													
usługi zdrowotne, medyczne	13,1%													
realizacja programów zdrowia publicznego	11,8%													
inne usług społeczne	36,3%													
16.	Liczba PES biorących udział w partnerstwach realizujących projekty na rzecz rewitalizacji	IDI RCPS	0											
17.	Odsetek uczestników kończących uczestnictwo z CIS/KIS/WTZ oraz pracę w ZAZ, którzy podjęli pracę w podziale na typy podmiotów	<p> sprawozdania CIS i KIS za 2015 r., badanie ankietowe PES</p>	<p>1. KIS: 12,3%</p> <p>2. CIS: 50,8%</p> <p>3. WTZ:</p> <table border="1"> <tr> <td>podjęcie zatrudnienia u pracodawcy na otwartym rynku pracy</td> <td>22,5%</td> </tr> <tr> <td>podjęcie zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej (ZAZ)</td> <td>0,0%</td> </tr> <tr> <td>podjęcie zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej (ZPCh)</td> <td>2,5%</td> </tr> <tr> <td>podjęcie zatrudnienia w spółdzielni socjalnej</td> <td>0,0%</td> </tr> <tr> <td>skierowanie do Środowiskowego Domu Samopomocy</td> <td>12,5%</td> </tr> </table> <p>4. ZAZ</p>	podjęcie zatrudnienia u pracodawcy na otwartym rynku pracy	22,5%	podjęcie zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej (ZAZ)	0,0%	podjęcie zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej (ZPCh)	2,5%	podjęcie zatrudnienia w spółdzielni socjalnej	0,0%	skierowanie do Środowiskowego Domu Samopomocy	12,5%	<p>podjęcie zatrudnienia u pracodawcy na otwartym rynku pracy 100% (informacja z 1.ZAZ, gdzie 2 uczestników niepełnosprawnych zakończyło w 2015 roku pracę w ZAZ).</p>
podjęcie zatrudnienia u pracodawcy na otwartym rynku pracy	22,5%													
podjęcie zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej (ZAZ)	0,0%													
podjęcie zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej (ZPCh)	2,5%													
podjęcie zatrudnienia w spółdzielni socjalnej	0,0%													
skierowanie do Środowiskowego Domu Samopomocy	12,5%													
18.	Odsetek podmiotów reintegracyjnych uczestniczących w sieciach zrzeszających podmioty reintegracyjne	Badanie ankietowe PES	32,9%											

źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i analizy desk research.

Dane przedstawione w powyższej tabeli odnoszą się do stanu ekonomii społecznej w regionie w 2015 roku. Jest to rok przyjmowany za bazowy dla wskaźników wskazanych w Aktualizacji Wieloletniego Planu, czego konsekwencją jest brak zasadności komentowania ich wartości w stosunku do planu. Co więcej, w przypadku niektórych ze wskaźników, dane uzyskane w przedmiotowym badaniu mają funkcję weryfikacyjną bądź stanowią pierwsze źródło danych.

Poniżej przedstawiono zestawienie wartości wskaźników wskazanych w KPRES na 2015 rok, które uzyskano w toku przedmiotowego badania.

Tabela 4. Wskaźniki dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej określone w KPRES

Lp.	Nazwa wskaźnika KPRES	Metoda badawcza	Wartość wskaźnika
1.	Liczba miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań	IDI/formularz OWES	Liczba miejsc pracy w wyniku udzielonych przez OWES dofinansowań powstałych w przedsiębiorstwach społecznych w 2015 r.: 3 miejsca pracy (1 OWES)
2.	Liczba miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań, utrzymanych dłużej niż rok	IDI/formularz OWES	Liczba miejsc pracy powstałych w wyniku udzielonych przez OWES dofinansowań powstało w przedsiębiorstwach społecznych w 2014 r.: 135 miejsc pracy (1 OWES) Utrzymało się dłużej niż 12 miesięcy: 57 miejsc pracy (1 OWES)
3.	Liczba pośredników dla regionalnych funduszy pożyczkowych	IDI RCPS	Brak danych
4.	Liczba sieci obejmujących swoim zasięgiem cały region	IDI RCPS, IDI OWES	<ul style="list-style-type: none"> Ze względu na współpracę wszystkich 3 podmiotów, regularność spotkań i komplementarność zakresu działania – można mówić o (rozwijającej się) 1 sieci wsparcia Pozytywny obraz współpracy pomiędzy OWES w 2015 r., współpraca również w latach wcześniejszych (np. na zasadzie partnerstwa w projektach) Wspólne aplikowanie w projekcie partnerskim na subregion m. Łódź Wspólna realizacja projektów Łódzkiego Ośrodka Ekonomii Społecznej OWES podzieliły się usługami dla PES (w sposób komplementarny), uzgodniono podział na subregiony
5.	Liczba nowych podmiotów PES założonych w wyniku działalności OWES	IDI/formularz OWES	28

6.	Liczba NGO działających dłużej niż rok, które w wyniku działania OWES zaczęły prowadzić działalność gospodarczą	IDI/formularz OWES	W wyniku wsparcia 2 OWES organizacje pozarządowe zaczęły prowadzić działalność gospodarczą, faktycznie w 2015 r zaczęły taką działalność prowadzić 3 podmioty.
7.	Liczba PS założonych w wyniku działalności OWES	IDI/formularz OWES	16
8.	Liczba miejsc pracy stworzona w wyniku działalności OWES	IDI/formularz OWES	30 (info od 1 OWES)
9.	Odsetek PES, które powstały w wyniku działalności OWES, a działają dłużej niż 24 miesiące		Wskaźnik nie może zostać zmierzony w odniesieniu do 2015 r.
10.	Liczba PES, w których wdrożono Program rozwoju	IDI/formularz OWES	3 (1 OWES)
11.	Liczba PES, w których wdrożono Program restrukturyzacji	IDI/formularz OWES	0
12.	Odsetek klastrów, których członkiem jest minimum 1 przedsiębiorstwo społeczne	Badanie ankietowe PES	Badania ankietowe PES: Tylko 2 spośród badanych PES wskazały, że trwale współpracowały z innymi podmiotami w zakresie prowadzenie działalności zarobkowej w takich formach jak klastrer, franczyza, grupa producencka, sieć kooperacyjna itp., przy czym w obu przypadkach były to organizacje pozarządowe. Jedna z nich wskazała, że uczestniczyła w „sieci kooperacyjnej”, natomiast druga z nich nie była w stanie określić formy trwałej współpracy w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej (odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć”). W jednym przypadku jako partnerów tej współpracy wskazano przedsiębiorstwa komercyjne, natomiast w drugim - inne podmioty ekonomii społecznej. W żadnym przypadku respondenci nie byli w stanie określić liczby PES, z którymi współpracowali w tej formie w zakresie prowadzenia działalności zarobkowej.
13.	Liczba klastrów dedykowanych podmiotom ekonomii społecznej	Badanie ankietowe PES, IDI RCPS	IDI RCPS: brak klastrów w regionie
14.	Odsetek LGD, których członkami jest minimum 1 PES	Badanie ankietowe PES	Badane PES wskazały na uczestnictwo w 6 LGD

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i analizy desk research.

Warto zaznaczyć, iż w celu rzetelnego weryfikowania postępu rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie, istotne jest, aby przy okazji kolejnych badań monitoringowych przyjmować taką samą metodologię badań w celu uzyskania

porównywalnych wyników i aby umożliwić kumulowanie danych w celu obrazowania postępu procesu osiągania wartości docelowych wskaźników. W niektórych przypadkach, w celu uzyskania pożądaných danych, należy w sposób przejrzysty (i dostępny dla wszystkich interesariuszy) zdefiniować określone zalecenia, które przełożą się na podjęcie stosownych działań w celu zbierania danych, niezbędnych do określania wartości niektórych wskaźników (konieczne do zbierania np. przez RCPS czy OWES).

Warto przy okazji również określić te wskaźniki (zarówno w odniesieniu do Wieloletniego Planu na Rzecz Rozwoju i Promocji Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim, jak i KPRES), w przypadku których uzyskanie odpowiednich danych wymaga właściwego przygotowania podmiotów, które te informacje mają przekazać (poprzez gromadzenie potrzebnych informacji w toku swoich prac monitoringowych). Do tych wskaźników należy:

- Wartość wzrostu obrotów podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem OWES w skali roku – przedstawiciele OWES wskazywali, że nie są to dane rutynowo zbierane przez OWES;
- Liczba pracowników PES, którzy podnieśli swoje kompetencje społeczne, menadżerskie i zawodowe w wyniku wsparcia OWES – podobnie jak we wskaźniku wyżej, tylko jeden OWES był w stanie przekazać tego typu informacje. W przypadku tego wskaźnika możliwe jest jednak, że brak takich informacji wynikał bezpośrednio z braku realizowanych w 2015 roku projektów, w których wymogi sprawozdawczości pozwoliłyby na wygenerowanie takich danych.
- Liczba pośredników dla regionalnych funduszy pożyczkowych – w obecnym badaniu wskazano na brak takich danych.

Tylko pojedyncze OWES były w stanie udzielić informacji na temat:

- Liczby miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań
- Liczby miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań, utrzymanych dłużej niż rok
- Liczby PES, w których wdrożono Program rozwoju
- Liczby PES, w których wdrożono Program restrukturyzacji

Przyczyną braku informacji na wskazane powyżej tematy może być specyfika 2015 roku, którego dotyczy badanie. W tym okresie wsparcie udzielane przez OWES podmiotom ekonomii społecznej było ograniczone, często prowadzone pozaprojektowo, co skutkowało mniej usystematyzowaną sprawozdawczością z tego typu działań. Mimo wszystko w celu umożliwienia odpowiedniego agregowania danych w przyszłych badaniach monitoringowych, warto byłoby przekazać

zać odpowiednim podmiotom (np. OWES) wypis wskaźników, których wartości będą oznaczane na podstawie przesłanych przez nie danych.

Odnosząc się do niektórych ze wskaźników rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie, poniżej przedstawiono szersze komentarze, które pojawiły się w toku realizacji badań.

Wskaźnik: Funkcjonowanie sieci współpracy gospodarczej w regionie

Zarówno przedstawiciele OWES, jak i RCPS wskazywali, iż trudno mówić o jakiegokolwiek sieci współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej. Istnieją wyjątkowe sytuacje, w których PES świadczą sobie usługi, jednak polega to na normalnej wymianie rynkowej, nie jest częścią żadnej bardziej sformalizowanej sieci/współpracy regionalnej.

To raczej kwestia jest taka, że część PES-ów na przykład dostarcza usługi kupowane przez inne PES-y na zasadzie konkurencyjnej, ale żeby to była sieć w rozumieniu <tworzymy jakiś klaster wzajemnej wymiany usług i się uzupełniamy i rozwijamy>, to czegoś takiego nie ma. (...) to jest raczej na zasadzie: jest PES, który prowadzi usługę cateringową, no to jest on dla części innych podmiotów partnerem do dostarczania tej usługi. Natomiast takiego systemowego podejścia i sieciowego, to nie ma na tę chwilę. (IDI OWES)

...jest kilka, które gdzieś tam się wymieniają tymi usługami, zlecają sobie nawzajem, ale to bardziej przez pryzmat Łodzi to widzę niż przez pryzmat województwa. (IDI OWES)

Do tej pory podejmowane były kilka razy próby zorganizowania tego typu współpracy. Częściej udaje się ona w przypadku spółdzielni socjalnych tworzonych przez osoby prawne (przykład spółdzielni socjalnej, dającej know-how dla innej gminy, w której miał być tworzony podobny podmiot). Według wypowiedzi przedstawicieli OWES w województwie łódzkim należy jednak zacząć od prac nad wzmocnieniem potencjału sektora ekonomii społecznej, zanim przejdzie się do bardziej zaawansowanych działań, typu sieci współpracy gospodarczej. Pierwszą istotną rzeczą, którą w regionie należy wzmocnić, to poziom świadomości samych podmiotów ekonomii społecznej na temat istnienia i funkcjonowania PES w wymiarze lokalnym (doświadczenia OWES wskazują, że w niektórych gminach/powiatkach taka świadomość jest na bardzo niskim poziomie).

Wskaźnik: funkcjonowanie certyfikacji usług i produktów PES

W województwie łódzkim nie ma regionalnego systemu certyfikacji, choć funkcjonuje ogólnopolski certyfikat „zakup prospołeczny”. Operatorem procesu certyfikacji było Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”. W 2015 roku zgodnie z KPRES podjęto decyzję o przekazaniu nadzoru nad procesem certyfikacji RCPS w Łodzi. W 2015 roku pracownik RCPS uczestniczył w szkoleniu organizowanym przez autora Znak – Fundację Królowej Polski św. Jadwigi.

W kolejnym roku podpisano umowę/porozumienie dotyczące nadzoru nad procesem certyfikacji PES znakiem Zakup Prospołeczny. Warto zaznaczyć, iż mimo otwartego naboru w momencie realizacji badania, to zgodnie z danymi RCPS , nie ma chętnych podmiotów, które chciałyby się ubiegać o przyznanie tego certyfikatu.

3.5 Stan realizacji Wieloletniego Planu Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020 oraz stan realizacji działań systemowych w zakresie ekonomii społecznej realizowanych na poziomie województwa

Poniżej przedstawiono zestawienie wskaźników zawartych w Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020 odnoszących się do monitorowania stanu realizacji Wieloletniego Planu Działania. W przypadku, gdy wskazanie liczbowej wartości nie było możliwe, zazwyczaj wskazano komentarz co do stanu opisywanego aspektu lub powód braku danych.

Tabela 5. Wskaźniki określone w Wieloletnim Planie Działania na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020

Lp.	Wskaźnik do zmierzenia za rok 2015 r.	Źródło danych	Wartość wskaźnika/wyniki badań
1.	Odsetek interesariuszy ekonomii społecznej deklarujących poprawę stopnia koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w wyniku wsparcia otrzymanego w programie	IDI RCPS, IDI OWES	<p><i>Wartość procentowa wskaźnika możliwa do wskazania jedynie po przeprowadzeniu przez RCPS odpowiedniej ankiety z członkami Komitetu ds. Rozwoju Ekonomii Społecznej (zgodnie z zapisami Wieloletniego Planu Działania na rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Woj. Łódzkim na lata 2013-2020.</i></p> <p>Rok 2015 jest trudny do oceny w stosunku do roku poprzedniego, jako że był to rok, w którym pewne schematy współpracy/koordynacji dopiero były wypracowywane.</p>
2.	Odsetek klientów uznających otrzymane wsparcie za przydatne	IDI/formularz dla OWES, Badanie ankietowe PES	<ol style="list-style-type: none"> Średnia 78% (2 OWES miały takie dane) 26% badanych PES korzystało w 2015 roku ze wsparcia OWES. 90,4% spośród korzystających z pomocy OWES PES było zadowolonych ze wsparcia udzielonego przez OWES
3.	Liczba funkcjonujących grup roboczych przy Komitecie ds. ekonomii społecznej	IDI RCPS	1 grupa robocza ds. aktualizacji Wieloletniego Planu Rozwoju i Upowszechniania ES w woj. łódzkim (2 spotkania w 2015 r.)
4.	Liczba nowopowstałych w wyniku działalności OWES reintegracyjnych podmiotów ekonomii społecznej, w tym KIS, CIS, ZAZ, WTZ	IDI/formularz dla OWES	Liczba powstałych PES reintegracyjnych powstałych w 2015 r.: 0

5.	Odsetek powiatów, w których powstał i funkcjonuje dzięki wsparciu OWES min. 1 podmiot ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym (w podziale na typy podmiotów)	IDI/formularz dla OWES, Desk research – analiza rejestrów PES reintegracyjnych w województwie łódzkim	0
6.	Funkcjonuje spójny system promocji wizerunku ekonomii społecznej	IDI RCPS, IDI OWES	Brak możliwości nazwania działań prowadzonych w roku 2015 za spójny system promocji wizerunku ekonomii społecznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i analizy desk research.

Koordinacja działań w obszarze ekonomii społecznej

Jak zapisano już w tabeli powyżej, wskazanie liczbowej wartości wskaźnika *Odsetek interesariuszy ekonomii społecznej deklarujących poprawę stopnia koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w wyniku wsparcia otrzymanego w programie* wymaga przeprowadzenia określonego badania ankietowego wśród członków komitetu ds. Ekonomii Społecznej.

Respondenci badań jakościowych wskazywali na swoje odczucia co do stopnia koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej. Respondenci stwierdzili, że dokonanie jednoznacznej oceny jakości koordynacji działań w obszarze ES w 2015 r. jest trudne ze względu na specyficzny okres przypadający na 2015 r. (oceniany jako „przejściowy” i „organizacyjny”). W 2015 r. schematy współpracy/koordynacji dopiero były wypracowywane.

Przedstawiciele OWES wskazywali na pewne zastrzeżenia co do podejmowanych działań koordynacyjnych, choć jednocześnie podkreślali fakt polepszania się jakości współpracy z RCPS – beneficjentem projektu koordynacyjnego.

(...) nigdy też nie mieliśmy jakichś przykrych doświadczeń z RCPS, ja tutaj nie mierzam do tego, absolutnie, natomiast RCPS teraz organizuje projekt na koordynację ekonomii społecznej. I właściwie poza spotkaniami jakimiś organizowanymi przez nich, takimi siecującymi, to chyba nic konkretnego na razie się nie wydarzyło. Jest ileś szkoleń. (IDI OWES)

Są jakieś próby podejmowane, natomiast nadal nie widzę jakby takiego systemowego rozwiązania, widzę też, że jest (...) duże wyzwanie pomiędzy (...) ustaleniem wspólnego frontu WUP, RCPS, Urząd Marszałkowski. (IDI OWES)

Przedstawiciele OWES postulowali ponadto, by RCPS przyjął rolę nie tylko koordynatora działań na rzecz ES w regionie, ale także funkcję „opieki” nad OWES, dbania o ich interesy w relacjach na poziomie regionalnym czy ogólnokrajowym.

Rok 2015 należy traktować jako rok początkowy, który był punktem wyjściowym we wspólnej pracy nad skuteczną komunikacją i efektywną współpracą pomiędzy interesariuszami sektora ekonomii społecznej, szczególnie RCPS i OWES.

Funkcjonowanie spójnego systemu promocji wizerunku ekonomii społecznej

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od OWES i RCPS nie można mówić, aby w 2015 roku funkcjonował spójny system promocji wizerunku ekonomii społecznej. Funkcjonująca strona internetowa zarządzana przez RCPS nie była (i nie jest również w momencie prowadzenia badania w 2016 roku wg przedstawicieli OWES) spójnym i zbiorczym źródłem wszystkich informacji na temat danych i działań dotyczących rozwoju ekonomii społecznej. Nie odbyły się również żadne targi lub inne wydarzenia upowszechniające ekonomię społeczną na poziomie regionalnym.

Wypowiedzi respondentów potwierdzają tę diagnozę, wskazując przede wszystkim na:

- Wybiórczość działań promocyjnych, punktowość;
- Nakładanie się podobnych działań podejmowanych przez różne podmioty (np. tworzenie we własnym zakresie baz PES);
- Brak odpowiedniej komunikacji pomiędzy podmiotami.

Po pierwsze, tu nie ma systemu i nie było systemu, to się na pewno nie zgodzę z tym, że jest system. Po drugie, to były działania bardziej doraźne niż na jakąś szerszą skalę i takie, bym powiedziała bardziej punktowo akcyjne, tak, niż jakieś zorganizowane. (IDI OWES)

No brakuje cały czas takiej spójności w tym wszystkim. I też mam takie wrażenie, że cały czas gdzieś odkrywamy koło na nowo i nie wykorzystujemy tego, co zostało gdzieś poprzednio wypracowane, żeby gdzieś to udoskonalić, zastanowić się, co zrobić, jak zmienić, żeby było lepiej to wykorzystywane... (IDI OWES)

Brak odpowiedniej komunikacji jest problemem, którego rozwiązanie wymaga współdziałania wszystkich stron – konieczność poprawienia systemu przekazywania informacji wskazywana jest zarówno przez OWES jak i przez RCPS.

Poniżej przedstawiono tabelę z wartościami wskaźników określonymi w KPRES, dotyczącymi stanu realizacji działań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, realizowanych na poziomie regionu.

Tabela 6. Wskaźniki określone w KPRES dotyczące stanu realizacji działań systemowych w zakresie ekonomii społecznej realizowanych na poziomie województwa

Lp.	Nazwa wskaźnika KPRES	Źródło danych (ROPS lub OWES) wskazane w KPRES	Proponowana metoda badawcza	
1.	Liczba wypracowanych koncepcji projektów systemowych w ramach RPO	ROPS	IDI RCPS	<i>Projekt koordynacyjny realizowany od 12.2015 do 03.2018 nie nosi już znamion projektu systemowego. Wskaźnik KPRES w tym zakresie jest rodzajowo różny.</i>
2.	Liczba akredytowanych OWES-ów	ROPS	1. IDI RCPS 2. IDI/formularz OWES	3 OWES <i>(31.12.2015 dnia cofnięto akredytację wszystkim OWES w Polsce)</i>
3.	Liczba partnerstw, w których zaangażowany jest OWES	OWES	IDI OWES	2 OWES zaangażowanych było w partnerstwa na poziomie powiatowym
4.	Liczba projektów wygenerowanych w ramach animowanych przez OWES partnerstw	OWES	IDI OWES	Były projekty partnerskie (2)
5.	Liczba strategii posiadających instrumenty dla rozwoju PES/PS	ROPS	IDI RCPS	ZIT: Strategie Rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego (przyjęty w 2014 r), Priorytet 4.2 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem, typy wsparcia: Usługi wsparcia nowych i istniejących podmiotów ekonomii społecznej CLLD: brak danych
6.	Liczba wydarzeń o charakterze targowym w Polsce dedykowanych PS	ROPS/ OWES	1. IDI RCPS 2. IDI/formularz OWES	0
7.	Liczba realizowanych regionalnych programów ES	ROPS	IDI RCPS	1: Wieloletni Plan Działania na Rzecz Rozwoju i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w woj. łódzkim Przekształcenie i aktualizacja w/w dokumentu planowana jest na 2016r.
8.	Liczba raportów regionalnych dotyczących kondycji sektora ES	ROPS	IDI RCPS	W 2015 r.: 1 (<i>Ekonomia społeczna w woj. łódzkim</i>) Zgodnie z zapisami KPRES rokrocznie przygotowywane będą regionalne raporty dotyczące kondycji sektora ES w woj. łódzkim (podmioty odpowiedzialny: RCPS w Łodzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i analizy desk research.

Poniżej wskazano komentarze do dwóch wskaźników przedstawionych w tabeli powyżej.

Wskaźnik: liczba partnerstw, w których zaangażowany jest OWES

Dwa OWES wskazało, iż w 2015 roku zaangażowane w partnerstwa na poziomie powiatowym było:

1. Centrum Promocji i Inicjatyw Obywatelskich OPUS:

- a. Partnerstwo obejmowało dwa powiaty – piotrkowski i bełchatowski, stworzone ono zostało w oparciu o współpracę ze starostwem powiatowym.
- b. Zakres partnerstwa to ogólny rozwój podmiotów ekonomii społecznej, wsparcie i ich poznawanie na poziomie lokalnym. Było to partnerstwo instytucjonalne oparte o OWES i JST. Miało na celu ogólny rozwój ekonomii społecznej, wsparcie osób/podmiotów, które chciały stać się podmiotami ekonomii społecznej.

2. Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „JA-TY-MY”:

- a. W ramach projektu „Ekonomia społeczna w biznesie” (realizowanym w partnerstwie z centrum OPUS) nawiązano partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej, JST oraz przedstawicieli biznesu na rzecz współpracy przedsiębiorców z PES;
- b. Partnerstwa w powiatach: brzezińskim i łódzkim – wschodnim na rzecz tworzenia inicjatyw lokalnych;
- c. Partnerstwa z PES i PS w celu promowania i prezentowania usługi i produktów na platformie www.ja-ty-my.org.

Wskaźnik: liczba projektów wygenerowanych w ramach animowanych przez OWES partnerstw

Oba OWES, które były zaangażowane w partnerstwa na poziomie powiatowym, prowadziły projekty partnerskie:

1. **Centrum Promocji i Inicjatyw Obywatelskich OPUS:** W ramach partnerstwa realizowany był projekt: Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej. Źródłami finansowania projektu były środki własne Centrum Opus oraz środki samorządu powiatowego. Celem projektu był rozwój lokalnych organizacji jako podmiotów ekonomii społecznej. Główne działania realizowane w ramach projektu: działania informacyjne, edukacyjne, doradcze w zakresie budowania potencjału podmiotów ekonomii społecznej. Uzupełnieniem były programy mikrodotacji dotyczące funkcjonowania, realizacji projektów. Wsparcie to nakierowane było na umiejętność działań, nauczanie się pracy, wzmocnienie tych podmiotów. Efektem długofalowym projektu było osiągnięcie najwyższego wskaź-

nika liczby tworzonych przedsiębiorstw społecznych w dwóch powiatach, których dotyczył.

2. **Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „JA-TY-MY”**: Z jednym ze wskazanych partnerstw związany był realizowany projekt („Ekonomia społeczna w biznesie”), który miał na celu wzmocnienie współpracy między biznesem i podmiotami ekonomii społecznej.

Warto zasignalizować wskaźniki, w przypadku których uzyskanie precyzyjnych danych liczbowych na potrzeby dalszych działań monitoringowych wymaga podjęcia dodatkowych działań przez podmioty, przypisanych jako źródło informacji. Pierwszym tego typu wskaźnikiem jest *Odsetek interesariuszy ekonomii społecznej deklarujących poprawę stopnia koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w wyniku wsparcia otrzymanego w programie*. Jest on możliwy do określenia liczbowego tylko po zrealizowaniu określonego badania ankietowego z członkami Komitetu ds. Rozwoju Ekonomii Społecznej. W przypadku danych uzyskiwanych od OWES, nie wszystkie ośrodki monitorują zadowolenie swoich klientów (dotyczy wskaźnika *Odsetek klientów uznających otrzymane wsparcie za przydatne*)

3.6 Infrastruktura wsparcia OWES w regionie

3.6.1 Działania podjęte przez OWES na rzecz ekonomii społecznej w 2015 roku

Przed wskazaniem działań podjętych przez OWESy na rzecz ekonomii społecznej w 2015 roku należy zaznaczyć, że rok ten był specyficzny, „prześciowy” pomiędzy dwiema perspektywami finansowymi wsparcia z funduszy europejskich. Determinowało to charakter działań podejmowanych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, które często polegały na zamykaniu kończących się projektów czy przygotowywaniu się do nowych, mających rozpocząć się w 2016 roku.

OWES prowadzony przez Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „JA-TY-MY”

Główne działania tego podmiotu prowadzone były w ramach trzech projektów.

1. Projekt **„Ja Ty My”** realizowany w partnerstwie z Centrum Promocji i Inicjatyw Obywatelskich OPUS w ramach Poddziałania 7.2.2 PO KL *Wspieranie ekonomii społecznej*.

Głównym celem projektu było wdrożenie i wspieranie inicjatyw i rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej zmierzających do tworzenia miejsc pracy dla 64 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z terenu województwa łódzkiego poprzez zakładanie spółdzielni socjalnych przez osoby fizyczne, prawne oraz umożliwianie przystępowania do istniejących spółdzielni socjalnych. W ramach projektu w 2015 roku prowadzono punkty informacyjno – konsultacyjne dla osób zainteresowanych podjęciem działalności w sektorze ekonomii społecznej oraz lokalnych organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej. Punkty zlokalizowane były w Brzezinach i Zgierzu, a pod koniec projektu – w Łodzi. Prowadzono również doradztwo z zakresu przetargów i grantów, a także doradztwo informatyczne dla organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej. W ramach tego przedsięwzięcia działał również portal podmiotów ekonomii społecznej jatymy.org. Portal ten był miejscem, w którym podmioty ekonomii społecznej z regionu łódzkiego mogły zaprezentować swoją ofertę w zakresie świadczonych usług i wytwarzanych produktów. Na portalu zgromadzono informacje dotyczące 60 podmiotów.

2. Projekt **„Społecznie aktywni w gminach”** zrealizowany przy dofinansowaniu z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

Działania obejmowały 8 gmin (powiaty brzeziński i łódzki wschodni). W ramach projektu szkolenie przeszło ośmiu liderów lokalnych, którzy następnie na terenie swojej gminy przygotowywali oddolne inicjatywy skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Inicjatywy

miały różny charakter, m. in. pikniki rodzinne, zbiórka odzieży, przegląd piosenki żołnierskiej, zabawa andrzejkowa, wycieczka dla dzieci ze świetlicy środowiskowej.

3. Projekt **„Ekonomia Społeczna w biznesie”** zrealizowany w partnerstwie z Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS.

Celem głównym projektu było zwiększenie wiedzy o działalności PES i ich ofercie, a także upowszechnienie korzyści płynących ze współpracy wśród min. 100 przedsiębiorców w województwie łódzkim w okresie czerwiec-grudzień 2015. Projekt oparty był na bezpośredniej “akwizycji” ekonomii społecznej w stu firmach w regionie (małe, średnie i duże przedsiębiorstwa). Główne działania opierały się na pracy „przedstawicieli handlowych ES”, którzy przedstawiali konkretną ofertę podmiotów ekonomii społecznej z regionu. Dodatkowo organizowano spotkania międzysektorowe (biznes – podmioty ekonomii społecznej – jednostki samorządu terytorialnego), w ramach których starano się stworzyć odpowiednią atmosferę do nawiązywania kontaktów. Zorganizowano również kampanię medialną zachęcającą do tworzenia partnerstw. Opisujący projekt miał charakter informacyjno – promocyjny, dodatkowo wypracowano również narzędzia pozwalające doradzać przedsiębiorstwom, które były chętne podjąć współpracę, ale potrzebowały pomocy w ustaleniu jej formy i zakresu.

4. **Wystawa plakatów** prezentujących działalność spółdzielni socjalnych z województwa łódzkiego.

5. **Zajęcia dla szkół gimnazjalnych** na temat ekonomii społecznej w kilkudziesięciu szkołach województwa, realizowane na zlecenie RCPS.

Przedsięwzięcie cieszyło się różnym zainteresowaniem, ocena podjętej inicjatywy jest dość pozytywna. Były to zajęcia nieobowiązkowe, stanowiły rodzaj zachęty, by zapoznać się z ekonomią społeczną.

6. **Wizyty studyjne** w OWES oraz przedsiębiorstwach społecznych, z którymi ten OWES współpracuje.

7. **Wystawy produktów** przygotowanych przez PES (również ZAZ-y i WTZ-y) w prowadzonych punktach konsultacyjnych.

OWES prowadzony przez Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS

1. W 2015 roku podmiot ten zamykał przede wszystkim poprzedni projekt OWES.

2. Lokalne Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej.

LOWES prowadzone były przez cały rok 2015, utworzone w ramach poprzedniego projektu. Utworzono: LOWES Kutno, LOWES Polcentrum (gminy: Stryków, Ozorków, Piątek, Bielawy, Głowno, Domaniewice), LOWES Powiatu Piotrkowskiego, MOWES Bełchatów (ośrodek mobilny). W ramach powstałych punktów prowadzono działania doradcze, szkoleniowe i animacyjne.

3. Projekt „**Ekonomia Społeczna w biznesie**” zrealizowany w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”.

Cel i działania realizowane w ramach projektu opisane zostały w ramach działań realizowanych przez Stowarzyszeniem Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”

OWES prowadzony przez Instytut Spraw Obywatelskich INSPRO

Rok 2015 roku dla tego podmiotu to przede wszystkim przygotowywanie się do nowej perspektywy finansowej i do realizacji kolejnych projektów, opracowywanie koncepcji działania na kolejne lata w zakresie rozwoju przedsiębiorczości społecznej.

Działania tego podmiotu:

1. Działania niezwiązane z żadnym konkretnym projektem: doradztwo związane z pozyskiwaniem funduszy, doradztwo dla organizacji pozarządowych, szczególnie tych mających status organizacji pożytku publicznego oraz tych, które chcą się o taki status ubiegać (doradztwo prawne, marketingowe, pomoc przy kampaniach fundraisingowych), pomoc przy rejestracji nowych fundacji i stowarzyszeń.
2. Przygotowanie i prowadzenie portalu bankwiedzy.org (poradniki, manuały, wideocasty, narzędziownik dla organizacji pozarządowych dotyczący prowadzenia kampanii fundraisingowych).
3. Działania rzeczniczo-strategiczne na poziomie regionu.

Poniżej przedstawiono dane liczbowe, które w toku badania uzyskano od trzech obecnie działających OWES w województwie łódzkim. W przypadku, gdy dany wskaźnik nie jest monitorowany, a więc i wartość liczbową nie była możliwa do wskazania, zaznaczono brak danych („bd”), zaś „nd” (nie dotyczy) odnosi się do pytań, które nie dotyczą danego podmiotu ze względu na wcześniejsze odpowiedzi. W przypadku obszarów, gdzie specyfika w 2015 roku wymaga komentarza i nie są do końca danymi liczbowymi – zamieszczono informacje w formie opisowej pod tabelą.

Tabela 7. Wskaźniki działalności OWES w 2015 roku

Lp.	Wskaźnik	OPUS	JA-TY-MY	INSPRO
1.	Liczba nowych PES powstałych w 2015 r. w wyniku wsparcia udzielonego przez OWES w 2015 r. lub w latach wcześniejszych. Za moment powstania PES należy przyjąć datę wpisu do rejestru odpowiedniego dla danego typu PES	11	0	17
1.1.	W tym liczba PES utworzonych przez osoby prawne	4	0	2
1.2.	W tym liczba PES będące przedsiębiorstwami społecznymi (PS)	11	0	5
1.3.	W tym liczba PES reintegracyjnych (CIS/ KIS/ WTZ/ ZAZ)	0	0	0
2.	Czy w 2015 r. jakieś organizacje pozarządowe zaczęły prowadzić działalność gospodarczą w wyniku otrzymanego przez OWES wsparcia (w 2015 r. lub w latach wcześniejszych)?	tak	nie	tak (14)
2.1.	Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały od Państwa wsparcie nakierowane na rozpoczęcie przez nie prowadzenia działalności gospodarczej i faktycznie rozpoczęły działalność gospodarczą w 2015 r.	3	nd	0
3.	Liczba miejsc pracy, które powstały <u>w wyniku udzielonych przez OWES dofinansowań</u> w przedsiębiorstwach społecznych w 2014 r. niezależnie od wymiaru czasu pracy i formalnej podstawy zatrudnienia np. umowa o pracę, umowa cywilnoprawna. Za datę utworzenia miejsca pracy należy uznać datę rozpoczęcia pracy przez osobę zajmującą utworzone miejsce pracy.	135	0	0
4.	W tym liczba miejsc pracy utworzonych w 2014 r., które utrzymały się dłużej niż 12 miesięcy	57	nd	nd
5.	Liczba miejsc pracy powstałych <u>w wyniku udzielonych przez Państwa OWES dofinansowań</u> w przedsiębiorstwach społecznych w 2015 r. niezależnie od wymiaru czasu pracy i formalnej podstawy zatrudnienia np. umowa o pracę, umowa cywilnoprawna. Za datę utworzenia miejsca pracy należy uznać datę rozpoczęcia pracy przez osobę zajmującą utworzone miejsce pracy.	3	0	0
6.	Liczba miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej, które zostały utworzone w 2015 r. w wyniku działalności OWES (w 2015 r. lub w latach wcześniejszych) – <u>dotyczy nie tylko dofinansowań, ale także innego typu wsparcia dla PES</u>	bd	0	30
7.	Liczba PES, którym OWES udzieliły w 2015 r. doradztwa finansowego (wsparcie dla PES ułatwiające im skorzystanie ze zwrotnych lub bezzwrotnych instrumentów finansowych np. wskazanie możliwych źródeł finansowania działalności PES, pomoc w przygotowaniu wniosku o pozyskanie dofinansowania itp.). (możliwość podania orientacyjnych liczb)	6	48	0

7.1.	Liczba PES spośród tych, którym OWES udzieliły doradztwa finansowego w 2015 r., które ostatecznie skorzystało w 2015 lub 2016 r. ze <u>zwrotnych</u> instrumentów finansowych (tzn. otrzymało kredyt i/lub pożyczkę i/lub poręczenie i/lub gwarancję bankową). Uwzględnione tylko te PES, które otrzymały wsparcie w postaci zwrotnych instrumentów finansowych dzięki udzielonej przez OWES pomocy (nie uwzględnia się PES, które pomimo pomocy OWES nie otrzymały wsparcia lub otrzymały wsparcie bez pomocy OWES).	1	1	2
7.2.	Liczba PES spośród tych, którym OWES udzieliły doradztwa finansowego w 2015 r., które ostatecznie skorzystało w 2015 lub 2016 r. z <u>bezwrotnych</u> instrumentów finansowych (tzn. otrzymało dotację) Uwzględniono tylko te PES, które otrzymały wsparcie w postaci bezwrotnych instrumentów finansowych dzięki udzielonej przez OWES pomocy (nie uwzględnia się PES, które pomimo pomocy OWES nie otrzymały wsparcia lub otrzymały wsparcie bez pomocy OWES).	0	0	6
8.	Liczba PES, które w wyniku działalności OWES wdrożyły w 2015 r. program rozwoju tego PES	3	0	0
9.	Liczba PES, które w wyniku działalności OWES wdrożyły w 2015 r. program restrukturyzacji tego PES	0	0	0
10.	O ile % średnio wzrosły obroty w 2015 r. w stosunku do 2014 r. PES-ów, którym w 2014 lub 2015 r. udzielił wsparcia OWES	1,70%	bd	bd
11.	Ilu <u>pracowników</u> PES (nie dotyczy uczestników KIS/CIS/WTZ oraz pracowników niepełnosprawnych zatrudnionych w ZAZ) oraz osób, które były przygotowywane do pracy w PES wsparły w 2015 r. OWES w zakresie:			
11.1.	rozwoju ich kompetencji społecznych (takich jak np. umiejętności korzystnej autoprezentacji; umiejętności współpracy i rozwiązywania problemów i konfliktów; umiejętności komunikacyjne, rozmowy z innymi ludźmi i in.)	135	bd	bd
11.2.	rozwoju ich kompetencji menadżerskich w zakresie zarządzania PES, procesami w ramach PES	61	0	bd
11.3.	rozwoju ich kompetencji zawodowych innych niż w zakresie zarządzania (np. kursy i szkolenia zawodowe)	23	0	bd
11.4.	Łączna liczba pracowników PES, którzy podnieśli swoje kompetencje społeczne i/lub menadżerskie i/lub zawodowe dzięki wsparciu otrzymanemu przez Państwa OWES w 2015 r.	135	bd	bd
12.	Łączna wartość środków finansowych wydatkowanych przez OWES na działalność na rzecz ekonomii społecznej w 2015 r.	641 370,00zł	190 786,24 zł	0
12.1.	W tym środki publiczne, pozyskane w formie dotacji, grantów itp.	222 818,21 zł	190 786,24 zł	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie IDI.

Poniżej wskazano dodatkowe informacje na temat działalności poszczególnych OWES, których opisanie wymaga szerszego komentarza.

Partnerstwa na poziomie powiatowym i projekty realizowane w ramach partnerstw

Centrum OPUS było zaangażowane w partnerstwo na poziomie powiatowym. Partnerstwo obejmowało dwa powiaty – piotrkowski i bełchatowski, stworzone ono zostało w oparciu o współpracę ze starostwem powiatowym. Zakres partnerstwa to ogólny rozwój podmiotów ekonomii społecznej, wsparcie i ich poznawanie na poziomie lokalnym. Było to partnerstwo instytucjonalne oparte o OWES i JST. Miało ono na celu ogólny rozwój ekonomii społecznej, wsparcie osób/podmiotów, które chciały stać się podmiotami ekonomii społecznej.

W ramach partnerstwa realizowany był projekt: Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej. Źródłami finansowania projektu były środki własne Centrum Opus oraz środki samorządu powiatowego. Celem projektu był rozwój lokalnych organizacji jako podmiotów ekonomii społecznej. Główne działania realizowane w ramach projektu: działania informacyjne, edukacyjne, doradcze w zakresie budowania potencjału podmiotów ekonomii społecznej. Uzupełnieniem były programy mikrodotacji dotyczące funkcjonowania, realizacji projektów. Wsparcie to nakierowane było na umiejętność działań, nauczanie się pracy, wzmocnienie tych podmiotów. Efektem długofalowym projektu było osiągnięcie najwyższego wskaźnika liczby tworzonych przedsiębiorstw społecznych w dwóch powiatach, których dotyczył.

Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” również zaangażowane było w partnerstwo na poziomie powiatowym:

- W ramach projektu „Ekonomia społeczna w biznesie” (realizowanym w partnerstwie z centrum OPUS) nawiązano partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej, JST oraz przedstawicieli biznesu na rzecz współpracy przedsiębiorców z PES;
- Partnerstwa w powiatach: brzezińskim i łódzkim – wschodnim na rzecz tworzenia inicjatyw lokalnych;
- Partnerstwa z PES-ami i PS-ami w celu promowania i prezentowania usługi oraz produktów na platformie www.ja-ty-my.org.

Z jednym ze wskazanych partnerstw związany był realizowany projekt („Ekonomia społeczna w biznesie”), który miał na celu wzmocnienie współpracy między biznesem i podmiotami ekonomii społecznej.

OWES prowadzony przez Instytut Spraw Obywatelskich INSPRO nie realizował w 2015 roku tego typu partnerstw i projektów.

Wydarzenia o charakterze targowym dedykowane ES (targi ES, dni ES itp.)

Według wypowiedzi przedstawicieli OWES w 2015 roku na terenie województwa łódzkiego nie odbywały się żadne wydarzenia o charakterze targowym dedykowane ekonomii społecznej. Pośrednio taką rolę mogłyby spełniać organizowane lokalnie Dni Organizacji Samorządowych, które odbywały się w niektórych społecznościach lokalnych, jednak ich rola we wspieraniu ekonomii społecznych jest jedynie pośrednia.

Akredytacja

W roku 2015 (a więc i ostatniego dnia) wszystkie badane podmioty miały akredytację. 31.12.2015 drogą rozporządzenia te akredytacje zostały cofnięte, podmioty następnie ubiegały się ponownie o ich przyznanie⁷.

Ocena przydatności usług

Centrum OPUS

Dane, którymi dysponują przedstawiciele Centrum OPUS, wskazują, iż 86% klientów korzystających z usług OWES uznała je za przydatne. Informacje o wskaźnikach zadowolonych klientów możliwe były do uzyskania dzięki realizacji ewaluacji – badań ankietowych, wywiadów bezpośrednich oraz wywiadów telefonicznych.

Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” przeprowadziło ankiety badające zadowolenie swoich klientów, z których wynikało, że udzielone wsparcie w 2015 roku było przydatne dla 70% klientów.

Instytut Spraw Obywatelskich INSPRO nie prowadził monitoringu w tym zakresie w 2015 roku.

3.6.2 Działania, które nie zostały podjęte mimo dostrzeganej potrzeby

Przedstawiciele OWES zapytano również o działania, których nie podjęto, choć zauważano taką potrzebę:

- Brak efektywnej współpracy z instytucjami rynku pracy. Problemy w rozwinięciu tego typu współpracy leżą przede wszystkim w specyfice przepisów regulujących formy wspierania klientów urzędów pracy i braku wspólnej płaszczyzny współpracy z OWESami na polu ekonomii społecznej (*Dotychczas oni wychodzili z założenia, że skoro my mamy pieniądze jako OWES-y, to oni mają tylu chętnych na instrumenty związane z indywidualną przedsiębiorczością, że nie jest to celowe. Dwa, dotychczas uwzględniały tylko spółdzielnie socjalne, a sami my uważamy, że to*

⁷ 31 grudnia 2015 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podpisała Zarządzenie nr 45 zmieniające zarządzenie w sprawie powołania Komitetu Akredytacyjnego do spraw systemu akredytacji oraz standardów usług i działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, zgodnie z którym wszystkie podmioty, które uzyskały status akredytowanego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) Wysokiej Jakości, straciły ten status.

nie był najlepszy model z osobami bezrobotnymi, żeby w pięć osób nagle cudownie tworzył takie przedsiębiorstwo, IDI OWES),

- Brak możliwości, aby w stopniu dostosowanym do potrzeb kierunkować dwutorowe wsparcie w tworzeniu nowych miejsc pracy: (1) blok szkoleniowo-doradczy oraz (2) wsparcie finansowe na tworzenie nowych miejsc pracy. Brak możliwości świadczenia usług doradztwa specjalistycznego, prawnego, marketingowego w wystarczającym zakresie ze względu na ograniczenia finansowe (doraźna pomoc pro publico bono, ale nie była to stała oferta),
- Potrzeby przewyższające możliwości wsparcia w zakresie doradztwa dla podmiotów ekonomii społecznej w zakresie usług księgowych, finansowych, marketingowych, sprzedażowych (obszary bardzo często zaniebane w podmiotach ekonomii społecznej),
- Ograniczenia w reagowaniu na konkretne sytuacje dotyczące wspierania PES związane z faktem, iż większość działań opiera się o realizację konkretnych projektów (a w związku z tym w oparciu o wytyczne, do których się trzeba dostosować). Nie wszystkie sytuacje są możliwe do przewidzenia na etapie pisania projektów, a ograniczenia związane z dokumentacją konkursową/zasadami realizowania projektów ograniczają swobodę dysponowania środkami w sposób jak najbardziej adekwatny do potrzeb klientów/beneficjentów.

Przedstawiciele OWES wskazywali, że najważniejszymi barierami były przeszkody natury finansowej, a co za tym idzie też ograniczenia wynikające ze zbyt małej liczby personelu. Ograniczenia proceduralne ograniczały również OWES-y w podejmowaniu działań. Rok 2015 był również rokiem specyficznym, w którym nie był jeszcze realizowany projekt OWES z nowej perspektywy, był to rok przygotowań i pracy nad wnioskami o dofinansowanie. Realne działania w ramach nowej perspektywy rozpoczęły się w 2016 roku.

3.6.3 Ocena skuteczności i trafności działań prowadzonych przez OWES

Przedstawiciele OWES zasadniczo oceniali działania podejmowane przez ich podmioty jako trafne i skuteczne, co po części potwierdzały wyniki badań monitoringowych oraz liczba wspartych podmiotów. Poszczególne respondenci wskazywali na różne wymiary, które mają wpływ na ocenę skuteczności wsparcia:

- Widoczny efekt w postaci aktywizacji społeczności lokalnej dzięki podjętym działaniom w terenie,
- Wskazanie na wciąż niską świadomość, czym jest ekonomia społeczna wśród przedsiębiorców, dostrzeżenie coraz większej świadomości (choć wciąż niedostatecznej) u przedstawicieli JST, brak chęci angażowania się wśród podmiotów ekonomii społecznej nawet w działania nakierowane

przede wszystkim na tego typu podmioty (brak chęci brania udziału w spotkaniach, dzielenia się doświadczeniami), trudność w zainteresowaniu tematyką mieszkańców mniejszych miejscowości z terenów rolniczych, mimo, że ekonomia społeczna mogłaby być w niektórych przypadkach dobrym rozwiązaniem,

- Brak możliwości wsparcia wszystkich podmiotów, które się zgłosiły ze względu na bardzo ograniczone środki finansowe w 2015 roku,
- Konieczność zaniechania rozwoju/zakładania sieci lokalnych punktów wsparcia podmiotów ekonomii społecznej ze względu na zmianę systemu funkcjonowania OWES w województwie łódzkim (wprowadzenie podziału na subregiony przyporządkowane do poszczególnych OWES), czego konsekwencją była konieczność rezygnacji z działania na obszarach, na których do tej pory dany podmiot aktywnie prosperował.

3.7 Podsumowanie – ogólna ocena stanu ekonomii społecznej w regionie

W ramach podsumowania analiz dotyczących stanu sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim wskazane jest zbiorcze zestawienie najważniejszych barier w rozwoju sektora wraz z zaleceniami co do możliwych kierunków działań i możliwości wzmocnienia potencjału podmiotów ekonomii społecznej. Wnioski przedstawione poniżej to efekt wywiadu eksperckiego, w ramach którego pod dyskusję poddano wyniki uzyskane za pomocą pozostałych metod badawczych.

W pierwszej kolejności warto wskazać bariery systemowe, z którymi zmagają się cały sektor ekonomii społecznej:

1. Problem wykorzystania klauzul społecznych

Wyniki badań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego z województwa łódzkiego wskazują na dużą barierę, jaką są nieścisłości w przepisach dotyczących klauzul społecznych i całego systemu zamówień publicznych. W takim otoczeniu prawnym i przy obecnie istniejącym ryzyku realizowania zamówień publicznych korzystanie z tego typu klauzul jawi się JST jako wysoce ryzykowne, a tym samym nieopłacalne.

2. Projektowość działań

Prowadzenie wsparcia w formach projektu ma konsekwencje w pewnych ograniczeniach działania i mniejszej elastyczności reagowania na pojawiające się problemy czy potrzeby odbiorców tego wsparcia. Realizacja projektu zgodnie z zapisami wniosku i regulami jest oczywiście ważna, ale priorytetem powinno być efektywne wykorzystanie środków i skuteczność udzielanego wsparcia. Zdarzają się sytuacje, kiedy uwzględnianie procedur wyklucza maksymalną skuteczność wsparcia, a potrzebne do wykonania działania nie mieszczą się w zapisach wniosku (który tworzony był z dużym wyprzedzeniem).

Innym zagrożeniem związanym z formą projektową prowadzonego wsparcia jest niebezpieczeństwo creamingu, czyli dobieranie stosunkowo najłatwiejszych uczestników projektu, którzy tak naprawdę sami też poradziłiby sobie na rynku pracy. Wiąże się to właśnie z koniecznością osiągnięcia wskaźników i realizacji celów.

Bariery występujące na poziomie regionalnym to:

3. Niski potencjał sektora ekonomii społecznej w regionie

Niski potencjał wiąże się z dość ograniczoną liczbą PES funkcjonujących w regionie. Działalność podmiotów jest również bardzo zindywidualizowana (brak chęci współpracy, dzielenia się doświadczeniami). Co więcej, kondycja finansowa PES jest raczej trudna.

Drugim elementem świadczącym o małym potencjale jest również bardzo niski poziom aplikacji narzędzi związanych z wykorzystywaniem ekonomii społecznej

przez jednostki samorządu terytorialnego. Mimo że większość JST ma podstawową wiedzę na temat tego, czym jest ekonomia społeczna, to bardzo rzadko przekłada się to na realne działania w gminie czy powiecie.

4. Dominacja wśród działających PES spółdzielni socjalnych osób fizycznych

Sytuacja ta związana jest między innymi z konstrukcją projektów (związaną z priorytetami PO KL), które były realizowane w poprzednim okresie programowania 2007-2013. Nastawione one były na tworzenie spółdzielni socjalnych osób fizycznych. Kilkuletnia obserwacja losów tych podmiotów pokazuje, że rzadko kiedy jest to najlepsza forma wsparcia dla osób w trudnej sytuacji społeczno – zawodowej, stąd bardzo wiele z „projektowo” utworzonych spółdzielni kończy działalność po wygaśnięciu pierwotnego źródła finansowania. Doświadczenia z różnych województw pokazują (na co wskazywano w wywiadzie eksperckim), że często lepszym rozwiązaniem są spółdzielnie socjalne osób prawnych, które dają większe poczucie bezpieczeństwa dla zatrudnianych uczestników spółdzielni.

5. Koncentracja podmiotów ekonomii społecznej w Łodzi

Elementem charakterystycznym dla regionu jest silna koncentracja dobrze działających spółdzielni (innych PES) w Łodzi. W stolicy województwa koncentrowały się do tej pory też działania OWES, zaś obszary oddalone od metropolii są w tym względzie często zaniedbane.

Biorąc pod uwagę specyfikę województwa, ale także doświadczenia z dotychczasowych działań na rzecz rozwoju sektora ekonomii społecznej, wskazać należy najważniejsze kierunki działań, na które kładziono nacisk w wywiadzie eksperckim:

1. Tworzenie nowych podmiotów reintegracyjnych

W województwie łódzkim podmiotów reintegracyjnych jest stosunkowo mało. Co więcej, do tej pory OWES nie koncentrowały swojego wsparcia na tej grupie podmiotów. Jest to jednak ważna grupa podmiotów, która pozwala na faktyczne przywrócenie osób w szczególnie trudnej sytuacji społeczno – zawodowej na rynek pracy (choćby przez zatrudnienie w spółdzielni).

Wyzwaniem związanym z tworzeniem reintegracyjnych PES jest duże obciążenie budżetu gminy czy powiatu w związku z funkcjonowaniem tego typu podmiotów. W związku z tym działania nakierowane na ich tworzenie muszą być dokładnie przepracowane i skonsultowane z samorządami lokalnymi, szczególnie należy wziąć pod uwagę mapę problemów społecznych.

2. Wspieranie osób w najtrudniejszej sytuacji społeczno – zawodowej

Tworzenie spółdzielni socjalnych, co do tej pory było najważniejszym działaniem w ramach wsparcia rozwoju sektora ekonomii społecznej, opierało się na wspieraniu osób, które są w stosunkowo najbardziej niesprzyjającej sytuacji na rynku pracy (w obecnej sytuacji niskiego bezrobocia). Z punktu widzenia polityki państwa, istotne byłoby pochylenie się nad narzędziami pozwalającymi przeprowadzić skuteczną reintegrację społeczno – zawodową tych osób, których sytuacja jest najtrudniejsza, czyli między innymi wychodzących z różnych instytucji: więzień, domów dziecka, placówek opiekuńczo – wychowawczych, szpitali psychiatrycznych oraz osób niepełnosprawnych. Tego typu osoby potrzebują bardziej indywidualnego, spersonalizowanego wsparcia, dlatego należałoby szukać nowych wzorców, nowych metod ich wspierania, również w ramach projektów realizowanych ze środków z UE. Tego rodzaju działania z punktu widzenia polityki społecznej są bardzo efektywne, jeśli choć części tych ludzi uda się uchronić przed powrotem do systemu (a tym samym nie generowali kolejnych kosztów).

3. Animacja lokalna

W ramach wywiadu eksperckiego dużą wagę przywiązywano do wzmocnienia komunikacji i świadomości istoty ES, szczególnie w społecznościach lokalnych. Należy zintensyfikować działania animacyjne, najlepiej w formie warsztatowej, dzięki którym zdiagnozowane realne potrzeby będą przekładane na konkretne działania dopasowane do lokalnej specyfiki.

4. Wzmocnienie roli i kompetencji ROPS

Nowe wyzwania związane z koordynacją rozwoju sektora ekonomii społecznej wymagają wzmocnienia pracowników ROPS odpowiedzialnych za tego typu działania. W ramach wywiadu eksperckiego wskazywano na pozytywne doświadczenia innych ROPS, które po zdiagnozowaniu swoich potrzeb szkoleniowych przeprowadziły odpowiednie warsztaty czy kursy wzmacniające brakujące kompetencje.

Jednym z tych wyzwań jest objęcie przez RCPS roli faktycznego rzecznika interesów OWES w rozmowach z Instytucją Zarządzającą. W celu wzmocnienia się w tej roli, warto, aby RCPS skorzystał z doświadczeń innych analogicznych urzędów, które już tę drogę przeszły.

Warto również, według eksperta, podjąć działania nakierowane na tworzenie konsorcjów czy sieci gospodarczych. Inicjowanie powstawania konsorcjów czy sieci współpracy gospodarczej to długi, trudny proces, co pokazują przykłady z innych województw. Jednak są województwa, w których ten element jest nieco lepiej rozwinięty, dlatego istotnym, a stosunkowo łatwym działaniem, który mogącym do zacieśnienia tej współpracy, jest korzystanie z dobrych praktyk w postaci warsztatów czy wizyt studyjnych.

4. Wnioski i rekomendacje

Lp.	Wnioski	Rekomendacje
1.	<p>W przypadku części wskaźników (zarówno w odniesieniu do Wieloletniego Planu na Rzecz Rozwoju i Promocji Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim, jak i KPRES) uzyskanie odpowiednich danych wymaga odpowiedniego przygotowania się podmiotów, które te informacje mają przekazać (poprzez gromadzenie potrzebnych informacji w toku swoich prac monitoringowych). Dowodzi tego fakt, iż w toku przedmiotowego badania niektóre ze wskaźników nie mogły zostać obliczone ze względu na brak monitoringu (i wiedzy na temat takiej potrzeby) u poszczególnych instytucji. Przyczyną braku informacji na wskazane powyżej tematy może być specyfika 2015 roku, którego dotyczy badanie. Mimo wszystko, w celu umożliwienia odpowiedniego agregowania danych w przyszłych badaniach monitoringowych, warto byłoby przekazać odpowiednim podmiotom (np. OWES) wypis wskaźników, których wartości będą oznaczane na podstawie przesłanych przez nie danych. (str. 75)</p>	<p>Warto zaznaczyć, iż w celu rzetelnego weryfikowania postępu rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie, istotne jest, aby przy okazji kolejnych badań monitoringowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przyjmować taką samą metodologię badań, w celu uzyskania porównywalnych wyników i aby umożliwić kumulowanie danych w celu obrazowania postępu procesu osiągania wartości docelowych wskaźników. - w niektórych przypadkach, w celu uzyskania pożądaných danych, należy w sposób przejrzysty (i dostępny dla wszystkich interesariuszy) zdefiniować określone zalecenia, które przełożą się na podjęcie stosownych działań w celu zbierania danych, niezbędnych do określania wartości niektórych wskaźników (konieczne do zbierania np. przez RCPS czy OWES). Takie zalecenia powinny być następnie przekazane stosownym podmiotom wraz z informacją na temat okresu, za który winny być one zbierane, wraz z ewentualnym wyjaśnieniem definicji poszczególnych wskaźników.
2.	<p>W toku badań podnoszono kwestię problemów w komunikacji pomiędzy interesariuszami sektora ekonomii społecznej (m. in. oceniając strategię promocji sektora w regionie czy koordynacji). Problem z komunikacją generuje kolejne trudności i bariery rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie, przede wszystkim brak spójności działań, brak zaufania, a tym samym wciąż słaby potencjał sektora i mała świadomość dotycząca możliwości wykorzystania narzędzi ekonomii społecznej w ogóle. (str. 80, 93)</p>	<p>Poprawienie komunikacji pomiędzy poszczególnymi interesariuszami sektora ekonomii społecznej miałyby szereg pozytywnych następstw: efektywniejsze i bardziej skuteczne działania, nakierowanie na wspólny cel i wspólne interesy, optymalizowanie podejmowanych działań, wzrost oddziaływania na przyrost świadomości na temat ekonomii społecznej i większy zasięg tych działań (dzięki bardziej spójnej promocji).</p> <p>W celu polepszenia jakości komunikacji, wskazane byłoby objęcie przez RCPS roli „katalizatora” działań, stworzenie platformy współpracy. Można do tego wykorzystać działanie zapisane w <i>Wieloletnim planie działania na rzecz rozwoju i upowszechniania ekonomii społecznej w województwie łódzkim</i>: spotkania Grupy roboczej ds. koordynacji działań RCPS i OWES. Grupa ta powinna spotykać się raz w miesiącu. Istotne w zapewnieniu skuteczności funkcjonowania tego typu tworu jest zachowanie cykliczności spotkań, odpowiedniego tempa pracy i nastawienia na konkretne działania (wraz ze wskazanym terminem realizacji) i konkretne efekty.</p> <p>Z punktu widzenia skuteczności działań ważne jest, aby spotkania takie były rzeczowe, miały realne przełożenie na działania przypisywane do konkretnych osób, a ich realizacja następnie odpowiednio pilnowana. Jedynie w takich warunkach przedstawiciele OWES będą w stanie przekonać się, że poświęcenie ich czasu na tego typu spotkania będzie miało sens i będzie miało przełożenie na realne efekty.</p>

<p>3.</p>	<p>W toku wywiadów wskazano, iż RCPS jest dopiero na początku drogi w pełnieniu roli silnego koordynatora działań nakierowanych na rozwój sektora ES w regionie i tę rolę należałoby umocnić.</p> <p>Przedstawiciele OWES wskazywali między innymi, iż widzieliby RCPS jako rzecznika interesów m. in. OWES w komunikacji z Urzędem Marszałkowskim czy WUP. (str. 82)</p>	<p>Wskazane byłoby, aby RCPS prowadził działania nakierowane na wzmocnienie swojej pozycji koordynatora działań nakierowanych na rozwój sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim.</p> <p>W tym celu należałoby podejmować następujące działania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pełnienie roli rzecznika w kontaktach IZ z innymi interesariuszami sektora ES w regionie, dzięki czemu możliwa będzie jeszcze lepsza komunikacja dotycząca między innymi zapisów dokumentów konkursowych, bezpośrednia wymiana informacji na temat charakterystyki podejmowanych działań i związanych z tym potrzeb. Organizowanie tego typu spotkań na neutralnym gruncie ROPS zwiększy otwartość tych dwóch stron i pozwoli na poznanie się i lepsze zrozumienie potrzeb i oczekiwań każdej ze stron. - wzmocnienie kapitału ludzkiego RCPS. Doświadczenia innych ROPS w kraju pokazują, iż pełnienie roli koordynatora wymaga umiejętności, które do tej pory nie stanowiły zakresu działań i odpowiedzialności pracowników instytucji opieki społecznej. Z tego względu wskazane jest, aby przeprowadzić wewnętrzną mikroewaluację pod kątem umiejętności w stosunku do wyzwań stojących przed pracownikami ROPS zajmującymi się koordynacją. Następnym diagnozy potrzeb w zakresie rozwoju kompetencji powinno być zorganizowanie odpowiednich szkoleń i warsztatów. Doświadczenia innych ROPS pokazują, że wzmocnienie kompetencji (np. szkoleniami z procesów grupowych) pozwala w bardziej skuteczny sposób pełnić rolę koordynatora i rzecznika w regionalnym sektorze ekonomii społecznej. <p>Istotnym narzędziem, które w przyszłości może być wykorzystane do tego celu są projekty z komponentu centralnego POWER mające na celu koordynację i wsparcie kompetencji poszczególnych ROPS i współpracę pomiędzy nimi.</p>
<p>4.</p>	<p>Zgodnie z informacjami uzyskanymi od OWES i RCPS, nie można mówić, aby w 2015 roku funkcjonował spójny system promocji wizerunku ekonomii społecznej. Strona internetowa zarządzana przez RCPS nie była spójnym i zbiorczym źródłem wszystkich informacji na temat danych i działań dotyczących rozwoju ekonomii społecznej. Nie odbyły się również żadne targi lub inne wydarzenia upowszechniające ekonomię społeczną na poziomie regionalnym. (str. 80)</p>	<p>Istotne z punktu widzenia wspierania rozwoju sektora ekonomii społecznej jest wypracowanie działań nakierowanych na prowadzenie spójnej strategii promocyjnej ES w regionie. Działania promocyjne są w obecnym okresie programowania ograniczone, jednak możliwe jest uspołnienie polityki informacyjnej i udrożnienie kanałów komunikacji pomiędzy poszczególnymi interesariuszami.</p> <p>W tym celu wskazane byłoby wypracowanie roboczej, spójnej strategii promocyjnej, w ramach której znalazłyby się takie zadania jak przede wszystkim ożywienie istniejącej już strony internetowej. Aby faktycznie możliwe było stworzenie jednej, wspólnej platformy promocyjnej w postaci strony www dotyczącej regionalnego sektora ekonomii społecznej, wskazane byłoby wyznaczenie konkretnej osoby odpowiedzialnej (ze strony RCPS, która administruje portalem) za pilnowanie, aby wszystkie ważne informacje znajdowały się na stronie. Co więcej, należałoby ustalić spójny sposób przekazywania i prezentowania takich informacji, najlepiej wspólnie z innymi interesariuszami sektora ES w regionie, szczególnie OWES.</p>

5.	Dość słaby potencjał sektora ekonomii społecznej w regionie, a także mały zakres wsparcia i uwzględniania tego sektora w działaniach jednostek samorządu terytorialnego. (str. 56, 92)	W celu zwiększenia potencjału sektora, a także wzmocnienia współpracy ze społecznością lokalną i jednostkami samorządu terytorialnego, wskazane jest zwiększenie intensywności prowadzenia animacji w środowiskach lokalnych, najlepiej za pomocą metody warsztatowej przez przygotowanego do tego animatora. Funkcję animatorów najlepiej spełniałyby OWES, jednak istotne byłoby wsparcie RCPS w tej roli. Praca w społecznościach lokalnych powinna być poprzedzona mocnym elementem diagnostycznym, jako że dopiero określenie rzeczywistych potrzeb i wskazanie najbardziej skutecznych działań, a także warsztaty odnoszące się do konkretnych lokalnych problemów i możliwych do podjęcia działań mogą przynieść wymierne efekty.
6.	Zdiagnozowany brak współpracy pomiędzy podmiotami sektora ekonomii społecznej, ale też z jednostkami samorządu terytorialnego. (str. 69, 94)	<p>W celu zwiększenia potencjału nawiązywania współpracy w ramach regionalnego sektora ekonomii społecznej i z innymi partnerami, wskazane jest przede wszystkim prowadzenie następujących działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzmocnianie wzajemnego zaufania, budowanie poczucia wspólnego interesu i wskazywanie efektu synergii przedsięwzięć podejmowanych wspólnie. Punktem wyjścia jest prowadzenie prac animacyjnych w społecznościach lokalnych w celu wzajemnego poznania się poszczególnych podmiotów ekonomii społecznej i otwarcie się na komunikację (takie działania animacyjne są już przez OWES podejmowane). - czerpanie dobrych praktyk z innych regionów poprzez: <ul style="list-style-type: none"> → zapraszanie przedstawicieli województw/konsorcjów PES z innych województw w celu przeprowadzenia warsztatów i poznania procesu dochodzenia do podjęcia tego typu współpracy, → wizyty studyjne w najlepiej rozwiniętych przedsiębiorstwach tego typu, → kontakt i współpraca z innymi ROPS, czerpanie z ich doświadczeń. <p>Tego typu działania dla RCPS są możliwe do zrealizowania również w ramach projektów ogólnopolskich dotyczących koordynacji i współpracy ROPS (komponent centralny POWER).</p>

7.	Dość mała liczebność podmiotów reintegracyjnych w województwie, OWES nie były też do tej pory zaangażowane w ich tworzenie. (str. 93)	<p>Wskazane byłoby skoncentrowanie się na zwiększeniu liczby funkcjonujących podmiotów reintegracyjnych w województwie łódzkim.</p> <p>W związku z dużym obciążeniem finansowym działalności tego typu podmiotów, wskazane byłoby, aby RCPS podjął się przygotowania strategii rozwoju tego typu podmiotów w regionie we współpracy z samorządami lokalnymi i na podstawie mapy problemów społecznych (zaczynając od obszarów, na których te problemy są najpoważniejsze). Zgodnie z <i>Wieloletnim Planem działania na rzecz rozwoju i upowszechniania ekonomii społecznej w województwie łódzkim</i> liczba np. CIS na poziomie 1 instytucji na powiat uważana jest za liczbę optymalną.</p> <p>Wspieraniem rozwoju podmiotów reintegracyjnych mogłyby zajmować się poszczególne OWES.</p> <p>W celu lepszego monitorowania efektu reintegracyjnego podmiotów tego typu, możliwe byłoby wykorzystywanie narzędzia wypracowanego w badaniu zrealizowanym dla ROPS w Poznaniu⁸. Opracowano w nim narzędzie monitoringu efektów integracji społecznej, rozszerzając badanie efektu reintegracyjnego z tradycyjnej metody badania zmian sytuacji danej osoby na rynku pracy o inne aspekty, które w znaczący sposób mogą wpływać na polepszenie się sytuacji społeczno-zawodowej danego uczestnika, a tym samym w lepszy sposób wskazywać postęp integracji.</p>
----	---	---

⁸ Badanie pn. „Badanie monitoringowe sektora ekonomii społecznej oraz jakości wsparcia i efektów działania w obszarze reintegracji społecznej i zawodowej podmiotów ekonomii społecznej ze wskazaniem rekomendacji dla systemu monitoringu”, na zlecenie ROPS w Poznaniu, Poznań 2014, dostępne <http://www.wielkopolskaes.pl/index.php/baza-wiedzy-i-dokumentow/raporty-z-badan/342-raport-z-badania-podmiotow-reintegracyjnych-cis-kis-zaz-wtz-spol-dzielni-socjalnych> [dostęp 9.12.2016].

